

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

GAZNELİ MAHMUT'UN ASKERİ SEFERLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe DAŞKIN KURT

Çorum - 2024

GAZNELİ MAHMUT'UN ASKERİ SEFERLERİ

Ayşe DAŞKIN KURT

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ

Çorum 2024

Ayşe DAŞKIN KURT tarafından hazırlanan “Gazneli Mahmut’un Askeri Seferleri” adlı tez çalışması 12/06/2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ

.....

Dr. Öğr. Üyesi M. İhsan HACİİSMAİLOĞLU

.....

Dr. Öğr. Yasin KURNAZ

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun 12/06/2024 tarih ve ..... sayılı kararı ile Ayşe Daşkın Kurt’un İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yüksek Lisans/Doktora derecesi alması onanmıştır.

(İmza)

Prof. Dr. Osman ÇUBUK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

* Jüri Başkanının adı yazılmalıdır.

** Tez danışmanının adı yazılmalıdır.

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Ayşe DAŞKIN KURT

GAZNELİ MAHMUT'UN ASKERİ SEFERLERİ

Ayşe DAŞKIN KURT

ORCID:0009-0000-4065-4243

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2024

ÖZET

Gazneli Mahmut, Gazneli Devleti'nin hükümdarıdır. Ebu'l Kasım Mahmut b. Nasirü'd-devle Ebi Mansur isimli hükümdar tarihte Gazneli Mahmut adıyla bilinmektedir. Babası Gaznelilerin kurucusu Sebük Tegin'dir. Devlet, tam bağımsızlığa Gazneli Mahmut zamanında kavuşmuştur. Onun hükümdarlığı savaş ve seferlerle geçmiştir. Girdiği savaşlarda başarılı olan bu devlet adamı, Hindistan, Taberistan, Sistan, Guristan, Kusdar ve Mekran gibi farklı coğrafyalara düzenlediği seferler sonucu topraklarını genişletmiştir. "Gazneli Mahmut'un Askeri Seferleri" isimli tezimiz toplamda dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızda ilk olarak Gazne şehri ve Gazneli Devleti hakkında ön bilgi verilmiştir. Şehrin tarihçesi anlatıldıktan sonra Gaznelilerin başa geçen hükümdarları Alp Tegin, Ebu İshak, Bilge Tegin, Böri Tegin ve Sebük Tegin hakkında kısa bilgi verilmiş ve tezimizin başkahramanı Gazneli Mahmut'un hayatına değinilmiştir. Gazneli Mahmut'tan bahsedilirken sadece hayatı anlatılmamış bilakis çok yönlü olarak araştırılmıştır. Onun yönetim anlayışı, ilmi faaliyetleri ve döneminin sanat-mimari anlayışı bunlardan bazılarıdır. İkinci bölümde tezimizin asıl konusunu oluşturan Gazneli Mahmut'un savaşları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiş ve Gazneliler'in Abbasiler, Samaniler, Karahanlılar, Fatimiler, Büveyhiler ve Selçuklular gibi Müslüman devletlerle ilişkisi anlatılmıştır. Üçüncü bölüm Hindistan'da Gaznelilerden önce hüküm süren devletlerden bahsedilerek başlanmıştır. Daha sonra Gazneliler döneminde Hindistan'dan bahsedilerek Sebük Tegin'in Hindistan'a yaptığı seferler ele alınmıştır. Sonrasında Gazneli Mahmut'un hayatının çoğunu adadığı Hindistan seferleri kronolojik sıraya uygun bir şekilde anlatılmıştır. O, toplamda Hindistan'a on yedi sefer düzenlemiş ve birçok şehri ele geçirip Gazne'ye geri dönmüştür. Son bölümde ise Gazneli Mahmut'un yaptığı Sistan, Gur, Mekran, Harezm, Tarum, Taberistan, Kusdar seferlerinden bahsedilerek teze son verilmiştir.

Çalışma boyunca kronolojik sıraya dikkat edilmiş ve bununla konunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. Tezin hazırlık aşamasında temel islam tarihi kaynaklarımızın yanında sonraki

dönemlerde telif edilen eserlere de başvurularak tezi kaynak noktasında zenginleştirmek hedeflenmiştir.

Anahtar Kavramlar: İslam Tarihi, Gazneliler, Gazneli Mahmut, Hindistan.

Bilim Kodu: 60303

MILITARY CAMPAIGNS OF MAHMUT OF GHAZNI

Ayşe DAŞKIN KURT

ORCID: 0009-0000-4065-4243

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

June 2024

ABSTRACT

Mahmud of Ghazni was the ruler of the Ghaznavid state. The ruler named Abu'l Qasim Mahmut b. Nasser al-Dawla Abi Mansur is known in history as Mahmut of Ghazni. His father was Sebük Tegin, the founder of the Ghaznavids. During the reign of Mahmud of Ghazni, the state gained full independence. His reign was characterized by wars and campaigns (expedition). This statesman, who was successful in the wars he waged, expanded his lands through campaigns to various geographies such as India, Tabaristan, Sistan, Guristan, Kusdar and Mekran. This work entitled "Military Campaigns of Mahmud of Ghazni" consists of four chapters in total. Our study, begins with introductory information about the city of Ghazni and the Ghaznavid state. After describing the history of the city, brief information was given about the Ghaznavid rulers Alp Tegin, Abu Ishaq, Bilge Tegin, Böri Tegin and Sebük Tegin was given and the life of Mahmud of Ghazni, the protagonist of our work, was mentioned. While talking about Mahmud of Ghazni, not only his life is described, but his life is also explored in many ways. His understanding of administration, scientific activities as well as art and architecture are some of them. In the second chapter, detailed information is given about the wars of Mahmud of Ghazni, which is the main topic of our work, and his relations with Muslim states such as the Abbasids, Samanids, Qarakhanids, Fatimids, Buveyhids and Seljuks are explained. In the third chapter, introductory information is first given by mentioning the states that ruled India before the Ghaznavids. Then India at the time of the Ghaznavids is mentioned and Sebük Tegin's campaigns to India are discussed. After this, Mahmud of Ghazni's campaigns in India, to which he devoted most of his life, are described in chronological order. In total, he organized seventeen campaigns to India, conquered many cities and returned to Ghazni. In total, he organized seventeen campaigns to India, conquered many cities and returned to Ghazni. The last chapter mentions Mahmud of Ghazni's campaigns in Sistan, Ghur, Mekran, Khorezm, Tarum, Tabaristan and Kusdar and concludes the work.

A chronological order has been followed throughout the thesis in order to better understand the topic. In the preparatory phase of the thesis, care was taken to enrich the work with secondary and primary sources.

Key Terms: Islamic History, Ghaznavid, Mahmud of Ghazni, India.

Science Code: 60303

TEŞEKKÜR

Başta beni alıŐmaya teşvik eden, tezimi baŐtan sona satır satır okuyan, sabır ve anlayışıyla her daim yardımcı olan ok kıymetli danıŐman hocam Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ'ye teŐekkürlerimi sunarım. Ayrıca maddi manevi desteğini esirgemeyen anneme ve babama, bilhassa her türlü destekte bulunan, kaynaklara ulaŐmamda çokça emeği geçen eşim Ömür Muhammed KURT beyefendiye de teŐekkürü borç bilirim.

Ayşe DAŞKIN KURT

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

GAZNELİLER VE GAZNELİ MAHMUT'UN HAYATI

1.1. Gazne.....	2
1.2. Gazneliler	3
1.2.1. Alp Tegin	4
1.2.2. Ebu İshak	6
1.2.3. Bilge Tegin	7
1.2.4. Böri Tegin	7
1.2.5. Sebük Tegin	9
1.3. Gazneli Mahmut.....	13
1.3.1. Hayatı.....	17
1.3.2. Şahsiyeti ve Şemali.....	18
1.3.3. Eğitimi.....	20
1.3.4. Yönetim Anlayışı.....	25
1.3.5. Unvanları ve Lakapları.....	29
1.3.6. İlmi Faaliyetleri.....	32
1.3.7. Sanat ve Mimari.....	33
1.3.8. Vefatı.....	34

2. BÖLÜM

MÜSLÜMAN DEVLETLERLE İLİŞKİLER

2.1. Abbasi Hilafeti.....	39
2.2. Samaniler.....	43

2.2.1. II. Mansur. Nuh.....	43
2.2.2. Abdülmelik b. Nuh.....	44
2.2.3. İsmail b. Nuh'un Samani Devletini Diriltme Teşebbüsü.....	46
2.3. Karahanlılar.....	47
2.3.1. İlig Han.....	47
2.3.2. Togan Han.....	50
2.3.3. Arslan Han.....	50
2.3.4. Yusuf Kadir Han.....	51
2.4. Fatımiler.....	53
2.5. Büveyhiler.....	53
2.6. Selçuklular.....	55

3. BÖLÜM

HİNDİSTAN'IN FETHİ

3.1. Gaznelilere Kadar Hindistan.....	58
3.2. Gazneliler Dönemi.....	62
3.3. Gazneli Mahmut'un Hindistan Seferleri.....	65
3.3.1. Peşaver.....	66
3.3.2. I. Vayhand.....	67
3.3.3. Bhatiya.....	67
3.3.4. I. Multan.....	68
3.3.5. Kevakir.....	69
3.3.6. II. Multan.....	69
3.3.7. II. Vayhand.....	70
3.3.8. Narayan.....	71
3.3.9. III. Multan.....	71
3.3.10. Nandana.....	72
3.3.11. Taniser.....	73
3.3.12. I. Keşmir.....	74
3.3.13. Kannuc ve Mathura.....	75
3.3.14. Kalincar.....	76
3.3.15. II. Keşmir.....	78
3.3.16. Gvalyar.....	79

3.3.17. Sumnat.....	80
3.3.18. Cat (Zut).....	84

4. BÖLÜM

DİĞER ASKERİ SEFERLER

4.1. Taberistan.....	85
4.2. Sistan.....	85
4.3. Tarum.....	87
4.4. Gur.....	88
4.5. Kusdar.....	89
4.6. Garcistan.....	89
4.7. Harezmi.....	90
4.8. Afganlar.....	92
4.8.1. Nur ve Kırat Vadilerinin Fethi.....	92
4.9. Mekran.....	93
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA.....	95

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

b.	Bin
bk.	Bak
bt.	Binti
çev.	Çeviren
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
hz.	Hazreti
sav.	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
ts.	Tarihsiz
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

İlk dönem İslam tarihi kaynaklarına bakarak temin edilen bilgilerle başlayarak iskeletini oluşturduğumuz çalışmamıza ilk döneme yakın diğer kaynakları tarayarak devam ettik. Çalışmanın hazırlanmasında kaynaklık eden bazı eserler şunlardır:

İbnü'l-Esir'in *el-Kamil fi't-Tarih* ve İbn Kesir'in *el-Bidaye ve'n-Nihaye* isimli eserlerinin Arapça orijinalinden faydalanılmıştır. Bunun yanında Beyhaki'nin *Tarih-I Beyhaki* aynı zamanda Utbi'nin *Tarih-I Yemini* adlı eserlerin tercümeleri kullanılmıştır. Ek olarak; Belazuri; *Fütuhu'l-Bıldan*, Devletşah; *Tezkire-I Devletşah*, Müstevfi; *Tarih-I Güzide*, Cüzcani; *Tabakat-I Nasiri*, Gerdizi; *Tarih-I Gerdizi*, Hemedani; *Camiu't-Tevarih*, Nizamülmülk; *Siyasetname*, Şebankarei ve müellifi bilinmeyip Vural Öntürk'ün tercüme ettiği *Tarih-I Sistan* isimli eserlerden yararlanılmıştır.

Bunun yanında araştırmamızda günümüze kadar ulaşan coğrafya kitapları da kullanılmıştır. Bunlar; Ebü'l-Fida; *Ebü'l-Fida Coğrafyası*, Hududü'l-Alem; *Mine'l Meşrik ile'l-Magrib*, İbn Havkal; *10. Asırda İslam Coğrafyası*, Mukaddesi; *Ahsenü't-Tekasim*, İstahri; *Ülkelerin Yolları* bunlar arasındadır.

Araştırmamızda çağdaş eserlerden özellikle tek nüshası Türk Tarih Kurumunda bulunan Necati Lugal'in Farsçadan tercüme ettiği Muhammed Nazım'ın *Gazneli Mahmut'un Hayatı ve Zamanı* ve yine tercümesinin tek nüshası Türk Tarih Kurumunda bulunan Mihri Pektaş'ın tercüme ettiği Iswari Prasad'ın *Hindistan'da Müslüman Saltanatının Kısa Bir Tarihi* adlı eserlerinden faydalanılmıştır. Bunun yanında Hanefi Palabıyık'ın birçok çalışması tezimize büyük katkı sağlamıştır. Aynı şekilde Erdoğan Merçil'in özellikle *Gazneliler Devleti Tarihi* adlı eserinin katkısı çoktur. İzzetullah Zeki'nin doktora tezi olan *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti* ve Güngör Aksu'nun *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri* isimli doktora tezlerinin çalışmamıza katkıları olmuştur. Ek olarak; Hakkın Dursun Yıldız; *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, A. Zeki Velidi Togan; *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Neslihan Durak; *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, Y. Hikmet Bayur; *Hindistan Tarihi*, V. V. Barthold; *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* bunlardan bazılarıdır.

Araştırmamıza oldukça zengin bir içeriğe sahip olan Türk Tarih Kurumunun katkısı çoktur. Aynı zamanda Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevinin yayınlamış olduğu İslam Ansiklopedisinden yararlanılmıştır.

I. BÖLÜM

GAZNELİLER VE GAZNELİ MAHMUT

1.1. Gazne

Gazne, Afganistan'ın en önemli şehirlerinden birisidir, farklı milletlere ev sahipliği yapmış ve hakkında çok bilgi bulunmamaktadır. Milattan önce kurulan şehir, Horasan ve Hindistan arasında kalmaktadır ve bugünkü Afganistan sınırları içinde olup Kabil'in yaklaşık 145 km güneybatısındadır.¹ Bu şehir Horasan'ın sonunda olup Hindistan'ın başlangıcıdır.²

Tarih boyunca birçok şehre ekonomik, siyasi ve sosyal özelliklerinden dolayı farklı isimler verilmiştir. Bunlardan biri olan Gazne de farklı isimlendirmelere tabi tutulmuştur. Örneğin; tarih olarak çok eskilere dayandığı için "Şehr-i Atik", şehirlerin annesi anlamına gelen "Ümmü'l- Kura", Gazneli Mahmut'un ikamet ettiği yer anlamında "Darü'l-Mülk", önemli ilim merkezlerinden biri olmasından dolayı "Darü'l-Ulum", şehirlerin gelini manasına gelen "Arusu'l-Bilad" gibi birçok unvanı vardır.³ Gerçek ismi "Genzek" olup coğrafya kaynaklarında Gazne veya Gaznin olarak geçmektedir.

Gazne'nin denizden yüksekliği 2.350 metre olup coğrafyacılar göre civarında bulunan şehirlere nispeten daha kuraktır. Etrafı dağlarla çevrili bir şehir olan Gazne seyyahlar tarafından "Gazneli Mahmut'un şehri" olarak bilinir.⁴ Coğrafyacılar, Gazne'nin ticarete Buhara ve Semerkant'tan sonra İpekyolu güzergahında bulunan üçüncü büyük şehir olduğunu belirtirler.⁵

Ahsenü't-Tekasim adlı eserinde Mukaddesi, Gazne hakkında şöyle bahseder:

Gazne büyük olmayan bir merkezdir. Yalnız rahat, yumuşak, geniş, hayratı çok bir yerdir. Merkezi küçüktür. Eti bol, meyveleri çok ve tatlı, büyük şehirleri, yaşama imkanları bol bir yerdir. Horasan'ın limanı, Sind bölgesinin hazinesidir. Oraya giden sıhhat kazanır. Sivrisinek, akrep bulunmaz, rahat, mübarek bir yerdir. Yalnız çok soğuk, karı bol, evlerinin çoğu ahşaptır.⁶

Horasan ile Maveräünnehir'i Hindistan'a bağlayan ticaret yolu üzerinde⁷ bulunan şehir, uygarlıkların hayat bulduğu bir yer olup sürekli savaş ve yağmaya maruz kalmıştır. Burası uzun yıllar İran'da kurulmuş olan Fars kökenli devletlerin idaresinde olmuş ve bu devletler doğuya

¹ Mehmet Sedat Talay, *Gaznelilerin Hindistan Politikası*, (Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 16.

² Ebü'l-Fida, *Ebü'l Fida Coğrafyası*, çev. Ramazan Şeşen (İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2017), 363.

³ Gülseri Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatih Sultan Gazneli Mahmud* (Ankara: İksad Yayınevi, 2020), 36-37.

⁴ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatih Sultan Gazneli Mahmud*, 35-36.

⁵ Talay, *Gaznelilerin Hindistan Politikası*, 16-17.

⁶ Mukaddesi, *Ahsenü't-Tekasim*, çev. Ramazan Şeşen (İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2022), 230.

⁷ İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, çev. Ramazan Şeşen (İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2017), 387.

yaptıkları seferlerde Gazne'yi üs olarak kullanmışlardır. Sakaların Kuzey Hindistan'ı ele geçirmesiyle Türklerin eline geçmiştir. Daha sonra yine Türk kökenli Ak Hunlar ve Kışanlar tarafından yönetilmiştir. Müslümanların fethine kadar çeşitli boylar tarafından yönetilmeye devam eden Gazne, daha sonraları Saffariler ve Samaniler tarafından ele geçirilmiştir.⁸

İslam bu bölgeye ilk olarak dört halife döneminde gelmiş olup Horasan bölgesinin tamamı Hz. Ömer zamanında 642-643 yıllarında fethedilmiştir. Fetihler Hz. Osman zamanında da devam etmiş, 664 yılında Afganistan ele geçirilmiştir. Daha sonraki dönemlerde fetihler biraz daha kuzeye yapılarak 705-715 yılları arasında Maverünnehir'in tamamı, Kaşgar, bazı Afgan ve Hint şehirleri ele geçirilmiştir.⁹ Bölge, dört halife, Emeviler ve Abbasiler tarafından sırayla yönetilmeye devam etmiştir.

1.2. Gazneliler

Gazneliler, 963-1186 yılları arasında Horasan, Nişabur, Tus, Merv, Belh, Herat ve Nesa civarlarında kurulmuş bir devlet olup adını merkez şehir Gazne'den almıştır.¹⁰ Abbasi coğrafyasında o güne kadar kurulan doğudaki en büyük devlet Gazneliler olmuştur.¹¹ Devletin temellerini atan Alp Tegin olmakla¹² birlikte asıl kurucusu Sebük Tegin'dir. Devleti sultanlık haline getiren ise Gazneli Mahmut'tur.¹³ Bu yüzden devlete "Sebükteginiler" denildiği gibi Gazneli Mahmut'un lakabından dolayı "Yeminiler" adı da verilmiştir.

XI. yüzyılın en büyük devletlerinden biri olan Gazneliler, Samanilerin içinden doğmuştur.¹⁴ Önceleri Samani devletine bağlı iken Gazneli Mahmut tarafından bağımsızlığı elde edinceye kadar; Alp Tegin, Ebu İshak İbrahim, Bilge Tegin, Böri Tegin ve Sebük Tegin tarafından idare edilmiştir. Bazı tarihçiler, devleti kuran kişinin Gazneli Mahmut olduğunu ve onun inşa ettiği bu yapının herhangi bir değişime uğramasıyla devletin yıkılacağını ifade etmişlerdir.¹⁵

Gaznelilerin kuruluşu ile ilgili şunlar ifade edilir:

Muhtelif kavimlerle meskun çok geniş bir sahada kurulan Gazneli İmparatorluğu, kuruluş tarzı itibarıyla sağlam ve payidar bir devlet sayılmazdı. Çünkü milyonlarca halkı idare eden bu devlet, aslında sayıca gayet az Türklerden mürekkep bir merkezi kuvvete dayanıyordu ki, bunların da büyük kısmı 'Halaç' Türkleriydi. Bütün bu gibi imparatorluklarda olduğu gibi Gur ve Afgan'ın dağı

⁸ Talay, *Gaznelilerin Hindistan Politikası*, 16-17.

⁹ M. Hanefi Palabıyık, "Gaznelilerin Hindistan Seferleri", *Ekev Akademi Dergisi* 11/32 (2007), 141.

¹⁰ M. Hanefi Palabıyık, *Yeni Bir Türk İslam Devleti Modeli olarak Gazneliler* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 509.

¹¹ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatih Sultan Gazneli Mahmud*, 39.

¹² İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 18-19.

¹³ Bahattin Kök, "Gazneli Mahmud'la Abbasi Halifesi el- Kadir Arasındaki İlişkiler", *Ekev Akademi Dergisi*, 1/2 (1998), 117.

¹⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1989), 1.

¹⁵ Ebû'l Fazl Muhammed b. Hüseyin Beyhaki, *Beyhaki Tarihine göre Gazneliler Devlet Teşkilatı ve Kültür*, çev. Güller Nuhoğlu, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995), 44.

kabilelerden, İrânlılardan hatta Pencab Hindularından para ile satın alınıp toplama, karışık fakat büyük bir ordu, Türk-Halaç köleleriyle birlikte imparatorluğun askeri kuvvetini teşkil ediyordu. Toprağa bağlı ve sayıca çok ve güçlü bir kavmi zümreye dayanmayan bütün saltanatlar gibi Gazneli Devleti de varlığını, ancak olağanüstü şahsiyetler sayesinde devam ettirebildi. Tamamıyla askeri bir teşkilattan ibaret olup milli bir esasa dayanmayan bu Türk saltanatı, içerden veraset kavgalarıyla ve dışardan Selçukiler ve bilhassa Guriler gibi kuvvetli rakiplerle uğraşması sebebiyle uzun bir hayata sahip olamamıştır. Bu Türk saltanatının Türk ve İslam tarihindeki başlıca rolü, kuzey Hint fütuhatına yol açarak İslamiyet'e Pencap'ta kuvvetli bir dayanak noktası vücuda getirmesi ve Sultan Muizzuddin'in daha sonra Hint'deki büyük fütuhatına bu suretle sağlam bir zemin hazırlanmış olmasıdır.¹⁶

1.2.1. Alp Tegin

(962-963)

Horasan ve Maverâünnehir, X. yüzyılda merkezi Buhara olan Samaniler tarafından yönetilmekteydi. Arap istilalarından kaçan Türkler, bu bölgede yaşamlarını sürdürmekteydi. Diğer devletlerde olduğu gibi Samaniler de Türklerin askeri özelliklerinden faydalanarak onları ordularında kullandı. Zamanla Türk kumandanlar ve aileleri yavaş yavaş güçleri eline alarak yönetime ortak oldu. Bu kumandanlardan biri olan Alp Tegin,¹⁷ Samani hükümdarı Ahmed b. İsmail'in köle askerlerindendi. Emir Ahmed'den sonra gelen Nasr b. Ahmed onu azat etti.¹⁸ Alp Tegin, güzel ahlakı sayesinde kısa sürede Samanilerin takdirini kazandı ve Horasan sipehsarlığına tayin edildi. Alp Tegin, bir yandan da sarayda olup biteni takip etmekten geri durmadı. Vezir Bel'ami bulunduğu makama Alp Tegin sayesinde getirilmiş olması kendisini ona karşı borçlu hissetmesine sebep oldu ve devlet işlerini yürütmede onun yardım almasına yol açtı.¹⁹

Alp Tegin'in kumandanlık görevine yeni başladığı zamanlarda Samani hükümdarı Emir Abdülmelik'in attan düşerek öldüğü haberi geldi. Vezir Bel'ami, Alp Tegin'e mektup yollayıp Samani hükümdarlığı için en iyi ismin kim olduğunu sordu. Alp Tegin, Emir Abdülmelik'in oğullarından herhangi birinin tahta çıkmasının daha uygun olacağını söylemesi üzerine Vezir Bel'ami, bunu dikkate alarak Abdülmelik'in oğlu Nasr'ı tahta geçirdi ancak Nasr, tahtta sadece bir gün kaldı.²⁰

Alp Tegin'in saray işlerine bu kadar çok karışması bir grup Samani tarafından şikayet edilince hanedan üyeleri ve ordu Mansur b. Nuh'u tahta çıkarttılar. Huzursuzluk çıkaranlar Mansur b. Nuh'un yanına gelip; eğer Alp Tegin'i ortadan kaldırmazsa huzurlu bir ortamın olmayacağını

¹⁶ M. Hanefi Palabıyık, "Hindistan Tarihinde Gazneli Türk Hakimiyeti", *Tarihte Türk- Hint ilişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008), 109-110.

¹⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 1-2.

¹⁸ Muhammed Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, çev. Necati Lugal (TTK Kütüphanesi Tercüme Eserler Koleksiyonu, Yer Numarası: T/0070, Demirbaş: T:000178), 28.

¹⁹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 1-2.

²⁰ Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi* (İstanbul, Çağ Yayınları, 1992), 6/224.

söylemeleri üzerine Mansur b. Nuh, Alp Tegin'in görevden alındığını mektupla haber verdi. Bunun yanında onun Ceyhun nehrinden geçirilmemesini, aksi bir durumla karşılaştıkları zaman savaşılmasını yazdı. Bütün bunlardan haberdar olan Alp Tegin, adamlarını yanına alarak Belh şehrine çekildi ve burayı kontrol altına aldı. Emri altında bulunanlara ise şunları söyledi²¹:

...Eğer bundan sonra yiyeceğim bir ekmek varsa, geri kalan ömrümü hoş geçireyim. Ahir ömrümde kılıcımı Müslümanlara karşı değil, kafirlere karşı çekeyim ki, ahiret sevabını bulayım. Zira ben Hindistan'a gidip gaza ve cihad ile meşgul olacağım; eğer öldürülürsem şehit olurum. İslam'ı yüceltmeye muvaffak olursam cenneti, aziz ve celil olan Tanrının hoşnutluğunu umarım.²²

Alp Tegin, Belh'teyken civardaki ülkelere haber saldı ve yanına asker toplamaya başladı. Birkaç ay orada bulunduktan sonra Hindistan'a sefere çıkmaya karar verdi. Fakat Mansur onu yakalamaları için on altı bin kişilik orduyu üzerine gönderince Alp Tegin, Belh ve Hulm arasında bulunan Hulm geçidinde iki bin iki yüz Türk askeri, sekiz yüz atlı ile yer tuttu. Yapılan savaşın kazananı Alp Tegin oldu. Artık o Hindistan'a yapacağı seferde kolaylık sağlaması için Gazne'ye doğru hareket etti.²³ Emri altında bulunan ordusuna:

Ey insanlar! Biliniz ki ben yaşlı bir adam olarak iki padişah İsmail ve Ahmed'in hizmetinde bulundum. Bugün bir çocuk devletin başına geçmiş bulunmaktadır. Artık devletin ihtiyarlarına kim hürmet eder ki? Bundan dolayı benim canıma kastetmeyi hedefliyorlar. Ben efendime karşı isyankar olmayı ve kılıç kullanmayı uygun görmedim. Kalan bütün ömrümü kafirlere karşı gazada geçirmeyi hedefledim. Belki de şehadet mertebesine erişeceğim. Eğer gaza nasip olursa ardından hacca giderim. Şimdi eminim ki gulamlar benden uzak kalmaz.²⁴

diyerek seslendi. Alp Tegin'in konuşmasıyla askerlerin hepsi: "Senin atın nereye giderse biz de oraya gideriz, sana canımızı feda ederiz." diyerek itaatlerini bildirdiler.²⁵

Alp Tegin, Bamiyan hükümdarı Şir Barik'i ve Kabil'in Hindu hükümdarını kontrolüne aldı ve Gazne'ye hareket etti. O sırada Gazne, Levik Hanedanından Ebu Levk Bekir'in elindeydi.²⁶ Dört ay süren kuşatmanın ardından Gazne'ye hakim oldu ve halka adaletle hükmetti, askerlerine ihtiyaçlarını kendi paralarıyla gidermelerini söyledi. Halk, Alp Tegin'in yönetimini gördükten sonra "ister Türk ister Tacik olsun, bize adaleti ve insafı olan; canımız, malımız, kadın ve çocuğumuz için kendisinden emin bulunduğumuz bu padişah lazımdır" dediler. Böylece devletin temelleri atılmış oldu.²⁷

---

²¹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 3-4.

²² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 3-4.

²³ Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 6/225.

²⁴ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 19-20.

²⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 19-20.

²⁶ Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 6/225.

²⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 4-5.

Mansur b. Nuh, Alp Tegin'in Gazne'ye hakim olduğunu duyunca yirmi beş bin kişilik ordusu onun üzerine gönderdi. Alp Tegin savaşı bir kez daha kazandı ve Mansur bu yenilgiden sonra onunla arayı düzeltmeye mecbur kaldı. Artık tamamıyla kendini Hindistan fethine veren Alp Tegin'in başarıları duyuldukça Horasan ve Maveraünnehir'den ordusuna katılanların sayısı artmaya başladı. Bu seferler sırasında ordusunda on bir bin atlı ve beş bin yaya bulunuyordu fakat iktidarı çok uzun sürmedi.²⁸ Dindar ve mütevazı bir kişiliğe sahip olan Alp Tegin, otuz yıl yöneticilik yaptı ve seksen beş yaşında vefat etti.²⁹

Alp Tegin'in fazilet sahibi oluşuna dair şöyle bir örnek verebiliriz: Horasan hükümdarı Nuh b. Nasr, Buhara'da vefat edince bölgenin büyükleri Alp Tegin'e haber göndererek "Nuh'un biri otuz, biri de on altı yaşında iki oğlu var; hangisini padişah olarak getirelim." diye sordular. Alp Tegin de:

Her ikisi de tahta ve saltanata layıktır. İkisi de efendilerimizin oğludur. Ama ölen melikin kardeşi pişmiştir, zamanın soğuşunu ve sıcakını tatmıştır, herkesi iyi tanır, her birinin kudret ve mevkiini iyi bilir, herkesin saygısını yerine getirir. Melikin oğlu küçüktür, cihanı görmemiştir, ordu mensuplarını iyi tutamamasından korkarım; padişahlık ve saltanat işini bilmez. Melikin kardeşini tahta oturtmaları iyi olur.³⁰

cevabını dürüstçe verdi. Oysaki kendisi Horasan'ı ele geçirme arzusundaydı.³¹ Alp Tegin'in karakteri üzerine ünlü vezir Nizamü'l-mülk, şu ifadeleri kullanmıştır: "son derece itimada şayan, vefalı, rey ve tedbir sahibi, adam tutucu, emri altındaki askerleri seven, civanmert, tuzu ve ekmeği bol, Allah korkusu olan birisi idi."³² Alp Tegin'in vefat etmesiyle Gazne iktidar bunalımı yaşadı ve bu durum Sebük Tegin'in başa geçmesine kadar devam etti.³³

1.2.2. Ebu İshak

(963-966)

Ebu İshak babasının vefatından önce Samanilere bağlı Belh şehrinde emirlik yapıyordu. Babası Alp Tegin'in vefatıyla devlet yönetiminin başına geçti ve ordu komutanlarına hil'at giydirip halka ikramlarda bulundu.³⁴

Hükümdarlık koltuğuna oturduktan sonra arkadaşları tarafından şarap içmeye alıştırılan Ebu İshak, kontrolü elinde tutamayarak zamanla devletin hazinesinin boşalmasına sebep oldu. Sebük Tegin'in uyarılarına rağmen onu dinlemeyip ülkeyi zor durumda bırakan Ebu İshak,

²⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 4-5.

²⁹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 21.

³⁰ M.Hanefi Palabıyık, *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996), 82-83.

³¹ M.Hanefi Palabıyık, *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı*, 82-83.

³² Erkan Göksu, "Alp Tegin: Köle Pazarından Gazne Tahtına", *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı* 96/191, (2011), 6.

³³ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 22-23.

³⁴ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 22-23.

Buhara'ya Samanilerin yanına kaçtı. Bir sene orada kaldıktan sonra Samani emiri onu Gazne'ye gönderdi.³⁵

Ebu İshak'ın Gazne'ye gönderildiği sırada Gazne'nin eski hükümdarı Levik hanedanlığından Ebu Bekir Levik'in oğlu, büyük bir orduyla şehri tekrardan almak için harekete geçti. Ebu İshak Sebük Tegin'in yardımıyla, gelen orduyu yenilgiye uğrattı ve şehri tamamen kontrol altına aldı. Bu olayın ardından fazla yaşamadı ve 12 Kasım 966 tarihinde vefat etti.³⁶ Vefatının ardından, erkek çocuğu olmadığı için onun yerine Türk komutan Bilge Tegin geçti.³⁷

1.2.3. Bilge Tegin

(966-972)

Bilge Tegin, Alp Tegin'in güvenilir komutanlarından biriydi.³⁸ O, halk tarafından bilinen meşhur bir askerdi. Temiz bir hayata sahip olduğundan çevresindeki insanlar ona karşı muhabbet beslerdi.³⁹

Bilge Tegin'in başa geldikten sonraki ilk işi Samanilere itaatini bildirmek oldu ve onlardan menşur istedi. Bunun üzerine Samani emiri Faik el- Hassa "Nasıl olur da sınırları Horasan, Irak ve Hindistan'a kadar uzanan büyük bir ülke akılsız Türklere verilir." diyerek Gazne'ye asker gönderdi. Bilge Tegin, askerleri mağlup etti ve şehrin yakınındaki Kunduz bölgesini topraklarına kattı. Onun zamanında Gaznelilerin toprakları genişlemiş olsa da istenilen huzura kavuşamadı. Gazne'yi yedi yıl boyunca yöneten Bilge Tegin, 972 yılında ⁴⁰ Gerdiz kalesinin kuşatılması sırasında⁴¹ kaleden atılan bir ok ile öldürüldü.⁴²

1.2.4. Böri Tegin

(972-977)

Alp Tegin'in Türk askerlerinden Böri Tegin, Bilge Tegin'in vefatından sonra yönetimin başına geçti. Alkole karşı zaafı olan Böri Tegin, rahat davranışlar sergilemesiyle Hinduların dikkatini çekti. Olumsuzlukları fırsat bilen Hindular büyük bir orduyla Gazne'ye doğru hareket etti. Bütün bunlara şahit olan halk korkuya kapılıp çare aramaya başladı.⁴³

---

³⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 22-23.

³⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 22-23.

³⁷ Ahmad Jawid Noorulhak, *İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine kadar Afganistan'ın İslamlaşma Süreci* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 85.

³⁸ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 22-23.

³⁹ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 31.

⁴⁰ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 22-23.

⁴¹ Noorulhak, *İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine kadar Afganistan'ın İslamlaşma Süreci*, 85.

⁴² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 6.

⁴³ İzzetullah Zeki, *Gazneliler Mahmud'un Dini Siyaseti*, 23-24.

Bu sıralarda Sebük Tegin, Böri Tegin'in yardımcısı olarak görevlendirilmişti. O, yaşananlar karşısında halka moral vermek için şöyle seslendi: "Ey İnsanlar biliniz ki biz Müslümanız, onlar ise kafirler. Bizler hak için koşarız, onlar ise batıl için koşarlar. Şimdi korkmayınız, gönlünüzü işinizden soğutmayınız. İyi çalışınız, eğer ölürsek şehit olur cennete gideriz, muzaffer olursak dünya hükümdarları bize aferin derler." diyerek halkı ve orduyu cesaretlendirdi.⁴⁴ Yapılan savaş neticesinde kazanan Türkler oldu.

Sebük Tegin'in çabasıyla kazanılan savaş sonrası Böri Tegin tekrar müsrif tavırlarına devam etti ve bu durum devletin önde gelen isimlerinin toplanmasına sebep oldu. Bir araya gelen heyet Böri Tegin'in devleti düzgün yönetemediğine, devletin başına Sebük Tegin'in geçmesi gerektiğine karar verdi. Sebük Tegin'e bu durum bildirilince: "Yarın siz toplanınız, ben bir konuşma yapayım, belki bu görüşünüzden vazgeçersiniz." diyerek tavrını belli etti. Bunun üzerine emirler: "Senin emirimiz olman dışında başka çare yok." dediler ve bu konuda ısrarcı oldular. Sebük Tegin bunun üzerine onlara: "Biz Türk halkıyız. Şan ve şöhretimiz var. Hindistanlılar bizden korktular. Bizim kendi aramızdaki ihtilafı duyarlar, bunlar her gün bir emir değiştirirler diye üzerimize yürürler. Belki de zafer kazanırlar." diyerek gelebilecek tehlikelere dikkat çekti ve Böri Tegin'e gidip nasihat etmelerini istedi.⁴⁵

Onlar, Böri Tegin'in yanına vardıklarında onu içki içerken buldular. Tekrardan Sebük Tegin'in yanına gelip eğer tekliflerini kabul etmezse kendisini öldüreceklerini söylemeleri üzerine Sebük Tegin: "Benim bu işte gönlüm yok ancak kanun, adalet ve akla göre hareket ederim. Benim başa geçmeme gönlü razı olmayan da olabilir." dedi. Sebük Tegin'in sözleri üzerine şehrin önde gelenleri: "Bizler sana itaat ederiz, senin için kura çektik. Sen bu işin üstesinden gelebilirsin." diyerek Gaznelilerin başına Sebük Tegin'i geçirmiş oldular.⁴⁶

Sebük Tegin, Gazneliler tarafından önder olarak seçildi. Onun seçilmesinde "aramızda en yaşlı, cesur, zeki, cömert, arkadaşlarına bağlı, iyi olan Sebük Tegin'dir ve başımıza onun geçmesi gerekir." ifadeleri kullanıldı.⁴⁷ Fakat o, başa geçmeden önce şunları şart koşarak teklifi kabul etti: "Sizlerden her kim bana muhalefette bulunursa veya bana karşı isyan eder ve benim vereceğim hükümde ihmal gösterirse sizin hepiniz benimle tek kalp olunuz ve onu öldürünüz." Huzurunda bulunanlar teklifi yemin üzere kabul ettiler.⁴⁸

---

⁴⁴ İzzetullah Zeki, *Gazneliler Mahmud'un Dini Siyaseti*, 23-24.

⁴⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneliler Mahmud'un Dini Siyaseti*, 23-24.

⁴⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneliler Mahmud'un Dini Siyaseti*, 23-24.

⁴⁷ Mübarek Galip - Saadettin Y. Gömeç, *Hindistan'da Türkler* (Ankara: Berikan Yayınevi, ts.), 28.

⁴⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 6-7.

1.2.5. Sebük Tegin

(977-997)

Sebük Tegin, 943 yılında dünyaya geldi.⁴⁹ İsmi “Sevilen Tigin” anlamına gelmektedir.⁵⁰ Onun günümüzde Kırgızistan’daki Isık Göl çevresinde bulunan Barshan adlı Türk boyundan geldiğine dair görüşler vardır.⁵¹ Nesebinin Osmanlılar gibi kayı boyundan olduğu da kaynaklarda geçer.⁵² Erdoğan Merçil, onun Karluk Türklerinden olduğunu söyler. Babası Cuk Kara Beckem b. Kara Arslan, bir kabile reisi olup filin kemiğini iki eliyle kıran güç ve kuvvet sahibi bir kimsedir. Bundan dolayı ona “Kara Beckem” adı verilmiştir.

Sebük Tegin komşu Türk kabilelerinden Tuhsilere on iki yaşlarında esir düştü. Yaklaşık dört yıl esaret altında kaldıktan sonra⁵³ Samani emiri I. Nuh zamanında Nası Caci isimli bir tüccara satıldı.⁵⁴ Tüccar tarafından Nahşeb’e getirildi ve burada Müslümanlığı kabul etti. Çeşitli eğitimler aldıktan sonra Alp Tegin’e satıldı. Samani sarayında ise önemli görevlere getirildi.⁵⁵ Sebük Tegin kendisi için şu ifadeleri kullanır:

Ben Türkistan’da Barshanlılar denilen bir kabiledenim. Babamın ismi Cuk idi. O kabilede bahadır olan herkese Kara Beckem derlerdi. Türk kabileleri arasında bir kabilenin diğer bir kabileye yağma yapması adetti. Ben 12 yaşında iken Tuhsiler denilen bir Türk topluluğu babamın çadırına baskın yapıp beni esir olarak aldılar. 4 yıl Tuhsiler’e çobanlık yaptıktan sonra beni Semerkand’ın Çaç (Şaş) şehrinde bir Müslüman tüccar olan Nasr-ı Çaç’a sattılar. 3 yıl sonra beni Emir Alp Tegin satın aldı.⁵⁶

O, yetenekli bir asker olup en zor işlerde görev alan Sebük Tegin, sadakati sayesinde emirliğe kadar yükseldi. Küçük yaşlarda silah kullanıp ok atmayı öğrendi ve on kişilik köle grubunun başına geçti. Yönetimin başındayken dindarlıktan asla ödün vermedi, şirk ve müşriklere karşı savaştı. Rüşvet ve yolsuzluktan uzak durdu, adaletle hükmetmeyi kendine borç bildi.⁵⁷

Sebük Tegin, Mansur b. Nuh zamanında Horasan valisi olarak görev yaparken Alp Tegin’in emri altına girdi ve toplumun sorunlarıyla yakından ilgilendi. Samanilerin içinde Alp Tegin’in etkisi artmaya başlayınca o, Sebük Tegin’in de içinde bulunduğu askeri birlik oluşturdu. Zaman içerisinde üstün zekasıyla Alp Tegin’in dikkatini çekti ve birlik komutanlığına yükseldi. Bunun yanında Alp Tegin’in düşünce ve fikirlerine göre yetiştirildi. Üstün zekası ile yönetime yardımcı oldu. Alp Tegin onu Gazne’ye gönderdi ve orada düzeni sağlamak için elinden geleni fazlasıyla

⁴⁹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 7.

⁵⁰ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatih Sultan Gazneli Mahmud*, 42.

⁵¹ Erdoğan Merçil, “Sebük Tegin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/262.

⁵² M. Hanefi Palabıyık, *Yeni Bir Türk İslam Devleti Modeli Olarak Gazneliler*, 509-510.

⁵³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 7.

⁵⁴ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 24.

⁵⁵ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 7.

⁵⁶ Talay, *Gaznelilerin Hindistan Politikası*, 18.

⁵⁷ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 27-28.

yaparak herkesi hak ettiği göreve getirdi. Ülkenin huzurunu sağlamak için İslam düşmanları ve putperest Hindulara karşı seferler düzenledi. Putperestlerin tapınaklarını yerle bir etti ve onların yerine camiler inşa ettirdi.⁵⁸

Zamanın birinde Alp Tegin, Sebük Tegin'i iki yüz kişilik askeri birlikle vergi toplamasın için Türkmenlerin üzerine gönderdi. Türkmenler vergi borcunu ödemeyince Sebük Tegin'in emri altındaki askerler onlarla çarpışmak istese de Sebük Tegin buna karşı çıktı. Askerlere: "Efendimiz bizi savaşmak için değil vergi toplamak için gönderdi. Eğer şimdi çarpışıp yenilirsek efendimiz adına büyük bir ayıp yapmış ve onun şöhretine zarar vermiş oluruz. Böyle bir durumda Efendimiz sizi savaşmak için göndermedim derse ne diyeceğiz?" diyerek akıllıca bir davranış sergiledi. Bunun üzerine savaşmadan Gazne'ye döndüler. Alp Tegin durumdan haberdar olunca Sebük Tegin'e neden engel olduğu sorusunu sordu: Bunun üzerine o:

Efendimiz bizi savaşmak için göndermemişti. Eğer efendimizin emri haricinde savaşmış olsaydık hepimiz efendi olurduk. Kulluğumuzun alameti olarak bize emredilene yapmamız gerekirdi. Eğer çarpışarak mağlup duruma düşseydik efendimiz bize, kim savaş emri verdi diye soracaktı? Böyle bir serzenişin altından nasıl kalkabilirdik. Eğer biz onları mağlup edip katletseydik yine size şikayete gelirler ve bizi kınardınız. Şimdi emrederseniz ya malları ya da canımızı feda ederiz.

Alp Tegin bu cevabın ardından Sebük Tegin'in doğru söylediğini ifade etmiştir.⁵⁹

Gaznelilerin Alp Tegin mi yoksa Sebük Tegin zamanında mı kurulduğuna dair çoğunluğun kabul ettiği görüş, devletin Alp Tegin döneminde temellerinin atıldığı fakat devletleşme sürecinin Sebük Tegin döneminde gerçekleştiği yönündedir.⁶⁰

Gazneliler küçük bir beylikken Sebük Tegin bu beyliği devlet haline getirdi. O, hayatının sonuna kadar Samani hükümdarı II. Nuh'a bağlı kaldı ve onların içerisinde önemli yerlerin valiliğini yapıp devleti çökmekten kurtardı.⁶¹ İktidarı eline aldıktan sonra Gazne halkına güzel ikramlarda bulunarak onlara: "Ben bu görevi üstlendim. Herkesin tembellik ve gafletten uyanması gerekir. Ben Böri Tegin gibi olmayacağım. Kim ki doğru olanın zıddını işlerse kellesini keserim." diyerek ciddi bir duruş sergiledi. Ertesi gün hazineye giderek vergi toplamaları için görevlendirmeler de bulunmuş ve hazineyi güçlendirme çabasına girdi.⁶²

Sebük Tegin yönetimin başında işlerini ilerlettikten sonra çok sevdiği oğlu Mahmut'u Bilge Tegin'in kızıyla evlendirdi. Büst'ü ele geçirdikten sonra sıklıkla oraya gidip yerine Mahmut'u

⁵⁸ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 25-26.

⁵⁹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 25-26.

⁶⁰ Ebû'l Fazl Muhammed b. Hüseyin Beyhaki, *Büyük Selçuklu-Gazneli Devleti İlişkileri (Tarih-i Beyhaki'ye Göre)*, çev. Sevil Coşkun (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 20.

⁶¹ Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1987), 1/128.

⁶² İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 26-27.

bırakırdı. Onun ileride önemli yerlere geleceğini öngörmüş kendi kalemıyla *Pendnameyi* yazıp Mahmut'a ezberletmişti.⁶³

O, daha sonra *Zemindaver*, *Toharistan*, *Kusdar*, *Doğu Gur* bölgelerini de ele geçirdi. Batıyı kontrol altına aldıktan sonra *Hindistan* seferlerine başladı.⁶⁴ Tarihçiler bu konu hakkında şunları söyler: "Sebük Tegin *Gazne* ordusunun başına geçtikten sonra askerlerini toplayıp *Hindistan* üzerine cihada çıkmış, Hintliler ile arasında uzun yıllar süren savaşlar meydana gelmiş, Hint ülkelerini iyice keşfedip sürekli olarak akınlar düzenleyip burayı ele geçirmeyi düşünmüştür."⁶⁵

Vayhind *Hinduşah* hanedanı *Gazneliler*'in *Hindistan*'a ilerlemesinde sorun oluştuyordu. Sebük Tegin bunun üzerine *Hindişahi* hükümdarı *Caypal*'a savaş açtı.⁶⁶ *Gazne* ile *Lamğan* arasındaki *Kain Kuzak* tepesinde karşı karşıya geldiler. *Hindular* cesur bir şekilde savaşıyorlardı. O, *Caypal*'ı yenmeden savaşı sonlandırmak istemiyordu. Fakat Hintliler yenildikleri taktirde kendilerini ve eşyalarını yakacakları tehdidine karşılık Sebük Tegin savaşı sona erdirdi.⁶⁷

Savaş sırasında aşırı kar yağışının etkili olması Hintlileri endişelendirdi ve savaşın sonlanması için *Caypal*'ı ikna ettiler. Mahmut savaşın devamı için babasına ısrarcı olsa da Sebük Tegin bazı şartlar karşılığında savaşı sonlandırma kararı aldı.⁶⁸ Anlaşmaya göre *Caypal*, bir milyon dirhem, elli adet fil ve bazı kaleler ve şehirler vermeyi kabul etti. Akrabasından bazılarını da rehin olarak bıraktı. Sebük Tegin'in adamları şehir ve kaleleri almak üzere *Caypal*'ın yanına geldiğinde o sözünden döndü ve adamları yakalayarak esir aldı.⁶⁹

Caypal anlaşmayı bozunca Sebük Tegin tekrar üzerlerine ordu gönderdi. *Caypal*'ın ordusu fillerle birlikte son derece kalabalıktı.⁷⁰ *Kabil*'e yakınlarına gelen Hint ordusu Sebük Tegin'in ordusunu tedirgin etmişti. Sebük Tegin Mahmut'u çağırarak "Ey Mahmut! Erkek hayatında bir kere ölür. Kafirle savaşmanın iki neticesi vardır. Ya şehadet mertebesine kavuşuruz ya gaza ile dünya nimetine ulaşırız." dedi ve Mahmut'u cesaretlendirdi.⁷¹

Ancak Türk askerleri Hintlilerden daha dayanıklı ve güçlüydü. Aynı zamanda silahları daha iyi kullanıyorlardı. İyi nişan alıp okları isabetli atıyorlardı. Bunu atları dörtnala sürerken de

---

⁶³ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 26-27.

⁶⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 7-8.

⁶⁵ Erdoğan Merçil, "Gazneliler ve Hindistan". *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu 31 Ekim- 1 Kasım 2002*, 26/12 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), 58.

⁶⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 8.

⁶⁷ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 33.

⁶⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 8.

⁶⁹ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 33.

⁷⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 8.

⁷¹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 29-30.

yapabiliyorlardı.⁷² Sebük Tegin'in ordusunda yirmi bin gönüllü asker vardı. O, Mahmut ile iki kardeşi Buğracuk ve Kadircik'i komutan olarak görevlendirdi. Kendisi ise Hint ordusuna büyük bir orduyla saldırdı. Mahmut savaşta üstün başarı göstermiş, Kadircik ise savaşta şehit edilmişti. Yirmi bir gün devam eden savaş sonunda Hintliler mağlup edildi ve o, yüz fil ve dört adet kaleyi ganimet olarak ele geçirdi.⁷³ Sebük Tegin bu başarısının ardından Peşaver ve Lamğan arasında bulunan bölgeyi topraklarına kattı ve İslam bu bölge ile tanışmış oldu.⁷⁴

Gazneliler boyunca Hindistan'a ilk fetih hareketini Sebük Tegin başlatmış ve Mahmut'a Hindistan fetihlerini miras olarak bırakmıştır. O, Hindistan seferlerine önem veriyor aynı zamanda oranın İslam bölgesi haline gelmesini arzuluyordu. Bunun yanında Hinduların tehdidini de aza indirmeyi amaçlıyordu. Diğer bir isteği ise ülkeyi ekonomik olarak güçlendirerek devleti güçlü bir hale getirmektir.⁷⁵

Bu başarısının ardından Sebük Tegin bölgedeki Halaç Türkleri ve Afganlardan asker toplayarak ordusunu daha güçlü hale getirdi. Son savaşta Mahmut'un gösterdiği başarılar bazı kişilerin dedikodu yapmasına yol açtı ve baba ile oğlun arası bozulmaya başladı. Bu anlaşmazlıktan dolayı o, kısa süreliğine de olsa hapsedildi.⁷⁶

Bu sırada Samaniler dağılma dönemine girmişti. Sebük Tegin kendi başına güçlü bir hanedanlık kurmasına rağmen hala onlara tabi oluyordu. Samani emiri II. Nuh, Sebük Tegin'den düşmanlarına karşı kendisinin yanında olacağı sözünü aldı. Devletin içinde görev alan iki Türk birleşerek Buhara'ya hakim olmaya teşebbüs edince II. Nuh derhal Sebük Tegin'den yardım istedi. Mahmut ile yardıma koşan Sebük Tegin, Samani ordusu ile ortaklaşa hareket ederek karşı tarafı yenilgiye uğrattı. II. Nuh, bu başarısının ardından ona "Nasireddin ve'd-Dünya" lakabının yanında Bamyana, Belh, Gur, Toharistan ve Gacaristan bölgelerinin kontrolüne verdi. Aynı zamanda Mahmut'a "Seyfü'd-Devle" unvanıyla birlikte Horasan sipehsarlığını verdi. Bu olayın ardından Mahmut ordusunu alarak Nişabur'a yöneldi.⁷⁷

Mahmut, Horasan merkezli Nişabur'a yönelik yönelmez Ebu Ali ve Faik'in saldırısı ile karşı karşıya geldi. Bu saldırı karşısında Mahmut ilk defa yenilgiye uğradı. Yaşananlardan haberdar olan Sebük Tegin, hemen harekete geçti ve Ebu Ali'yi mağlup etti.⁷⁸ Daha sonraki dönemlerde Ebu Ali ve Ebu'l Kasım, Sebük Tegin ve Mahmut'un Horasan'da bulunmasını fırsat bilerek Nişabur'a saldırı düzenledilerse de Mahmut ve amcası Buğracuk'un olaya dahil olması ile başarılı olamadılar.⁷⁹ Zamanla Samaniler, Gaznelilerin arkasında kalan bir devlet haline geldi.

---

⁷² Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/130.

⁷³ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 29-30.

⁷⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 8.

⁷⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 29-30.

⁷⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 8-9.

⁷⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 9-10.

⁷⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 12.

⁷⁹ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 36.

Gazneliler yükselişteyken Sebük Tegin akrabalarının ölümüyle derin bir üzüntü yaşadı. “Emir-i Adil” lakaplı Sebük Tegin, 997 yılında vefat etti.⁸⁰ Belh sınırları içerisinde bulunan Madru Muy köyüne defnedildi.⁸¹

Sebük Tegin vefat etmeden önce dönemin meşhur ustalarını çağırıp “Sehlabad” ismini verdiği ve çok para harcadığı eşsiz bir saray yaptırmaya başlamıştı. Fakat ömrü sarayı bitirmeye yetmedi. Gazneli Mahmut da dahil olmak üzere hiçbir çocuğu sarayı bitirmedi ve saray zamanla harap olup gitti.⁸²

Çocuklarından bazıları henüz o hayattayken öldü. İsmail, Mahmut, Yusuf ve Nasr ise hayatta olanlardı. Pendname adında çocuklarına öğütlerle dolu bir eser bıraktı. Eserde şu ifadeler geçmektedir:

...Büyük günah işleme, eğer sen günahkar olursan halkı ahlaksızlık ve günahkarlığı için cezalandıramazsın. Hiçbir zaman zulmü uygun görme. Eğer bir kimse makam elde etmek için bir meblağ getirir ve bunun hazine menfaatine olduğunu söylerse bun asla cevaz verme, çünkü bu mal onun evinden çıkmış değildir. Eğer kendinin olsaydı bu işi yapmazdı. Sonra bil ki, bunu halktan alacaktır. Halk fakir olduğu zaman vilayet harab olur ve kötü isim senin üstünde, servet ise gasb edenin elinde kalır. Cömert ve merhametli olmalısın ve senin affın öfkenden fazla olmalı ki, insanlar sana rağbet etsinler...⁸³

1.3. Gazneli Mahmut

(998-1030)

Sebük Tegin yaşlı ilerlediğinde devletin önde gelenlerini yanına çağırarak şöyle vasiyet etti:

Oğullarımın arasında Mahmut bu işe daha uygun ve isabetlidir. Ancak ona Horasan’ın sorumluluğu yükledim. Ayrıca onun niyeti Samanilerin bütün topraklarını ele geçirmektir. Herhalde bu büyük mülk onun kontrolüne geçecektir. Ben de memleketime herhangi bir hâlin gelmesini istemiyorum. Oğlum İsmail ise daha edeplidir. Ona Gazne ile Hindistan’ı vermek isterim.⁸⁴

diyerek düşüncelerini dile getirdi. Oğlu İsmail’i yanına çağırdı ve ona: “Sen Mahmut kadar değilsin, eğer seni Gazne tahtında bırakmazsa karşı gelme! Eğer senin Gazne’de kalmana müsaade ederse ona iyilik et.” diyerek İsmail’e nasihatte bulundu. Ardından oğlu Mahmut’a: “Senin büyük bir görevin olduğu için İsmail’i Gazne’de bıraktım. Sen bu görevde başarılı olursan Gazne’den sana tehlike gelmez, İsmail senin bir kulun gibidir. Onu desteklemen gerekir.” dedi.⁸⁵

⁸⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 12.

⁸¹ Beyhaki, *Büyük Selçuklu-Gazneli Devleti İlişkileri (Tarih-i Beyhaki’ye Göre)*, 22.

⁸² M. Hanefi Palabıyık, *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı*, 144.

⁸³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 12.

⁸⁴ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 30-31.

⁸⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 30-31.

Sebük Tegin vefat etmeden önce Alp Tegin'in torunu İsmail'in yerine geçmesini istedi. Onun dilediği gibi oldu ve İsmail başa geçti.⁸⁶ İsmail rahat bir yapıya sahipti. Devletin hazinesini kolay bir şekilde bitirebilirdi.⁸⁷ Sebük Tegin, Gazneli Mahmut yerine İsmail'in başa geçmesini istemesinin nedeni onun annesinin Alp Tegin'in kızı olmasıydı. Gazneli Mahmut'un annesi ise Afganistan'daki Zabülistan bölgesinden soylu bir kadındı. Kuvvetle muhtemeldir ki Sebük Tegin devlet idaresini Alp Tegin'in kızıdan dolayı güçlü bir şekilde devam edeceği düşünüyordu.⁸⁸ Kumandanlar ve emirlerden İsmail'e itaat edeceklerine dair sadakat yemini aldı.⁸⁹

Onun vefat ettiği sırada Gazneli Mahmut Horasan sipahsaları olarak görev yapıyordu. İsmail ise Gazne'de bulunuyordu. O zamana kadar İsmail'in askeri ve idari anlamda hangi görevi yaptığı kaynaklarda pek geçmemektedir. Askeri bir başarısının olmaması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle olsa gerek Sebük Tegin, İsmail'i başa geçirince bürokraside tartışmalar meydana geldi.⁹⁰

Devlete düşman olan bir grup İsmail'in yanına gelerek: "Babasından böyle büyük memleketin kendisine kaldığını, neden Mahmut'a karşı mahkum kalacağını, malı ve ordusunun çok olduğunu" söylediler. Bu durum karşısında İsmail hazinenin ağzını açtı ve savurganlığa düşerek babasının has adamlarını yanından uzaklaştırmaya başladı.⁹¹

Mahmut zayıf tabiatlı kardeşinin hükümdarlığını kabul etmek istemedi. İsmail'e kendisinin büyük olduğunu ve hükümdarlık kendisinin hakkı olduğunu, Gazne'yi kendisine teslim etmesi gerektiğini söylemesi için elçi yolladı.⁹² Gönderdiği mektupta şunlar yazılıydı:

...Bugün bu cihanda bana senden daha kıymetli başka hiçbir kimse yoktur, sen tatlı canımdan ve gözümün nurundan daha azizsin. Hazine, memleket, alet, ordu, hükümdarlık, ferman sahibi olmak ve her ne istersen sana verilecektir. Her ne arzu ve isteğin varsa yerine getirilecektir. Fakat zaman tecrübesine sahip olmanın, ordunun kudretine ve gücüne vakıf olmanın, padişahlıkta dikkatli olmanın, meşakatlere göğüs germenin, sultanlık esaslarına sahip olmanın, mülkün sabit olması ve devletin daim olmasının açık esası ve güçlü bağı yaşça büyük olmaktır. Eğer senin kararların ve bağımsızlığın bu işi nezaret edeceğine, bu makamın, mansabın sebatına ve bu vazifenin zorluklarının uhdesinden geleceğine inansaydım, ben herkesten önce daha muti olmaya razıydım. Eğer babamız benim gıyabımda bir vasiyet etmişse, bunun sebebi de; mesafenin uzaklığından, fitneden, cemaatin dağılmasından, durumun perişanlığından korktuğu içindir. Maslahat odur ki; basiret üzere iyi düşünesin ve hakkı bilesin.

⁸⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 12-13.

⁸⁷ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/135.

⁸⁸ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri (998-1030)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 26.

⁸⁹ Erdoğan Merçil, *Gazneli Mahmud*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, 16.

⁹⁰ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 25.

⁹¹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 31.

⁹² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 12-13.

Önemsiz olan dünya malını Allah'ü Teala'nın muktezayı fermanına ve Hz. Muhammed Mustafa'nın şeriatına uygun ve adil bir şekilde taksim edesin. Saadetin kaynağı, padişahlığın menşei ve devlet dostlarının karargahı olan Gazne'yi bana bırakasın. Ben de Belh vilayetini senin için boşaltayım veya Horasan emirliğine ve ordu komutanlığına seni tayin edeyim.⁹³

Bir başka mektupta ise İsmail'e şunları yazdı:

Babamın seni veliahd olarak seçmesinin sebebi, senin Gazne'de, benim ise oradan uzakta Belh'de olmamdır. Ancak maksat, miras yoluyla malı paylaşmamızdır. Sen Gazne'yi ben de Horasan'ı mekan tutalım, işleri idare edelim, maslahatta ittifak edelim ki aramızda düşmanlık çıkmasın. Bizim insanlara karşı bir ihtilafımız zuhur ederse, saygımız azalır.⁹⁴

İsmail, kardeşinin teklifini kabul etmedi. Cevzican valisi Ebu'l-Haris Feriguni İsmail ile Gazneli Mahmut'un arasında ara buluculuk yaptı ve onlara nasihatlerde bulundu:

Akrabalar birbirleriyle beraber oldukça daha da çok şefkatli olurlar. Her ikiniz de hareket edip birbirinizle görüşmelisiniz. Her iki tarafta aklınızda ve gönlünde gizli saklı kalan şikayetlerinizi, teşekkürlerinizi, beklentilerinizi ve ricalarınızı dile getirip birbirlerinize işittiriniz. Hanedana gelecek halden, mevkinize gelecek noksandan, mülkün gevşemesinden ve düşmanı sevindirecek davranıştan uzun durun.

Gazneli Mahmut nasihati can kulağıyla dinlediye de İsmail'e nasihatın bir etkisi olmadı.⁹⁵

İsmail başa geçtiği zaman devletin büyükleri ve askerleri karşısında zor durumda kaldı. O, devlet geleneği olarak askerlere, emirlere ve halka cülus bahşişi dağıtmaları için haber gönderdi fakat onlar kendilerine dağıtılan bahşişi az bulup daha fazla verilmesini istediler. Bu durum karşısında çaresiz kalan İsmail, beytül malı açıp orada bulunan her şeyi dağıtmak zorunda kaldı. İsteklerini elde etmeyi başaran askerler daha çok şey yaptırmak için ona sürekli istekte bulunuyorlardı. İsmail o kadar zor durumda kalmıştı ki artık kalelerde bulunan erzak ve savaş için ayrılan malları bile dağıttı. Yaşananların ardından hükümdarlık koltuğu ona ağır geldi. Düştüğü durum onu ne kadar zorlasa da hükümdarlığın kendisinin hakkı olduğunu düşünüyordu. Gazneli Mahmut ikinci kez daha sert bir üslupla İsmail'e mektup yolladı ve mektubunun sonunda şunları yazdı: "Sözümü dinle ve bana itaat eyle yoksa zor duruma düşer ve pişman olursun." Ama İsmail yine olumlu cevap vermedi.⁹⁶

İsmail'in devlet yönetiminde başarısızlıklarını görenler Gazneli Mahmut'a vakit kaybetmeden liderlik makamına gelmesi gerektiğini ifade eden şu haberi yolladılar:

Sen devlet yönetiminde her şeyi kuşatıp gören keskin bir göz ve her şeyi kaldıran güçlü bir el mesafesindesin. Her bakımdan bu işe daha layık olduğun aşikar ancak Sebük Tegin vefat etmezden evvel acele ettiği için küçük kardeşine vasiyet etti.

⁹³ Muhammed b. Abdülcebbar Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, çev. Nooreddin Samedoğlu, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 15-16.

⁹⁴ M. Hanefi Palabıyık, *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı*, 71.

⁹⁵ Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, 16.

⁹⁶ Güngör Aksu, *Yemini'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 28-29.

Devlet başsız kalıp fitne çıkmasın diye böyle bir tercih yapmak zorunda kaldı. Yoksa bu göreve talip birçok emir vardı. Miras kalacak emirlikten pay almak isteyeceklerdir.⁹⁷

Bütün bunların ardından Gazneli Mahmut ne yapacağını bilemiyordu. Çünkü karşısında kardeşi vardı ve onunla savaşmak istemiyordu. Başka yollar arasa da yapacak pek bir şey kalmamıştı. Kardeşine sesini hiçbir şekilde duyuramadı. Tek çözüm kalmıştı.⁹⁸ Aslında o savaş istemiyordu ama mecburdu. “Ateşle dağlamak son ilaçtır, yılanın soktuğu bir elin zehri diğer azalara sirayet etmesin diye o el kesilir, çürük diş ise çekilir.” diye düşünerek savaşa karar verdi.⁹⁹ Mahmut hemen kardeşi Nasr ile amcası Buğracuk’u yanına çağırdı ve kendisine yardım etmeleri için teklifte bulundu. Onlar da hiç düşünmeden teklifi kabul ettiler.

Onun Gazne’ye doğru yola çıkmasından İsmail’in haberi oldu. Kendisi de Belh’ten ayrılarak Gazne’ye doğru yola koyuldu. İsmail’in yanındaki askerler Gazneli Mahmut’a gizliden haber yollayarak onun yanında olduklarını söylüyorlardı.¹⁰⁰

Savaş başlamadan önce Mahmut teklifini yenilese de İsmail bunu kabul etmedi. İki ordu 998 yılının mart ayında savaşmaya başladı. İsmail’in ordusu gün sonunda kaçmaya başladı ve Mahmut savaşı kazandı. İsmail bir süre Gazne kalesine sığındı.¹⁰¹ Gazneli Mahmut, Abdullah Debir’e kardeşini kastederek şunları söyledi: “Git bu gence de ki kaleye girmekle gururlanmasın. Ben çok kaleleri zapt ettim, bana kale zapt etmek su içmekten daha kolaydır. Söyle ki gece kaleden çıksın affedeyim. Onun düşmanların kuyusuna düştüğünü bilirim.” Bu konuşmanın ardından İsmail kaleden çıkıp Gazneli Mahmut’u selamladı. O ise “Tak-ı Safa” kulesine: Neml suresi 40. ayeti yazdırdı.¹⁰²

Sonraki günlerde aralarında iyi bir uyum sağlandı. Nitekim bir gün Gazneli Mahmut av yapacağı sırada İsmail’in adamlarından Nuştegin Mahmut’u öldürme teşebbüsünde bulundu fakat o sırada İsmail onun bu hareketini engelleyecek işaret gönderdi. Gazneli Mahmut bu olay karşısında memnun kalarak İsmail’in onu öldürmek istemediğini anladı ve aralarında şöyle bir konuşma gerçekleşti:¹⁰³ Gazneli Mahmut “Zaferi ben değil de sen kazanıp beni esir alsaydın bana ne yapardın?” diye sorunca İsmail’in ona verdiği “Ben seni esir alsaydım seni bir kalede gözetim altında tutar ve isteklerini eksiksiz yerine getirmeleri için sana hizmetkarlar ve cariyeler verirdim.” cevabı Gazneli Mahmut’u memnun etti. Bu cevabın ardından kardeşini Cüzcan kalesine göndererek emrine hizmetkarlar ve cariyeler verdi. Hayatının sonuna kadar

⁹⁷ Muhammed b. Abdülcebbar Utbi, *Tarihu'l Utbi'nin Tercüme ve Değerlendirilmesi*, çev. Ömer Filiz (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 131.

⁹⁸ Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, 17.

⁹⁹ M. Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, (Ankara: Araştırma Yayınları, 2002), 88.

¹⁰⁰ Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, 18.

¹⁰¹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 12-13.

¹⁰² İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 32.

¹⁰³ Erdoğan Merçil, *Gazneli Mahmud*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987), 17.

kalede eşi ve çocuklarıyla özgürce yaşadı ve yaklaşık yedi ay devletin başında kaldı.¹⁰⁴ Gazneli Mahmut ise tahta oturduğunda 28 yaşındaydı.

1.3.1. Hayatı

Ebu'l Kasım Mahmut b. Nasırü'd-devle Ebi Mansur¹⁰⁵, 2 Kasım 971¹⁰⁶ yılında Perşembe günü Buhara'da¹⁰⁷ dünyaya geldi. Ailenin en büyük çocuğu olan Mahmut, Sebük Tegin'in oğluydu.¹⁰⁸ İsmail, Nasr ve Yusuf isminde erkek kardeşleri bulunmaktaydı. Nasr ve Mahmut'un aynı anneden Yusuf ve İsmail ise başka bir annedendi.¹⁰⁹ Asil bir aileye mensup olan annesi Zabulistan¹¹⁰ bölgesinden bir hanımdı.¹¹¹ Bundan ötürü ona "Mahmud-i Zabuli" de denirdi.¹¹² Tabakat kitaplarının bazılarında Mahmut'u Alp Tegin'in torunu olarak gösterse de bu doğru bir bilgi değildir. Aksine kardeşi İsmail Alp Tegin'in torunudur. Çünkü annesi Alp Tegin'in kızıdır.¹¹³

Gazneli Mahmut'un çocukluk ve gençlik yılları hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Menkıbevi rivayetlere göre; O, dünyaya gelmeden önce Sebük Tegin rüyasında kalbinden büyük bir ağacın çıktığını, ağacın dallarının her yere dağıldığını görür. Gördüğü rüyayı kahinlere yorumlatan Sebük Tegin, doğacak çocuğunun devleti daha da güçlendireceği ve ülkesinin sınırlarını daha da büyüteceği müjdesini alır.¹¹⁴ Müjdeli habere karşılık Allah'a karşı hamd ve şükrünü göstermek için oğluna "Mahmut" adını verir. Gazneli Mahmut'un doğumu esnasında yine bazı menkıbevi olaylardan bahsedilir ki bunlardan bir tanesi Vayhand Puthanesi'nin yıkılmasıdır. Bu durum büyük şahsiyetlerin doğumuna benzetilerek kutsallık atfedilmiştir.¹¹⁵

Babası ona her zaman şefkat gösterdi. Gazne'yi kontrol altına alan Sebük Tegin oğlunu savaş meydanlara götürürdü ve onu hiçbir zaman yanından ayırmazdı. Kısa sürede kıvrak zekası ile ön plana çıkmayı başaran Mahmut henüz genç yaşta güçlü bir orduya sahip oldu.

¹⁰⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 12-13.

¹⁰⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 22.

¹⁰⁶ Gazneli Mahmud'un doğum tarihi ihtilaflıdır. Bknz: Nesimi Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 179.

¹⁰⁷ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 34.

¹⁰⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 13.

¹⁰⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 22.

¹¹⁰ Gazne ve ona birleştirilen bölgeler Zebulistan olarak adlandırılır. Bknz: Hududu'l Alem, *Mine'l-Meşrik İle'l Magrib*, çev. Abdullah Duman, Murat Ağarı (İstanbul, Ayışığıkitapları Yayınları, 2018), 67.

¹¹¹ Kaynaklarda Zabulistan şahının kızı olarak da geçmektedir. Bkz. İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 34.

¹¹² Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 229.

¹¹³ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 34-35.

¹¹⁴ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatihisi Sultan Gazneli Mahmud*, 44.

¹¹⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 35-36.

Savaşlarda güçlü kimliği ile ön planda olmayı başaran Gazneli Mahmut, şehirlerde yaşanan gelişmeleri yakından takip edip kim yolsuzluk yapıyorsa ona bedelini ödetmiştir.¹¹⁶

Sebük Tegin'den sonra başa geçmeyi planlayan kimseler Gazneli Mahmut'un göz önünde olmasını çekemeyip baba ile oğul arasında fitne ateşini yaktılar. Öyle ki Gazneli Mahmut'un söylediklerini babasına yanlış bir şekilde aktardılar.¹¹⁷ Henüz on dokuz yaşındayken Mahmut 'un ordu kurup baş kaldıracağı iftirasını atmaları üzerine¹¹⁸ Sebük Tegin 990 yılında Büst'ten çıkararak Gazneli Mahmut'un üzerine yürüdü. Bu durum karşısında Mahmut'un askerleri karşı tarafı görünce tedbir amaçlı karşı koydular. Gazneli Mahmut durumu anladı ve silahsız bir şekilde dışarı çıkarak babasına hürmet gösterdi.

Oğlunun suçsuz olduğunu anlayan Sebük Tegin, yine de ayaklarına pranga vurulmasını emretti. Askerlerin yanında pranganın olmaması sonucu o zindana giderek pranga getirdi. Kimse ona pranga bağlamaya cesaret edemediğinden kendi elleriyle ayaklarına prangayı vurdu. Olanları izleyen Sebük Tegin'in gözlerinden yaşlar dökülerek oğlunu Gazne kalesine gönderdi.¹¹⁹

Yaşanılanlar karşısında Sebük Tegin son derece üzgün bir halde Mahmut'un annesine şunları söyledi: "Ben Mahmut'dan bir kötülük gelmeyeceğini biliyorum. Ancak insanlar beni oyuna getirdiler. Sen kimsenin yanına girmesine izin verme, kendi ellerinle yedir ve içir." diyerek ağladı. Gazneli Mahmut tam sekiz ay hapiste kaldı. Sekiz ayın sonunda babası Mahmut'dan özür diledi ve onu hapisten çıkardı. Ona hilat giydirerek birkaç bölgenin vilayetini kendisine verdi. Ardından yalan haberi yayan kişileri toplayıp kellelerini vurdurdu.

Sebük Tegin, Gazneli Mahmut'a şöyle nasihatte bulunmuştur:

Ey oğlum sen bana iki cihandan daha azizsin! Ancak bil ki mertlik çağına gelmeden, zahmet çekmeden emirlik, sipehsalarlık ve idareciliğe ulaşılmaz. Dünyanın tehlikeleri ve korkuları belli olmaz. Senin baban olarak ben dünyada çok merhaleleri kat ederek bu konuma geldim. Benim sözlerimi ezberle! Nasihatlerimi kabul et! Ben söyleyeceğimi söyler ve giderim. Eğer sağ dönersem isteklerinizi dinlerim. Eğer ölürsem ecele tedbir yoktur. Bil ki padişahlık iyi haslet ve siret ister. İdareciliğin kaidesi bir şeyler verip az eziyet etmektir.¹²⁰

1.3.2. Şahsiyeti ve şemali

Gazneli Mahmut küçük yaşlarından itibaren kitap okuyarak ve ilmi münazaralarda bulunarak yetiştirdi. Her zaman hakkın yanında olmayı kendine borç bilip İslam dininin emri doğrultusunda yaşamaya çalıştı. Vefa ve sadakat sahibi olup babasının sözünden çıkmadı. On yedi yaşında babası kendisini hapsedtiğinde Hindistan racası¹²¹ Caypal, hile maksadıyla elçi gönderip eğer

¹¹⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 45-48.

¹¹⁷ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 45-48.

¹¹⁸ M.Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 35.

¹¹⁹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 45-47.

¹²⁰ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 45-47.

¹²¹ Hindistan'da prenslere verilen isim.

isterse onu evlendirerek bazı Hindistan topraklarından kendisine verme teklifinde bulundu. O ise cevap olarak:

Ey köpek, bana memleket vermek senin ne haddinedir. Gerçi Hüdavend babam iki üç günlüğüne bana kırılmıştır. Benimle hoş olduğu zaman babamın gölgesiyle yanıma asker alıp senin üzerine yürüyeceğim. Seni yakalayarak kafanın içine saman dolduracağım, eşini ve çocuklarını esir ve köle yapacağım diyerek tepkisini göstermiştir.¹²²

İbnü'l-Esir Gazneli Mahmut'un yakışıklı ve orta boylu olduğunu söyler. O, gözleri küçük, saçları kızıl ve güzel bir yüze sahip¹²³ olduğunu belirtirken bazı kaynaklar Gazneli Mahmut'un güzel bir yüze sahip olmadığını aktarır. Daima toprak yemesinden dolayı kırmızı yüzlüydü. Uzun boylu, kuru ciltli, çekik gözlü ve burnu kalkıktı. Günlerden bir gün erkenden kalkıp namazını kılmış dua ederken yanına veziri Ahmed b. Hasan geldi. O, aynasını eline alarak: "Bu zamanda gönlümden ve hatırımdan ne geçtiğini biliyor musun?" diye sordu. Vezir bu soru üzerine: "Efendimiz daha iyi bilir." dedi. O: "Yüzümün güzel olmamasından dolayı halkın beni sevmemesinden korkuyorum. Halk, padişah adetinca güzel yüzü sever." dedi. Vezir: "Ey efendimiz halkın seni sevmesi için bir şey yap." deyince Gazneli Mahmut ne yapacağını sordu. Vezir bu sefer de: "Altını düşman bil ki cümle alem seni dost edinsin." diye cevap verdi. Bu cevaptan Gazneli Mahmut'un hoşnut oldu ve insanlara karşı hep eli açık davrandı. Nihayetinde de bütün dünya ona sevgi besledi.¹²⁴

Geçmişteki padişahların hayatlarını dinlemekten çok hoşlanırdı.¹²⁵ Guy isimindeki top oyununu çok sever, sık sık ava giderdi. Sarayına yabancı elçiler geldiği zaman gösterişten ödün vermezdi. Allah'tan korkan, zeki, adil, öngörü sahibi bir kimseydi. Oğlunu bile yargılamaktan çekinmez, hak ve adaleti gözetirdi. Adam öldürmekten hep çekinmiş, esir aldığı hükümdarları hapsedtirmişti.¹²⁶ Onun eli açık ve hayırsever bir insan olduğu dönemin mutasavvıfları ve şairleri tarafından anlatılır:

"Senin avucun cevher madenidir. Her zaman cevher saçar. Eğer Rabbin canını vücudundan alırsa sen cansız nasıl yaşayabilirsin."¹²⁷

Dönemin tarihçileri onu tarif ederken eliyle atın kemiğini kırabilecek kadar kuvvetli, değirmen taşlarını eliyle tutup kaldırabilecek kadar güçlü oluşundan bahseder. O, savaş meydanlarında

¹²² Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatihisi Sultan Gazneli Mahmud*, 48.

¹²³ İbnü'l-Esir, İbnü'l-Esir Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Târîh*, thk. 'Umar 'Abdusselâm Tedmurî (Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1417/1997), 7/734.

¹²⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneli Mahmud*, 80.

¹²⁵ Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 180.

¹²⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 49.

¹²⁷ İzzetullah Zeki, *Horasan Mutasavvıflarının Gazneli Devletindeki Etkisi: Gazneli Mahmud Dönemi Örneği* (Konya: Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları: 401, 2020), 234.

aldığı yaraları yıllarca gizli tutmuştur. Yakınlarına gösterdiği yetmiş üç kılıç, ok ve mızrak yara izi vardır.¹²⁸

Gazneli Mahmut hakkında şunlar aktarılır: “Huysuz fakat uzağı gören bir adamdı. Doğru olmayan bir şey için ‘ben böyle yapacağım’ deyince onu cebbarlığından söylerdi; eğer bir kimse onun yanlış olduğunu söylerse kızardı, sövüp sayardı; ancak sonra bunun üzerine düşünür, yanlış olduğunu anlar ve doğru yola gelirdi.”¹²⁹

Onun mala düşkünlüğü iddia edilmiş olsa da mallarının zekatını bizzat kendisi ayırmış, bol bol sadaka dağıtmış, fakir doyurmuş ve mallarından yollar, camiler yaptırmış olması bu iddiaların pek de doğru olmadığını göstermektedir. Her dönemde olduğu gibi güçlü bir devlet için zengin bir hazineye gerek duyulmuştur. O bunun farkında olup ona göre devleti idare etmiştir.¹³⁰

Gazneli Mahmut’un cömertliğine dair Şebankarei şunlar söyler:

Gazneli Mahmut ödediği zekattan başka, her gün sabah namazını kıldıktan sonra evinin kapısında halka elli dinar Herat altını dağıtırdı. Bu dağıtılan mal; zekat, sadaka, ödül ve bağışların haricindeydi. Onun döneminde Horasan’da defalarca kıtlık oldu. Her seferinde iki yüz bin altın dinara tahıl alıp dervişlere dağıtırdı. Yaptığı her bir bağışın, kuralına göre en yükseği bir milyon, ortası beş yüz bin dirhem idi. Yüz binden aşağı yoktu. Her ay üç defa ve her defasında üç gün şarap içerdi. Şarap içmeye karar verdiğinde bir milyon dirhem sadaka dağıtırdı. İçtikten sonra da bir o kadar daha dağıtırdı. O kadar çok cami, ribat ve bina yaptırmıştı ki özellikle Hindistan ve Horasan’da ve civarındakiler anlatmaya gelmez.¹³¹

Tarihçiler, onun yaptığı her işte istihareye yattığını şöyle ifade ederler:

Gazneli Mahmut Harezmi, Büst, Kannuc ve Muharre fethinden sonra Gazne’ye doğru yola çıkmak için istihareye yatmış ve uykusundan lezzet alan Sultan, saadet şevki ve şehadet hırsıyla Seyhun, Ceylem, Cend, Raha, İraye, Beyt-i Herz ve Şetliler nehirlerinden geçer. Daha sonra hedefi olan Burne’ye varır. Burne’de Hint hükümdarlarıyla birlikte on bin kişi İslam’la müşerref olur. Sonra Kulçent Kalesi’ne Allah’u Ekber diyerek girerler.¹³²

1.3.3. Eğitimi

1.3.3.1. Dini

Gazneli Mahmut eğitim alacak yaşa geldiğinde babası onunla bizzat ilgilenmiş ve elinden geleni yapmıştır. Sebük Tegin oğlunun tek yönlü bir eğitim alması taraftarı olmayıp her alanda

¹²⁸ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatihisi Sultan Gazneli Mahmud*, 49-50.

¹²⁹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/182.

¹³⁰ M. Hanefi Palabıyık, *Gazneli Mahmud-Önderlerimiz-12* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023), 96.

¹³¹ Şebankarei, “Gazneli Mahmud’un Karakteri”, çev. Ahmed Hesamipour, *Tarih Okulu* 2009/111 (İlkbahar 2009), 135.

¹³² Mustafa Akkuş, “Gazneli Mahmud’un Mutasavvıflarla İlişkisi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 45 (Nisan 2019), 357-358.

kendini geliştirmesini istemiştir. Bunun için de hocalardan yardım almıştır. Mahmut'un ilk eğitimini Hanefi imamlarından güven duyduğu Kadı Ebu Nasr Hüseyini'den alması için ricada bulunmuş ve Mahmut pek çok ilmi ondan öğrenmiştir.¹³³ Aynı zamanda dönemin önde gelen mutasavvıflarından şeyh Ebu Zer Buzcani'nin medresesine götürmüş ve ondan dua etmesini istemiştir.¹³⁴

Daha sonraları Kadı Ebu Ali es-Siniyye'nin babasından Arapça ve Farsça öğrenmiştir. şehzadelik yıllarında hadis, tefsir, fıkıh, fıkıh usulü, nasih-mensuh, kelim, ehli sünnet ve bidat mezheplerini araştırma gibi ilimlerle uğraşmıştır. Bunun sonucu olarak birçok konuda ilerleme kat etmiş ve Hanefi fıkıhına ait "et-Tefrid" eserini kaleme almıştır.¹³⁵ Gazneli Mahmut hadis bilgisine sahip olup Hanefi ve şafi hukukçuları arasında düzenlediği münazaralara katılmış ve onlara sorular sormuştur.¹³⁶

Gazneli Mahmut'un hadisler hakkında bilgi sahibi olduğu ve bu ilme özellikle düşkün olduğu bilinmektedir. O, önceden Hanefi mezhebine bağlıyken hadislerde İmam şafi'nin görüşlerinin esas alındığını görünce şafi mezhebine geçtiği ifade edilir. Onun ilme olan düşkünlüğu gösteren rivayetlerden birisi de şöyledir:

Zahid, müfessir, İmam Ali b. Abdullah b. Ahmed en-Nişaburi'yi Gazneli Mahmut'un huzuruna çıkardılar. Bu zat huzurda izin almadan oturup, yine izinsiz olarak Hz. Peygamberden bir haber rivayet etti. Sultan da bu yüzden gulamına emir verdi ve alimin kafasına bir yumruk vurdurarak kulağının sağır olmasına sebep oldu. Daha sonraları Sultan ilim, züht, diyanet ve nefsini temizlemeyi öğrenince bu alimden özür diledi, ona mallar bahşetti. Fakat bu alim kabul etmedi ve özürle de memnun olmayıp: "Hak Teala'nın bana verdiği hediyezi zulümle benden aldın, işitme organımı bana geri ver ki, bende memnun olayım." dedi. Sonra Sultan'ın yüzüne bakarak şunları ilave etti: "Allah seninle benim aramda gözetleyicidir." Sözlere Hz. Peygamberden bir rivayetle şöyle bitirdi: "Sen bu siyaseti faydalı yere emretmedin, halk meliklerin iznine bağlı değildir." Sultan mahcup oldu, başını öne eğerek oradan uzaklaştı.¹³⁷

Babasının yazdığı Pendnamenin onun eğitiminde özel bir yeri vardır. O, pendname'yi adeta bir dua gibi ezberleyip her zaman okurdu.¹³⁸ Sebük Tegin Gazneli Mahmut'a adil ve cömert olma, cimrilikten kaçınma ve insanları affetme gibi öğütler vermiştir. Nasihatlerinin sonunda ise o şunları söylemiştir: "Bu dediklerimi unutma, gönlünde nakşet! Bunlardan yüz çevirme ki Allah seni iki dünyada mesut eylesin! Bu benim sana baba nasihatimdir. Ben sorumluluğumu yerine getirdim. En iyisini bilen ve hüküm veren Allah'tır." Sebük Tegin'in verdiği nasihatlerin Kuran'a

¹³³ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatihisi Sultan Gazneli Mahmud*, 50-52.

¹³⁴ İzzetullah Zeki, *Horasan Mutasavvıflarının Gazneli Devletindeki Etkisi: Gazneli Mahmud Dönemi Örneği*, 226.

¹³⁵ M. Hanefi Palabıyık, "Gazneliler Döneminde İslam'ın Yayılışı ve Gazneli Alimler", *Uluslararası Sempozyum Orta Asya Alimlerinin İslam Medeniyetine Katkıları* (Bişkek/Kırgızistan, 10-12 Ekim 2019), 222.

¹³⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 46.

¹³⁷ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 74-76.

¹³⁸ Erdoğan Merçil, "Sebüktegin'in Pendnamesi", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 6/1-2, (1975), 227.

dayandığı ortadadır. Gazneli Mahmut otuz üç yıllık saltanatı boyunca Kuran ve sünnetten ayrılmamış babasının vermiş olduğu nasihatleri hayatına uygulamıştır.¹³⁹

Gazneli Mahmut dönemi tarihçileri onun hakkında şunları söyler:

O, rüşte erdiği andan itibaren babasından gelen güçlü geleneğin ışığında kafir diyarlara seferlere gitmeye alışmıştı. İlmî tartışma ve görüş bildirmeye muktedir, Ehli Sünnet akidesi ve ashabın mezhebine vakıftı. İnceleyebilen, dinin usulünde basiretli, mülhitlere karşı ciddi, tefsir, tevil, kıyas ve dile de hakimdi. Nasih, mensuh, sahih, zayıftan haberdardı. Basiretinden dolayı milletleri inkardan kurtarır, şeriatı bidat tozundan ayırır ve korurdu.¹⁴⁰

Babasından aldığı eğitimin yanında alimlerden aldığı dini bilgilerle kendini çok iyi geliştirmişti. Dinde taviz vermeden bir hayat yaşayıp din dışında çare arama yoluna gitmedi. Bir gün Türkistan'dan gelen Kaya Han ve Buğra Han adında iki gayrimüslim Türk hükümdar, Gazneli Mahmut'un yanına gelerek onunla akrabalık ilişkileri kurmak istemeleri üzerine o: "Biz Müslümanız, sizler ise kafirsiniz. Bizim kızımız ve kız kardeşimiz size uygun olmaz. Eğer Müslüman olursanız ona göre tedbirinizi alınız." diyerek hassasiyetini ortaya koymuştur.¹⁴¹

Gazneli Mahmut "Mutaassıp Sünnî" olarak bilinir.¹⁴² O, sarayında sadece Hanefi alimlerinin yanı sıra Şafii alimleri de bulundurmuş, mezheplerine bakmadan alimlere karşı koruyucu tavır sergilemiştir. Sufiliğe eğiliminden dolayı da zaman zaman Şafii sufilerin etkisinde kalmıştır.¹⁴³

O, görevli memurları farklı illere göndermiş ve halkın itikadı konusunda onlardan bilgi istemiştir. Bunun yanında memurlardan ülkesine Batıni düşüncelerin girdiğini öğrendikten sonra onlara karşı mücadele de bulunmuştur. Dönemin tarihçileri bu konuda şunlar söyler:

O, devletin düzenini sağlamak için ülkedeki tüm fikirleri yakından takip eder, ehli sünnet dışındaki fikirlere pek sıcak bakmazdı. Bir ara kendisine yeni bir fikrin ortaya çıktığı söylendiğinde, "birileri indirilmiş nassı nasıl türlü türlü tevil eder ve böyle yapınca da dini kaidelerin yok olması, akidelerin kaldırılması, şerhi ilimlerin öğretilmesinin iptali ve din seyrinin nakzı için çalışmış olur. Şeriatın hükümleri ve tarikat meselelerine nasıl yüz çevirir demiştir.¹⁴⁴

Sürekli Kuran ile hemhal olup namazlarını cemaatle kılmaya özen göstermiştir. Gazne Cami'ne kolayca gidip gelebilmek için köşkü ile cami arasına gizli bir yol yaptırmıştır. Gönlünde hep hacca gitme arzusu taşımış, Mekke'ye giden kabilelerin yol güvenliğini sağlamıştır. Bu uğurda birliği zedelemeye çalışan Karmatilere karşı savaş açmış ve düşüncelerinin ülkesine girmesini engellemek için her zorlukla savaşmıştır.¹⁴⁵

¹³⁹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 40-41.

¹⁴⁰ Mustafa Akkuş, "Gazneli Mahmud'un Mutasavvıflarla İlişkisi", 356.

¹⁴¹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 70.

¹⁴² M. Hanefi Palabıyık, *Gaznelilerin Hindistan Seferleri*, 144.

¹⁴³ M. Hanefi Palabıyık, "Gazneli Devletinde Ehli Sünnet ve Hanefilik", *Devirleri Aydınlatan Meş'ale İmam-ı Azam Ulusal Sempozyum Tebliğler Kitabı* (28-30 Nisan 2015), 249.

¹⁴⁴ Mustafa Akkuş, "Gazneli Mahmud'un Mutasavvıflarla İlişkisi", 354-356.

¹⁴⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 70.

Gazneli Mahmut'un dindar kişiliğiyle ilgili bazı kaynaklarda abartılı anlatımlara kaçılmış ona insan üstü özellikler verilmiştir. Örneğin susayan askerlerine karşı yaptığı dua ile hemen susuzluklarını gidermesi¹⁴⁶, peygamberi sık sık rüyasında görüp aklına takılan sorularına cevap bulması¹⁴⁷, canının şerbet istemesinin ardından yağmurun yağıp yağmur suyuyla şerbet yapılması ve rüzgarın şiddetli eseceğini önceden bilmesi¹⁴⁸ gibi anlatımlar kaynaklarda mevcuttur.

O, siyasi ve içtimai alanında yaşadığı sorunları da dini yönden çözmeye çalışmış, etrafında bulunan danışmanları ve vezirlerinin ilim ve irfan sahibi olmasına önem vermiştir. Kaynaklarda menkıbevi ve tasavvufi yönü çokça anlatılan Gazneli Mahmut, Horasan bölgesinin büyük mutasavvıflardan birisi sayılmıştır. Bazı kaynaklarda ise Horasan'da yetişmiş tasavvufun yedi sultanından biri olarak geçer. O, alimlerin ve tasavvuf ehli kimselerin gönlünde taht kurmuştur.¹⁴⁹

1.3.3.2. Askeri

Dini eğitimini babasından alan Gazneli Mahmut askeri eğitimini de ondan almıştır. Henüz küçük yaşlardayken babası onu Gazne'de vekil olarak bırakmış ve on beş yaşında Caypal'a karşı yapılan Lamğan seferinde yanında götürmüştür.¹⁵⁰ Savaş zamanlarında babasının yanında yer alan Gazneli Mahmut, ordunun bir kanadını yönetme görevini üstlenerek cesaretlendirilmiştir.¹⁵¹ Gençliğinin ilk yıllarından itibaren devletin farklı kategorilerinde görev almış, seferlere katılıp ordunun başında bulunmuştur. Gaznelilerin başına geçtiği zaman ordu sağlam bir alt yapıya sahipti.¹⁵² Sebük Tegin, henüz yedi yaşındayken Mahmut'a kendisinin her zaman uğurlu sayacağı Büst'ün kontrolünü verdi.¹⁵³

Askerlerle kurduğu sohbet ortamı sayesinde sevilen ve saygı duyulan biri olmuştur. Şehzadelik yıllarında gittiği savaşlarda sabırlı olmayı, dirlik ve düzenini sağlamayı, orduya uygulanacak politikaları, askerleri nasıl teşvik edip cesaretlendirmesi gerektiğini de öğrenmiştir. Yanında yetiştiği hükümdarların özellikle de babasının siyasi duruşunu ve idari anlayışını örnek almıştır.¹⁵⁴

Sebük Tegin oğlunu ordu yönetiminde dikkatli olması yönünde öğütler vererek şunları söylemiştir: "Ordunun silahından ve yiyeceğinden haberdar ol! Ordunun listesi "kul hüvellahu ehad" gibi aklında olsun! Ordudaki her kişiyi tanı! Onların nesebi seninle eşit olsun! Her bir

¹⁴⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 70-72.

¹⁴⁷ Mustafa Akkuş, "Gazneli Mahmud'un Mutasavvıflarla İlişkisi", 358-360.

¹⁴⁸ Şebankarei, "Gazneli Mahmud'un Karakteri", 134.

¹⁴⁹ Mustafa Akkuş, "Gazneli Mahmud'un Mutasavvıflarla İlişkisi", 358-360.

¹⁵⁰ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 41.

¹⁵¹ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatih Sultan Gazneli Mahmud*, 50.

¹⁵² Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 180.

¹⁵³ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 23-24.

¹⁵⁴ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatih Sultan Gazneli Mahmud*, 53-54.

kavmin adetini öğren! Cesur olan adamları sev. Eğer sabaha bir işin olacaksa kuşluk vaktinde ordun hazır olsun!" O, babasının öğütlerini her zaman kulağına küpe etmiş ve "Harp işlerinde sabırlı davran! Harp işleri ticaret işleri gibi değildir. Kafirler haricinde Müslümanlara karşı öncelikli olarak barış yolları üzerine düşünmeye çalış." nasihatine özellikle dikkat etmiştir.¹⁵⁵

1.3.3.3. Siyasi

Diğer eğitimlerde olduğu gibi Gazneli Mahmut siyasi eğitimini de babasından almıştır. Sebük Tegin Gazneli Mahmut'a:

Bil ki devlet hazine ile ayakta durur. Malın olmadığı zaman kimse sana itaat etmez! Mal da ancak sana bağlı olan akıl ve dindar insanların el birliği ile toplanır. İnsanları ancak dil ve mal ile kendine çekebilirsin! Bu özelliklerin hepsi himmeti yüce olanlarda olur. Himmeti yüksek olmayanlarda bu özellikler bulunmaz. İnsanın himmeti aynı ateş ve hava gibi yükselmeyle meyleder. Boş sözler ve şehvete düşkünlük ise aynen toprak gibi yerin dibine girmeye meyillidir. Önemli olan helal yoldan malı toplamaktır diyerek devlet işlerinde ekonominin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.¹⁵⁶

Devlet yönetiminde adaletin olmazsa olmaz olduğunu vurgulayan Sebük Tegin, gereksiz yerde gereksiz uygulamalara başvurmadan kaçınması gerekliliğini şu sözleriyle vurgulamıştır: "Devletin hakkı olan malı güzel dille topla ve hazineye koy! Siyaseti ilgilendiren konuları ihmal etme! Adalet ve şeriata göre davran! Kılıç gerektiği yerde kırbaça başvurma! Kırbaç gerektiği yerde de kılıca başvurma!"

Gazneli Mahmut'un siyasette mahir olduğunu şu olay üzerinden daha iyi anlayabiliriz:

Gazneli Mahmut, Büveyhi Mecdüdevle'nin annesinden bağ¹⁵⁷ ve haraç istedi ve ona: "Tanrı Teala beni insanlar arasında seçip padişah etti. İkbâl ve devlet tacını benim mübarek başıma koydu. Hind ve İran ahâlisinin pek çoğu bana boyun eğdiler. Sen de oğlunu gönder, o da benim maiyetimde yaşasın. Bac ve haracı kabul et. Yoksa iki bin kadar kuvvetli savaş filini sana gönderirim, Rey topraklarını Gazne'ye naklederler." yazarak mektubunu yolladı. Seyyide mektuba karşı cevaben: "Gazneli Mahmut bir gazidir ve devlet sahibidir. İran ve Hind memleketlerinin çoğu onun elindedir. Fakat kocam Fahrüdevle hayatta bulunduğu on iki sene zarfında Gazneli Mahmut'un bize saldırmasından ve düşmanlık etmesinden korkardım. Şimdi ise kocam Tanrı cennetine vâsıl olmuştur ve o düşüncem de kalmamıştır. Çünkü Gazneli Mahmut büyük bir padişah, şerefli ve haysiyetli bir kimsedir. Bir ihtiyar kadına karşı ordu göndermez. Ve eğer gönderip harp ederse, şüphesiz ben de ona karşı mukabele ederim. Eğer zafer benim olursa ta kıyamete kadar şân ve şeref benimdir. Zaferi o kazanacak olursa o zaman "bir ihtiyar kadını mağlup ettiyse bütün memlekette de bunun için fetihnameler gönderdi." diyecekler. Ben Gazneli Mahmut'un akıllı ve faziletli biri olduğunu biliyorum. O, asla böyle bir iş yapmaya cüret etmeyecektir. Ben bu cihetten müteselli olarak rahatlık döseğinde uyumaktayım." Haberi alan Gazneli Mahmut: "Biz latife yapmak istiyorduk, fakat bu kadın akıl,

¹⁵⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 41.

¹⁵⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 42-44.

¹⁵⁷ Güç kullanarak zorla alınan para.

zeka, ileri görüş bakımından erkeklerden daha üstündür.” dedi ve hayatı müddetçe buraya saldırı düzenlemedi.¹⁵⁸

1.3.4. Yönetim anlayışı

Gazneli Mahmut’un yönetim anlayışı iki temel esasa dayanmaktadır: Tevhit ve Adalet. Örneğin kadının biri Gazne’ye gelerek Nişabur valisinin malını gasp ettiğini söyleyerek şikayette bulundu. O, valiye mektup yollayarak kadının malının geri verilmesini emretti. Fakat Nişabur valisi malın kendisine ait olduğunu ve malı iade etmeyeceğini söyleyince Gazneli Mahmut emri altındakilere valiyi getirmelerini ve saray önünde sopa vurulması istedi. Ardından valiye: “Bu mal senin olsa dahi Gazneli Mahmut’un emrine uyararak durumunu gelip anlatman gerekirdi. Neden üzerine düşeni yapmadın!” diyerek serzenişte bulundu.¹⁵⁹

Gazneliler dil ve kültür bakımından farklı gruplardan oluşuyordu ve bunlar ordu da birleşiyordu. Gazneli Mahmut gruplar arasında ayırım yapmadan Türk, Arap, Kürt topluluklarını bir arada yönetti. Devletin hızla büyümesi ve inşa ettiği yönetim anlayışı ile ayaklanmaların önüne geçti.¹⁶⁰ Sefere çıkılacağı zaman her gece nöbette kalacak asker sayısını önceden belirlerdi. Herkes kendi şahsiyetini ve şerefini korumak için yiğitçe savaşırdı.¹⁶¹ O, devlet yönetiminde olaylara karşı ihtiyatlı davranırdı. Bununla ilgili şöyle bir hikaye anlatılır:

Herat şehrinde o ülkenin meşhurlarından bir bilgin ve onun güzel bir sarayı vardı. Gazneli Mahmut’un Herat’a yaptığı gezilerden biri sırasında, Sultan’ın yakın adamlarından biri olan Abdurrahman Hak, o yaşlı bilginin sarayında konakladı. O bir gün eğlence meclisinde Sultan’a şunları söyledi: “Benim konakladığım saray bir ihtiyarın mülküdür. Bu şahıs halk nazarında kendisini bir bilgin olarak tanıtmıştır. Orada bir halvet-hane var, ihtiyar gece oraya gitmekte ve sabaha kadar dışarı çıkmamaktadır. Onun orada ne yaptığını sordum. Bütün gece namaz kıldığını söylediler. Bir gece aniden o halvet-haneyeye gittim. Onu bir şarap testisini ve putu halvet-hanenin önüne koymuş ve putun önünde diz çökmüş ona hizmet ederken gördüm. O putu ve şarap testisini aldım ve karar vermesi için Sultan’ın önüne getirdim dedi. Gazneli Mahmut o anda bu sözlerden acı duydu, sonra o ihtiyarı hazır bulundurun, bu işte inceden inceye araştırma hususunu yerine getirelim. Ancak önce sen elini başıma koy, bütün olanları doğru söylediğine benim canım ve başım üzerine yemin et. Ondan sonra o hususta gerekli olanı yerine getirelim, dedi. Abdurrahman Hak bu sırada söyledikleri için utanç duydu ve “Senin can ve başın üzerine yalan söyledim.” dedi. Gazneli Mahmut “Ey civanmerd sen niçin bu zavallı hakkında böyle davrandın?” dedi. Abdurrahman “Onun güzel bir sarayı vardı, ben orada konakladım. Eğer bu sözleri söylersem, padişahın din hususunda hamiyeti vardır. Derhal onun öldürülmesini buyurur ve o sarayı bana bağışlar.” Sultan sabretme kuvveti verdiği ve acelen meydana

¹⁵⁸ M. Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, 103-104.

¹⁵⁹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 69.

¹⁶⁰ Ergin Ayan, “Gazneli Mahmud’un Mirası”, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Aylık Dergi* (Temmuz-Ağustos 2004), 25-26.

¹⁶¹ Nizamülmülk, *Siyasetname*, çev. Mehmet Taha Ayar (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Basım, ts), 143-144.

gelecek dertlerden koruduğu için Allah'a şükürler etti. Ayrıca bir daha da Abdurrahman Hak'a itibar etmedi.¹⁶²

O, yakınında bulunan kimselere özellikle de vezirlerine karşı çok dikkatli ve şüpheli yaklaşırdı. 1013 yılında ilk veziri Ahmed oğlu Ebul Abbas Fadl, yolsuzluk yapmaktan ve kötü yönetimden dolayı hapse gönderildi ve orada öldü. Daha sonra vezir Hasan oğlu Ebu'l-Kasım Ahmet, Gazneli Mahmut'un süt kardeşi idi fakat sebebi tam bilinmemekle birlikte görevden uzaklaştırılarak Hindistan'a gönderildi. Son vezir Muhammed oğlu Ebu Ali Hasan ise onun vefatına kadar vezirliği devam etti. Sultan Mesud başa geçince birtakım sebeplerden dolayı onu idam ettirdi.¹⁶³

Gazneli Mahmut yapmış olduğu seferlerin büyük çoğunluğunda dini hedef gütmüştür. Bu nedenle ona "Gazi" denilmektedir. Zaman zaman seferlerinde ağır hastalıklar geçirmiş ve bu hastalıklar iki yıl kadar sürmüştür. Fakat hastalığını insanlardan gizli tutmuş ve hastalığına karşı yenik düşmemiştir. Doktorlar dikkat etmesi gerektiğini söylemesine rağmen kendi işini kendisi hallederdi. Öyle ki hastalık zamanında bile Selçukluları Horasan'a kadar sürmüştü.¹⁶⁴

Ordusunun baş kumandanı bizzat kendisiydi. Aynı zamanda devletinin en yüksek mahkemesiydi. Kurmuş olduğu istihbarat teşkilatıyla yapılanları daima kontrol altına alırdı. Yüksek memurları kendisi atardı.¹⁶⁵ Yıllar boyu Gazneli Mahmut'un sarayında yaşayan Biruni onun için "alemin aslanı ve zamanın yeganesi" tabirini kullanmıştır.¹⁶⁶

Nizamülmülk Siyasetname'de onun yönetimine dair şöyle bir hikaye anlatılır:

Gazneli Mahmut Irak'ı fethettiği zaman eşkıyalar, Deyr-i geçi kervansarayında kervan yolcularından bir kadının malını gasp ettiler. Bu eşkıyalar Kirman eyaletinin hemen yanı başındaki Kuç-u beluçlardandır. Kadıncağız Gazneli Mahmut'un dergahına vararak şikayetini şöyle arz etti: "Eşkıyalar malımı Deyr-i geçi'de gasp ettiler. Ya malımı onlardan geri al yahut malımın bedelini bana öde!" Gazneli Mahmut: "Deyr-i geçi nereye düşer?" dedi. Kadın: "Hakkında malumat sahibi olup idare ve muhafaza edebileceğin kadar memleket fethet!" dedi. Sultan: "Haklısın, lakin bu hırsızların cinsi cinsiyeti nedir, nereden geldikleri hakkında bir bilgin var mı?" Kadın: "Kuç-u beluç idiler, Kirman ilinden gelmişlerdir." Sultan: "Bahsettiğin yer pek uzak ve dahi benim hakimiyet alanım dışında olduğu için elimden bir şey gelmez." Kadın: "Madem ki tebayı kollayamıyorsun cihanın jandarmalığına ne diye soyundun, daha koyunları kurttan koruyamıyorsun bu ne çobanlık davası? Şimdi benim şu zayıflığıma ve senin şu aczine bak." dedi. Mahmut'un gözleri dolu dolu oldu ve: "Doğru dersin, mallarının bedelini ben

¹⁶² Erdoğan Merçil, *Gazneli Mahmud*, 79-80.

¹⁶³ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/183.

¹⁶⁴ Asuman Gökhan, "Gazneli Mahmud'un Son Yolculuğuna Bir Ağıt", *İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Mecmuası* 33, (2018-2), 8.

¹⁶⁵ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 117.

¹⁶⁶ Erdoğan Merçil, "Mahmut-ı Gaznevi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/480-484.

vereceğim, hırsızlara da elimden geldiğince gerekeni yapacağım.” diyerek malının karşılanmasını emretti.¹⁶⁷

Gazneli Mahmut devlet otoritesine ve memleket idaresine karşı göstermiş olduğu önemi Harezmsah Ebü'l Abbas Me'mun'a yazdığı mektupta ortaya koymaktadır. Mektupta:

...Orada (Harezm'de) hükümetin, icraatında tam manasıyla acz ve zaafiyet içinde olduğunu, ileri gelenlerin ve devlet büyüklerinin, hükümdarın fermanına uyması lazımken hükümdarlarına “şunu yap, şunu yapma” diyebildiklerini, böyle bir padişahın da mülkünde tam bir tasarrufu olamayacağını, bu yüzden de böyle bir kavmin, bir orduyla terbiye edilmesi gerektiğini, bu iş için ordu hazırlayıp, hem o kavme hem de gaflet içindeki emire, emirliğin nasıl yapılacağını göstereceğini, çünkü aciz adamın emirlik yapamayacağını yazmıştır.¹⁶⁸

Gazneliler'in kuruluşunda rol oynayan Halaç Türkleri devleti büyütecek çoğunlukta değildi. O, mecburen devletin büyümesinde faydası dokunacak kavimlerle bir araya geldi. Alp Tegin'in politikasının aksine İran kültürünü destekleme mecburiyetinde kaldı. Bu durum Farsçanın büyümesinde büyük ölçüde katkısı oldu.¹⁶⁹

Onun adalet anlayışında devletin varlığı ve halkın refahı esas teşkil etmiştir. Gazneli Mahmut, eş, dost, akraba demeden herkese aynı şekilde muamele de bulunmuş hiçbir ayırım gözetmemiştir. Sebük Tegin'in “adil ol! Halktan haberdar ol! Devletine zarar verene iş verme!” nasihatlerini kulağına küpe edinmiş onun yolundan ayrılmamıştır. Bazı tarihçiler tarafından Ömer b. Abdülaziz'den sonra gelen en hakkaniyetli sultan olarak görülmüştür.

Gazneli Mahmut'un adaletine dair şöyle bir olay anlatılır: Bir gün tüccarın biri Sultan Mahmut'un yanına gelip oğlu Mesud hakkında yakınarak: “Ben bir tüccarım. Bir müddettir Gazne'deyim. Şehrime gitmek istiyorum fakat gidemiyorum çünkü Emir Mesud benden altmış bin dinar değerinde kumaş almış ve ödemesini yapmamıştır. Emir Mesud'un mahkemeye gönderilmesini istiyorum.” deyince bu duruma morali bozuldu ve oğlu Mesud'a haber göndererek derhal ödeme yapmasını aksi taktirde mahkemeye çıkartılacağını söyledi. Bunun üzerine Mesud borcunun bir kısmını ödeyip geri kalanını üç gün içerisinde ödeyeceği haberini verdi. Bunu duyan Gazneli Mahmut, Mesud'a derhal borcunun tamamını ödemesini aksi taktirde bir daha yüzünü göremeyeceğini söyleyince Mesud borç toplayarak tüccarın altmış bin dirhem borcunu ödedi.¹⁷⁰

Gazneli Mahmut'un adaletine dair bir başka örnek ise şöyledir: Horasan şehirlerinden Baverd ve Nesa memuru Ebü'l Ferec Büsti, halktan bir kişinin mallarını ele geçirip kendisini hapse attırmıştı. Zulme maruz kalan bu kişi hapishaneden kaçarak Gazne'ye gelip olayı Gazneli

¹⁶⁷ Nizamülmülk, *Siyasetname*, 86-87.

¹⁶⁸ M. Hanefi Palabıyık, *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı*, 88.

¹⁶⁹ İsmet Parmaksızoğlu, “Gazneliler”, *Türk Ansiklopedisi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 17/195.

¹⁷⁰ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 64-65.

Mahmut'a anlattı. Bu şikayet üzerine Gazneli Mahmut Ebü'l Ferec'i idam ettirerek adama mal varlığını geri verdi.¹⁷¹

İbnü'l-Esir, el-Kamil Fi't-Tarih isimli eserinde Gazneli Mahmud'u bir noktada eleştirir ve şunları söyler: "Tenkit edilecek yegane tarafı çeşitli yollarla halkın mallarını almaya kalkışmasıydı." Bu eleştiriyi şöyle örneklendirmektedir:

Nişabur'da malı mülkü çok büyük bir zengin olduğunu öğrendiğinde onu derhal yanına Gazne'ye getirtmiş ve ona "Bize ulaşan haberlere göre sen Karmatiymişsin." deyince adam: "Hayır ben Karmati değilim. Malımdan istenildiği kadar alınsın, yeter ki ben bu ithamdan kurtulayım." cevabını vermiş, Sultan da bunun üzerine malını almış ve ona itikadının sağlam olduğuna dair bir belge vermiştir.¹⁷²

Tarihçilerden bazıları Hindistan'da gayrimüslimlere ve bölgesinde bulunan şiiilere karşı yaptıklarını göz önünde bulundurarak onu dar görüşlü olarak tanımlar. Bazı kaynaklar Gazneli Mahmut, Hindistan seferlerinde elde ettiği ganimetlerden kendisi, hassa askerleri ve gazilerin faydalandığını bazen de muhteşem eserler ortaya koymak için harcadığını ifade eder. Halk ise ağır vergilere maruz bırakılmış özellikle Hindistan seferleri halkın sefaletini arttırmıştır. Alınan ağır vergiler neticesinde ziraat alanları büyük oranda boş kalmış ve sulama tesisleri harap olmuştur. Soğuk havalardan erken başlamasıyla halk kıtlık yaşamış, kaynaklarda da belirtildiği üzere Nişabur civarında yüz bin insanın açlıktan ölmüş, hatta açlıktan bir dönem insan eti yenmiştir. Hint seferlerinde bile bu kadar kayıp verilmemiştir. Bunun yanında şiiilerin acımasız bir şekilde cezalandırılması ve mallarına el konulması ona olan nefretin artmasına sebep oldu.

Gazneli Mhamut konuşurken çok öfkelenirdi. Özellikle vezirler kendisi ile konuşmaya çekinir ve heyecanlanırdı. Bir kadın bununla ilgili şunları söylemiştir: "Sultan her kimi vezir tayin etse, önce ne kadar çok severse sevsin bir hafta geçmeden nefret ederdi."¹⁷³

Gazneli Mahmut atayacağı memurları Horasanlı Hanefi veya Şafii alimlerden seçerdi. Bunlar Harici, Rafizi, Batını düşmanlarıydı ve Türklerle uyum sağlamaktaydı.¹⁷⁴ Nişaburlu vaiz Osman el-Harkuşî, onun saygı duyduğu hayırsever bir insandı. Halkından vergi aldığı bir zamanda Sultan Mahmut'a gelerek, "Dilencilik yaptığımı duydum ve canım çok sıkıldı." dedi. O, "Nasıl dilencilik?" diye sorunca "senin fakir ve güçsüz insanların mallarını aldığını öğrendim, işte bu dilenciliktir." dedi. Harkuşî'nin bu sözleri onu etkiledi ve halktan vergi almayı bıraktı.¹⁷⁵ Gazneli Mahmut'a bir işi ehline vermesi gerektiğini ise şu sözlerle ifade etmiştir:

¹⁷¹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 68.

¹⁷² İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/734.

¹⁷³ Vasiliy Viladimiroviç Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990), 307-312.

¹⁷⁴ M. Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, 108.

¹⁷⁵ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 76-77.

Tembel insanları köşkte yanında tutma! Kimseye şunun bunun oğlu diye iltimas etme! Birinin babasının hatırına Yüce Allah'ın malını zayi etme! Haklının hakkını ver! Birinden ikta (devletin verdiği mal) kaldığında ehil olmayan oğluna verme! Verdiğin taktirde malı ehil olmayana vererek Allah'ın malını zayi etmiş olursun! Malı ehil olana, devletin ıslahına sebep olacak kişiye ver!¹⁷⁶

1.3.5. Unvanları ve lakapları

Hükümdarlar tarih boyunca isimlerinin başlarına ya da sonlarına unvan kullanmışlardır. Türk İslam devletlerinde de hükümdarın unvan ve lakap kullanması önemli bir güç belirtisiydi. Unvanlar ve lakaplar onlar için bir güç gösterisi sayılmaktaydı. Gazneliler unvan kullanmada diğer devletin hükümdarlara göre daha alçak gönüllü davrandıkları bilinmektedir.

Devletin kurucusu Alp Tegin, Samanilerde Hacibü'l-Hüccab makamında bulunarak bu unvanı kullanmıştır. Ebu İshak İbrahim, Bilge Tegin ve Böri Tegin'in ise herhangi bir unvan kullanmamıştı. Sebük Tegin, emir unvanını kullandığı sırada kendisine Samani hükümdarı tarafından "Nasıru'd-din ve'd-devle" lakabı verilmişti.¹⁷⁷

Gazneli Mahmut hayatı boyunca çeşitli unvanlara sahip olmuştur. Onun kullandığı unvan ve lakapları adına bastırıldığı paralardan biliyoruz. Ona lakaplar iki şekilde verilmiştir. İlkini birtakım görevler aldığı Samaniler, diğerini ise Abbasi halifesi Kadir Billah vermiştir.¹⁷⁸ Gazneli Mahmut hayatının sonuna kadar kazandığı lakapları hep askeri zaferler neticesinde elde etmiştir. Önemli olan diğer bir husus da lakapların siyasi anlam ifade etmesinin yanı sıra verildiği kişinin milletinin güvenini kazanılmasıdır. Gazneli Mahmut bu ağır sorumlulukları yerine getirerek başta Gazne olmak üzere tüm İslam dünyasını ara bozuculuktan korumuştur.¹⁷⁹

1.3.5.1. Emir

Gazneli Mahmut ve Sebük Tegin, Samanilerin varlığından itibaren bu unvanı kullanmışlardır. Gazneliler'de İslami bir kavram olmanın yanı sıra bu unvanın idareci ve ordu komutanları tarafından kullanıldığı da bilinmektedir.¹⁸⁰

1.3.5.2. Yeminü'd-devle ve Eminü'l-mille

Gazneli Mahmut devletin başına geçince Abbasi halifesi Kadir Billah'a elçi ve hediyeler göndererek kendisine lakap istedi. İsteğini geri çeviren halife, Semerkant hükümdarı Zahirüddeve'ye "Muin-i Halifetullah ve Melikü's-Şark ve's-Sind" lakabını verince o, halifeye elçi göndererek şunları söyledi: "Kafir beldelere nice fetihler gerçekleştirdim. İslam şiarını Hindistan, Horasan ve Irak'a götürdüm. Maveraünnehir'i aldım. Senin hilafetin adına gaza

¹⁷⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 38-39.

¹⁷⁷ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 32.

¹⁷⁸ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 53.

¹⁷⁹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 53-57.

¹⁸⁰ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 53-57.

yapmam ve nice hizmetlerimden sonra bana tek bir lakap verilirken benim itaatim altında olan Han'a defalarca lakaplar verildi." diyerek sitem etti. Bunun üzerine halife şu cevabı verdi:

Lakapların insanların şereflerinin artırması ve insanların bu lakaplarla tanınmasını gerekir. Bir kere her insanın anne babasını verdiği bir adı vardır. İkincisi, insan kendine bir künye seçecektir. Üçüncüsü ona padişahlar lakap verecektir. Bu üçünden fazlasını bilgili bir insan istemez. İnsan güzel bir şey yapacak veya bir yetenek gösterecek ki padişahlar ona lakap versinler. Bu üç seçeneğin dışında verilen lakaplar boşa verilir. Han, ilmi az olan bir Türk'tür. Sen ise her ilmi bilen ve bana yakınsın. Niyet ve itikadım senin hakkında ona göre daha iyidir. Senin mana ve diyanetine itimadım ona kıyasen daha saf ve temizdir. Sen benden bir şey istediğinde insanların diline düşer, dedikodulara sebep olur ve değerimiz düşer.¹⁸¹

O, bu cevabı aldıktan sonra da lakap arama yolunu bırakmamış ve halifeden lakap almaya devam etmiştir. 999 yılında Horasan'ı kontrol altına aldıktan sonra halife tarafından kendisine "Yeminüddeve ve Eminülmille" unvanı verilmiştir. Başka bir rivayete göre ise Hindistan'ın fethi sırasında verilmiştir. Halifenin sağ kolu anlamına gelen Yeminüddeve unvanıyla birlikte bölgenin dini ve siyasi üstünlüğünde güç kazanmıştır.

1.3.5.3. Seyfüddevle

Sebük Tegin ve Gazneli Mahmut, Samaniler döneminde Gazne ve civarının kontrolünü sağlamış iki isimdir. Bazen Samanilere karşı çıkan ayaklanmaları bastırmış bazen de yardımda bulunmuşlardır. 994 yılında Sebük Tegin'in ve Gazneli Mahmut'un yardımıyla isyancı Ebu Ali es-Simcuri'ye karşı başarı elde eden Samani hükümdarı, Sebük Tegin'e "Nasırüddin veddevle" ve Gazneli Mahmut'a devletin kılıcı anlamında "Seyfüddevle" lakabını vermiştir. O, bu lakabı kazandığında henüz yirmi üç yaşındadır. Siyaseten ve dinen önemli bir mertebeye ulaştıran bu lakap aynı zamanda Gazneli Mahmut'un yeni bir devlet kurma ve İslam dünyasına hizmet etmesi adına onu güçlendirmiştir.¹⁸²

1.3.5.4. Gazi

"Gaza eden kişi" anlamındaki bu unvanı Gazneli Mahmut, birinci Hint seferi sırasında otuz bir yaşındayken almıştır. Diğer bir rivayete göre, Hindistan'ın mühim şehirlerinden Keşmir ve Naradin'in fethi sırasında elde etmiştir.¹⁸³

¹⁸¹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 53-57.

¹⁸² İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 54.

¹⁸³ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 57.

1.3.5.5. Sultan

Kaynaklarda bu unvanı ilk kez Gazneli Mahmut'un kullandığı geçse de daha önce kimse tarafından bu unvanın kullanılmadığı bilgisi de doğru görünmemektedir.¹⁸⁴ Orta Asya'daki kasaba hakkında şöyle söylenmiştir. "Halkın çoğu kafirdir, fakat sultanı Müslümandır."¹⁸⁵

Bu unvan Abbasi halifesi tarafından kendisine verilmiştir.¹⁸⁶ Bununla birlikte dini otorite halifede olup dünyevi otorite ise Gazneli Mahmut'un eline geçmiştir.¹⁸⁷ Orta Çağ tarihçileri de Gazneli Mahmut'un sultan unvanını kullanan ilk İslam hükümdarı olduğunu savunmaktadırlar.¹⁸⁸

Bazı kaynaklarda, Gazneli Mahmut'un sultan unvanını kullanmaya başlaması şu şekilde anlatılmaktadır: Saffari hanedanı Halef b. Ahmed hac vazifesini yerine getirdikten sonra dünya işlerinden uzaklaşmaya karar verdi ve bunun yanında Gazneli Mahmut'un tehdidinden kurtulabilmek için tahtını oğlu Tahir'e bıraktı. Biraz zaman geçtikten sonra kararını değiştirdi, oğlunu yanına çağırdı ve onu hileli bir şekilde öldürdü. Bu olaylardan haberdar olan Gazneli Mahmut, intikam almak için Halef b. Ahmed'in yanına gitti ve onu yenilgiye uğrattı. Halef b. Ahmed kaledeyken Gazneli Mahmut'a sultan diye seslenince bu Mahmut'un hoşuna gitti. Bu olaydan sonra sultan lakabını kullandı.¹⁸⁹

1.3.5.6. Nizamüddin ve Nasiru'l-Hak

Daha önceleri Sebük Tegin'e ait bir unvanken halife tarafından Gazneli Mahmut'a verilmiştir. O, bu unvana layık olabilmek için uzun uğraşlar vermiş, Hindistan'ı ele geçirerek İslam topraklarını genişletmiştir. Bu unvan isminin başına eklenmekle ona büyük sorumluluklar getirmiş olan bu unvan, dini siyasetin yanı sıra adaletin ve cesaretin göstergesi olmuştur.¹⁹⁰

1.3.5.7. Kehfüddevle ve'l-İslam

Gazneli Mahmut'un Hindistan'a yaptığı seferlerin en meşhuru Sumnat seferinde Hintlilere ait büyük bir put ele geçirilerek parçalar haline getirildi. Bu üstün başarı üzerine halife Kadir Billah, Gazneli Mahmut'a Kehfüddevle ve'l-İslam unvanını verdi. Bunun yanında evlatlarından istediğini veliyaht olarak tayin edebileceği haberini ulaştırdı. Halifenin verdiği bu unvanla artık Gazneli Mahmut'un İslam aleminin hamisi olduğu açık bir şekilde ortaya konmuştur. Çünkü dönemin İslam dünyasındaki hükümdarlar taht kavgalarına ve toprak kazanma derdine

---

¹⁸⁴Gazneli hükümdarı Ferruhzad adına bastırılan paralar esas alındığında "Sultan" unvanını ilk Ferruhzad kullanmıştır. Bu görüşü savunanlar Gazneli Mahmud'un bastırıldığı paralarda Sultan unvanını hiç kullanmamış olmasını öne sürmektedirler.

¹⁸⁵ V.V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 291.

¹⁸⁶ Minhac-i Sirac el-Cüzcani, *Tabakat-ı Nasiri*, çev. Erkan Göksu (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015), 29.

¹⁸⁷ Kök, "Gazneli Mahmud'la Abbasi Halifesi el- Kadir Arasındaki İlişkiler", 121.

¹⁸⁸ İbrahim Kafesoğlu, "Gazneli Mahmud", *Türk Ansiklopedisi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1976), 23/176.

¹⁸⁹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 58.

¹⁹⁰ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 58.

düştüler. Gazneli Mahmut bunun aksine İslam'ı yaymak için Hindistan'a seferler düzenlemiştir.¹⁹¹

1.3.6. İlmî faaliyetler

Gazneli hükümdarları her türlü ilim, fen ve sanatsal faaliyetleri teşvik etmiş aynı zamanda büyük alimleri, şairleri saraylarında toplayıp onlara saygı göstermişlerdir. Gazneli Mahmut zamanın da bu durum daha da fazlaydı. O, güzel sanatlar, minyatür, tezhip ve edebiyata önem vermiş, bu ilimlerle uğraşanların her daim yanında olarak onları korumuştur.¹⁹²

O, devletin gelirleriyle Gazne'yi pek çok imkana kavuşturmuştur. Döneminin önde gelen isimleri arasında el-Utbi, bilim adamı Biruni ve İranlı şair Firdevsi'yi saymak mümkündür. Gazne, aynı zamanda vaiz, müderris ve medrese öğrencilerinin toplandığı bilim merkezi haline gelmişti.¹⁹³ O, şehri büyük bir akademi haline getirmiş ve aynı zamanda abidevi eserlerle şehri süslemiştir.¹⁹⁴

İlme ve sanata düşkünlüğü ile bilinen Gazneli Mahmut, civar ülkelerden sarayına ilim adamlarını davet etmiş ve onlarla yakından ilgilenmiştir. Rivayete göre Sultan Mahmut'un sarayında dört yüze yakın şair bulunmaktaydı ve onlar için yılda 400.000 dinardan fazla para harcardı.¹⁹⁵ Onun uyguladığı bu politika sayesinde alimler ve düşünürler kendi istekleriyle Gazne sarayına gelerek doğunun bilim ve edebiyatın merkezi haline gelmesini sağlamışlardır.¹⁹⁶ Harzemşah hükümdarı Me'mun b. Me'mun'a bir gün mektup yollamış ve ona:

Harezmsah'ın sarayında falan ve falan kimseler gibi her biri kendi sahasında mütehasıs pek çok ilim adamının var olduğunu öğrenmiş bulunuyorum. Benim huzuruma çıkma şerefini kazanmaları ve bizim onların ilim ve tecrübelerinden faydalanabilmemiz için, onları benim sarayıma göndermelisin. Harezm Emiri'nden bu iyiliği bize yapmasını rica ediyorum şeklinde istekte bulunmuştur.¹⁹⁷

Gazneli Mahmut, şiir ve edebiyata olan ilgiyi artırmak için sarayda "idare-i müşteki"yi kurdu ve başına şair Unsuri'yi geçirdi. Ona "meliku'-ş-şuara" unvanını verdi. Bir şair yazdığı şiiri ilk olarak Unsuri'ye daha sonra padişaha göstermesi gerekiyordu.¹⁹⁸ Onun sarayında dört yüze yakın şair bulunmaktaydı. En önde gelen şair de verilen görevden anlaşılacağı üzere Unsuri'ydi.

¹⁹¹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri (998-1030)*, 136.

¹⁹² M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz -12*, 69-70.

¹⁹³ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz -12*, 73.

¹⁹⁴ M. Hanefi Palabıyık, "Hindistan Tarihinde ve Hindistan'ın İslamlaşmasında Türklerin Rolü ve Katkıları", *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyet'e Katkıları Sempozyumu 31 Mayıs-1 Haziran* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2007), 94.

¹⁹⁵ Azmi Bilgin, "İlk Müslüman Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet/Gazneliler (962-1186)". *Yeni Türkiye* 8/43 (2002), 627.

¹⁹⁶ Neslihan Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999), 37.

¹⁹⁷ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 83.

¹⁹⁸ M. Hanefi Palabıyık, *Gazneli Devletinde Saray Teşkilatı*, 206.

O şairlik yapmanın yanı sıra nedimlik de yapardı. Gazneli Mahmut'un yaptığı savaşları yazıya geçirirdi.¹⁹⁹ Gazneli Mahmut döneminde devletin resmi dili Arapça iken saray ve orduda kullanılan dil Türkçeydi. Dönemin eserleri ise Arapça yazılırdı.²⁰⁰ O, Yunan filozofların hayranıydı, çok iyi bildiği Arapçayı pek sevmediği için Farsçayı daha çok kullanmıştı.²⁰¹

Gazneli Mahmut, iyi bir din ve tasavvuf eğitimi almış, Sünni İslam politikalarıyla Maverâünnehir, Gazne, Horasan bölgelerinde tasavvufun gelişmesinde ve tasavvuf erbabının çoğalmasında etkili olmuştur. Tasavvufa meyli olan Gazneli Mahmut, sufilerin usullerine göre medreseler inşa ettirmiştir. Ebu'l-Hasan Harakani, Ebu Said Ebu'l-Hayr Fazlullah b. Muhammed el-Meyheni, Ebu'l-Fazl el-Hutteli ve Hacı Abdullah-ı Ensari gibi önde gelen tasavvuf liderleri Gazneli Mahmut'un yanında olmuşlardır.²⁰²

Aynı zamanda o, ilme bu kadar önem verip ülkesine ilim adamlarını toplamasına rağmen yeri gelmiş onlara zulümlerde bulunmuştur. Harezmi'ye ele geçirdikten sonra Biruni ile birçok ilim adamını saraya getirtmiş ve Biruni, yazdığı eserlerden dolayı dinsizlikle suçlanarak saraya hapsedilmiş ve sıkıntılı dönemler yaşamıştır.²⁰³ Aynı şekilde İbn Sina, kendisini saraya davet eden Gazneli Mahmut'un isteğini reddetmiş, bunun üzerine bulunduğu bölgeyi terk ederek kaçmak zorunda kalmış ve yedi yıl kimliğini gizleyerek yaşamıştır.²⁰⁴ Bir diğer isim olan Firdevsi, Gazneli Mahmut'u hicveden bir şiir kaleme almış ve onun kendisini öldüreceği haberini alması üzerine saraydan kaçmıştır. Eserin kıymetini sonradan anlayan Sultan Mahmut, karşılık olarak yüklü miktarda altın yollarsa da Firdevsi'nin ömrü buna yetmemiş ve vefat etmiştir. Hayatı ise fakirlik içinde geçmiştir.²⁰⁵

1.3.7. Sanat ve mimari

Gazneli Mahmut'un sanat için yaptıkları azımsanmayacak kadar çoktur. Kendisinin ve ordusunun hatta fillerinin resmini yaptırıp saray duvarlarına astırmıştır.²⁰⁶ Gazne'de, gözleri kamaştıran, kırmızı altın ve lacivert taşlarla zengin süslemeler kullanılan Arusül Felek Cami'ni yaptırmıştır. Hindistan'dan getirdiği ağaç direklerini ise caminin çatısına yerleştirmiştir.²⁰⁷

---

¹⁹⁹ Devletşah, *Tezkire-i Devletşah*, çev. Necati Lugal (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1963), 79.

²⁰⁰ Wilhelm Barthold, *İslam Medeniyeti Tarihi*, çev. M. Fuad Köprülü (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1963), 172.

²⁰¹ A.Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine giriş* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019), 209.

²⁰² Mustafa Akkuş, "Gazneli Mahmud'un Mutasavvıflarla İlişkisi", 361-365.

²⁰³ Sefanur Yılmaz, "Biruni", *İslam Medeniyetinde Bilim Öncüleri*, ed. Mehmet Azimli vd. (İstanbul: Mana Yayınları, 2021), 2/83.

²⁰⁴ Hatice Uluşık, "İbn Sina", *Müslümanların Engizisyonu-3*, ed. Mehmet Azimli (İstanbul: Mana Yayınları, 2021), 187.

²⁰⁵ Mehmet Kanar, "Firdevsi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/126.

²⁰⁶ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 89-90.

²⁰⁷ Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1993), 43.

Onun döneminde Gazne de oldukça güzel yapılar inşa edilmiştir. Bunların arasında göz kamaştırıcı, ünlü “Leşker-i Bazar” sarayı yer almaktadır.²⁰⁸ Gaznelilerin kervansaray yapımında da Türk mimarisine büyük katkısı olmuştur. Gazneli Mahmut, 1019-1020 yıllarında Firdevsi'nin anısına Serahs yolu üzerinde kervansaray inşa ettirmiştir.²⁰⁹ O, Hindistan'a sefere çıktığı dönemlerde musiki ustalarını Gazne'ye getirmiştir.²¹⁰

Tarihçiler, onun zamanında Gazne, Belh, Nişabur ve Herat şehirlerine inşa edilen medrese, saray, çarşı ve bahçelerin güzelliklerinden methederek bahsederler. O, Tus'da yer alan Harun er-Reşid'in ve Hz. Ali'nin torunlarından Ali b. Musa er-Rıza'nın türbelerini düzeltirmiştir.²¹¹ Onun zamanında inşa edilen meşhur Gazne cami hakkında tarihçiler şunları söyler:

Cami son derece büyük bir alanı kaplıyordu. Öyle ki altı bin Müslüman birbirini rahatsız etmeden orada ibadet edebilirdi. Caminin yanında bir kolej ve ender rastlanan kitaplarla dolu bir kütüphane kurdu. Cami duvarlar içinde öğrenciler, hocalar ve din adamları buluşup çalışıyordu. Bunlar cami vakfından aylık ya da yıllık bir ücret alırdı.²¹²

“Gazneli Mahmut Gazne Cami'nin civarına geniş bir medrese yaptırdı. Bu medrese aynı zamanda kütüphane idi. Orası tabandan tavana nadide, meşhur ve kıymetli kitaplarla doluydu. Bunlar birçok alimin elinden, gözünden geçmiş, kenarlarına haşiyeler konmuştu.” Bununla birlikte Gazne'de Daru'l-Ulum isimli medrese ve içinde antika eşyaların yer aldığı bir müze yaptırmıştır.²¹³ Döneminde inşa ettirdiği binaların örneklerine başka yerlerde rastlanmamaktadır. Örneğin suyun üzerine baraj yaptırmış ve bu barajın üzerine on iki köyün yer aldığı şehir inşa ettirmiştir. Bu şehre “Bend-i Mahmuti” adı verilmiştir.²¹⁴ Yine onun döneminde Beyhakiyye, Ebu İshak el-İsferayani, Saidiyye, Ebu Sa'd el-Ester Abadi adında dört adet medrese inşa edildiği bilinmektedir.²¹⁵

1.3.8. Vefatı

Gün geçtikçe bedenen zayıflayan Gazneli Mahmut, hazineden çıkardığı yakut ve mercanın bulunduğu bir sandığı gulamına vererek sandıktakilerin fiyatının öğrenilmesini istedi. Daha sonra bir fersah yer kaplayan sandığı halka göstererek emri altındakilere: “Çok zahmetlerle elde ettiğim bu servetimi size bırakıyorum. Bunun karşılığında evlatlarıma iyi nasihatlerde bulunmanızı ve onlara karşı müşfik olmanızı, aralarında ihtilaf çıkmasına izin vermemenizi istiyorum. Oğullarımın arası açıldığı zaman düşmanlarımız ülkeyi savurup götürcekler.”

²⁰⁸ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020), 380.

²⁰⁹ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 89-90.

²¹⁰ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 87-88.

²¹¹ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 91-92.

²¹² Will Durant, *İslam Medeniyeti*, çev. Orhan Bahaeddin, Tercüman 1001 Temel Eser, 33.

²¹³ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 81.

²¹⁴ Şebankarei, “Gazneli Gazneli Mahmud'un Karakteri”, 137.

²¹⁵ Noorulhak, *İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine kadar Afganistan'ın İslamlaşma Süreci*, 105.

diyerek nasihatte bulundu. Bu söz üzerine halk ağlayarak hep bir ağızdan “Sultanın gölgesi bacağımızdan eksik olmasın.” diye duada bulundular.²¹⁶

Gazneli Mahmut ölümünün yaklaştığını anlayınca, hazinede bulunan bütün sermayesini dışarı çıkarttı ve ağlamaya başladı. Oğulları Mesut ve Muhammed’i yanına çağırarak vefatından sonra ne yapacaklarını sordu. Muhammed: “Namaz kılar, oruç tutar, senin mezarını korur, kuran okutur ve sevabını sana bağışlarım.” diye cevap verdi. Gazneli Mahmut bu sefer oğlu Mesud’a sordu: “Seni öldüreceklerse karşılarna çıkararak yerle bir ederim. Bunun dışında fetih hareketlerine devam ederim. Gazileri hacca gönderir, arkandan rahmet okuturum.” dedi. Bunun üzerine Mesud’a kardeşine nasıl davranacağını sordu. O ise: “Senin kardeşine yaptığını yaparım.” diyerek hakimiyeti eline alacağı mesajını verdi. Bu cevap karşısında Sultan Mahmut öfkelenildi.²¹⁷

Bu konuşmaların ardından Gazneli Mahmut hazineden çıkartılan kıymetli eşyaları Gazne kalesine gönderdi ve Muhammed’e hazinenin anahtarını vermek için yanına çağırdı ve ona anahtarı teslim ederken şunları söyledi:

Ey oğul bil ki benim isteğim senin veliahtlığı Mesud’a bırakmandır. Allah Mesud’u ister. Benim işim bittiği için sana fazla nasihat edemem. Mesud ile iyi geçin! Ne isterse tahammül et ve istediğini kabul et ki bütün cihan onun mertliği ve zekiliğinin kölesi olsun. Ona muhalefet gösterirsen seni ele geçirir ve öldürür. Onunla savaşma! Eğer öfkelenirsen kalk Türkistan’a git ki Yusuf Kadir Han benim dostumdur. Zaten onun kızını sana istemiştin. O barışsever bir adamdır aranızı düzeltir.²¹⁸

nasihatinde bulundu. Ardından kız kardeşi Hutteli Hatun ve beraberindekiler ağlayarak yanına girdiler. Onlara: “Ey evlatlarım benim ölümünden dolayı kaygılanmayınız! İnsanoğlunun akıbeti budur. Benim ruhumun incineceği bir iş yapmayınız. Hepiniz iffetinizle öne çıkınız! Kız kardeşim sizin başınızdadır. Onun sözünden çıkmayınız.” dedi.²¹⁹

Kardeşi Yusuf’u yanına çağırıp ona:

Oğullarımın arasını bozacak ittifaklara girme! Mesud’un Muhammed’in üzerine gelmemesi için çabala.” dedi. Bunun üzerine Yusuf ağlayarak Gazneli Mahmut’un elini öpmüş ve oradan ayrılmıştı.²²⁰

Gazneli Mahmut henüz hayattayken Mesut, Irak’ı kontrol altına aldı ve halkın kendisinden korkmasını sağladı. Bunu haber alan Gazneli Mahmut, öfkelenip hilafet makamına mektup yollayarak veliaht olması için diğer oğlu Muhammed’in ismini verdi. Emir ve valiler onun çok yaşamayacağını ve ölümünden sonra Muhammed’in hükümdar olamayacağını fark ettikleri

²¹⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 75-76.

²¹⁷ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 75-76.

²¹⁸ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 76.

²¹⁹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 76.

²²⁰ Güngör Aksu, *Yeminü’l-Devle Mahmud el-Gaznevi’nin Siyasi Faaliyetleri*, 253.

için Mesud'un yanında yer almayı tercih ettiler.²²¹ Onun ölümünden sonra kimin tahta geçeceği konusunda ordu ve kumandanlar kendi aralarında iki gruba ayrıldı. Bunlardan ilki Mesud'a düşmanlık besleyen grup diğeri ise Sultan Mahmut'un isteklerine bağlı kalıp onun sözünden dönmeyen gruptu.²²²

Gazneli Mahmut, Belh'te 1029 yılının kışını geçirdi ne var ki havası ona iyi gelmediği için Gazne'ye dönme kararı aldı.²²³ Hastalığının ciddiyetini anlayan Gazneli Mahmut hazinenin durumunu kontrol etti ve devlet işlerinde düzenlemeler yaptı. Doktorların kendisi için koyduğu yasakları dinlemeyip günlük işlerine devam etti. Başka işlerle meşgul olmamasını sadece yatmasını isteyen doktorlara "hükümdarlıktan ayrılmamı mı istiyorsunuz" şeklinde cevap verdi.²²⁴ Ölümünü yatağa çekilerek beklemeyen Mahmut, hastalığı her ne kadar ilerlemiş olsa da halk ile görüşmeye devam etti ve tahtında oturdu.²²⁵

O, hayatının çoğunu savaşlarda geçirmiş bilhassa Hindistan'a yapmış olduğu seferlerde çok yormuştu. Doktorların dinlemesi gerektiğini söylemelerine rağmen bir türlü istirahat etmiyor ve bütün görevleri üstleniyordu.²²⁶ Kendi sarayında adeta misafir gibi kalmış, altmış bir yıllık hayatının kırk beş yılını gaza ve cihat anlayışıyla savaş alanlarında geçirmişti.²²⁷ Vefat etmeden önce saltanatında edindiği şahsi mücevher ve değerli eşyaları saray hazinesine gönderdi. Bu durum devletin bekasını ne kadar çok düşündüğünü göstermektedir.²²⁸ Aynı zamanda savaşlardan elde ettiği birçok ganimeti din ve eğitim kurumlarına bağışlamış bir yandan da vakıflar kurmuştu.²²⁹

22 Nisan 1030 tarihinde Gazne'ye dönen Mahmut, iklim değişikliğinin sağlığını olumsuz yönde etkilemesine de bağlı olarak, 30 Nisan'da elli dokuz yaşındayken vefat etti.²³⁰ Bazı kaynaklarda Gazneli Mahmut'un altmış veya altmış üç yaşında vefat ettiğine dair bilgiler bulunmaktadır.²³¹ Tarihçiler onun verem hastalığından dolayı vefat ettiğini kabul ederler.²³² Kimi tarihçiler ise Başka kaynaklarda su'il-kaniye yani ishal hastalığından vefat ettiği geçer.²³³ Kimi tarihçiler

---

²²¹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 75.

²²² Ergin Ayan, "Gazneli Mahmud'un Mirası", 27-28.

²²³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 48-49.

²²⁴ Kemal Demir, "Gazneli Sultanlarının Ölüm sebepleri", *Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi* 3 (Aralık 2021), 153-154.

²²⁵ Reşidüddin Fazlullah-ı Hemedani, *Reşidüddin Fazlullah-ı Hemedani'nin Cami'u't- Tevarih Adlı Eserinde Gazneli Mahmud Devrine Dair Kayıtlar ve Değerlendirmesi*, çev. Aybüke Gülbeyaz (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 123.

²²⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 48-49.

²²⁷ Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 180.

²²⁸ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatih Sultan Gazneli Mahmud*, 71.

²²⁹ M. Hanefi Palabıyık, *Gazneliler Döneminde İslam'ın Yayılışı ve Gazneli Alimler*, 223.

²³⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 48-49.

²³¹ Muhiburrahman Timur, *Gazneli Devletinden Babürlüler Devletine kadar Bölgede Kurulan Hanedanlıklar* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 35.

²³² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 48-49.

²³³ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatih Sultan Gazneli Mahmud*, 71.

onun “dik”²³⁴ hastası olduğunu, bir kısmı ise Hindistan seferleri sırasında malaryaya²³⁵ yakalandığını bunun da ishal ile birleşerek vereme çevirdiğini yazar.²³⁶

Karanlık, yağmurlu bir gecede, vasiyeti gereği Firuzi Sarayı’na defnedildi.²³⁷ Onun ölümü Müslümanları yasa boğmuştu. Ölümüyle ilgili şu ifadeler kullanmıştır: “Onun ölümüyle dünya harap oldu. Habisler izzetli oldu, ulular zillete düştü.”²³⁸ Vefatıyla birlikte şehrin sokaklarında, saraylarında, pazarlarında, evlerinde, askerlerin, kadınların ve erkeklerin hatta şarkıcıların bile yasta olduğu bir gün olmuştur. Öyle ki onun vefatıyla birçok ağıt yazılmıştır.²³⁹

Yenilgi nedir bilmeyen Gazneli Mahmut’tan sonra gelenler devleti yönetmede onun kadar başarılı olamadı.²⁴⁰ O, devlet yönetiminde bir dahiydi. En zor şartlarda bile yükselmeyi başarmış ve döneminin en önemli en güçlü hükümdarı olmaya hak kazanmıştır.²⁴¹ Hindistan’a yaptığı seferlerden ötürü “Putperest Hinduların Çekici” olarak anılmaya başlanmıştır.²⁴²

Onun vefatından sonra Mesut babasının defin işleri ile uğraşmış ve hakimiyeti eline almıştır.²⁴³ Gazneli Mahmut, Türk-İslam devletlerinin en önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Onun vefatında Gazneliler, doğuda Hindistan’ın yukarı Ganj vadisine, batıda Azerbaycan sınırı, Orta Asya’da Harezm’den Hint Okyanusuna kadar kapsadığı geniş bir toprağa sahipti.²⁴⁴ O, gaza ve cihat anlayışını Gaznelilere yerleştirdi. Aynı zamanda devletin sınırlarını genişletmiş, maddi ve manevi kaynakları artırmak için çaba sarf etmiştir.²⁴⁵

Babasından aldığı mirası otuz üç yıl boyunca güçlü bir devlet haline getirdi. Gazne ve Horasan’ın yanında Gur, Hind, Sind, Cürcan, Taberistan, Rey, Cibal, Harizm, Belh, Azerbaycan, Ermeniyeye ve Hamedan’da hutbe okutup sikke bastırdı.²⁴⁶

Onun vefat ettiği dönemde Gazneliler en geniş sınıra sahipti ki bu sınırlar yaklaşık 4.680.000 km² alana kadar ulaşmıştı. Söz konusu sınırlar; Afganistan, Türkmenistan, Harezm, Kirman, Horasan, Semnan, Damgan, Laristan, İsfahan, Rey, Hemedan, Yezd, Kaşan, Kazvin, Mazenderan,

---

²³⁴ Damar tıkanıklığı.

²³⁵ Sivrisineklerin sokmasıyla bulaşan titreme, ateş ve terleme ile kendini gösteren bulaşıcı hastalık.

²³⁶ İbrahim Kafesoğlu, “Gazneli Mahmud”, 179.

²³⁷ Hemedani, *Reşidüddin Fazlullah-ı Hemedani’nin Cami’u’t- Tevarih Adlı Eserinde Gazneli Mahmud Devrine Dair Kayıtlar ve Değerlendirmesi*, 123.

²³⁸ Güngör Aksu, *Yeminü’-d-Devle Mahmud el-Gaznevi’nin Siyasi Faaliyetleri*, 253.

²³⁹ Gökhan, “Gazneli Mahmud’un Son Yolculuğuna Bir Ağıt”, 8.

²⁴⁰ Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 180.

²⁴¹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/181-182.

²⁴² M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 94.

²⁴³ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatihisi Sultan Gazneli Mahmud*, 72.

²⁴⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 49.

²⁴⁵ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatihisi Sultan Gazneli Mahmud*, 72.

²⁴⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud’un Dini Siyaseti*, 75.

, Geylan, Esterabad, Pathanistan, Sind, Belucistan, Doğu ve Batı Pencab, Racastan, Malva, Gucerat, Delhi, Agra, Ud, Allahabad bölgelerini kapsamaktaydı.²⁴⁷

---

²⁴⁷ M. Hanefi Palabıyk, *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı*, 25.

II. BÖLÜM

MÜSLÜMAN DEVLETLERLE İLİŞKİLER

2.1. Abbasi Hilafeti

Abbasiiler kontrolü altındaki yerleri yönetimi iyi olan valilere vererek bölgeyi idare altına alırdı. Valiler ise buldukları bölgeleri hükümdar gibi yönetir ve gelirin fazlasını halifeye gönderip onun adına para bastırarak hutbe okuturlardı. İlerleyen zamanlarda valiler kendi başlarına hareket edip kontrolü ele geçirdiler. Tolunoğulları, Samaniler, İhşidiler bunlar arasındaydı. Bir de Gazneliler, Büveyhiler ve Selçuklu gibi hanedanlar vardı ki bunlar Abbasiiler tarafından tayin edilmeyip kılıç kuvvetiyle varlıklarını kabul ettirmiş devletlerdi.²⁴⁸

Gazneli Mahmut, başa geçtikten sonra halife Kadir Billah'a mektup yollayarak Samaniler gibi olmayıp kendisine itaat ettiğini ve onun emrinde olduğunu bildirdi. Bunu yapmaktaki amacı halifenin dini otoritesinden faydalanmaktı. Aynı zamanda unvanlar alarak siyasi otoritesini güçlendirmek de hedefleri arasındaydı.²⁴⁹

999 yılında Horasan'ı ele geçirmesiyle Gazneli Mahmut'un Abbasiilerle ilişkisi başladı. Samanileri mağlup ettikten sonra halifeye haber gönderip devletin tanınmasını isteyen Sultan Mahmut, Kadir Billah'tan olumlu yanıt aldı ve halife kendisine "Yeminü'd-devle ve Eminü'l-mille" unvanını verdi. Bu unvan ondan önce kimseye verilmemişti. Gazneli Mahmut bu unvan ve halifenin gönderdiği hil'atle tahta çıkmıştır.²⁵⁰ Bu tarihten itibaren onun bastırıldığı paralarda bu unvanlar yer almaya başlamıştır.²⁵¹

Gazneli Mahmut, döneminin büyük komutanlarından olmasına rağmen halifeye karşı her zaman ağır başlı olmuş ve aralarında anlaşmazlık olduğu zamanlarda dahi sözlerine önem vermiştir. Bunu destekleyen birçok yazışma mevcuttur.²⁵²

Kadir Billah halifeliği et-Tai Lillah'tan almıştı fakat hutbe hala et-Tai Lillah adına okutuluyordu. Halife bu meseleyi çözmesi için Gazneli Mahmut'a mektup göndererek hutbenin kendi adına okutulmasını istedi. Bu durum Gazneli Mahmut ile halifenin birbirine karşı yakınlaşmasını ve güven duymasını sağladı.²⁵³

O, halifenin gönderdiği hükümdarlık alametlerini kullanarak özel anlamda ehl-i sünnetin genel anlamda ise İslam dininin koruyucusu oldu. Hindistan seferleri dönüşünde halifeye olan

---

²⁴⁸ M. Hanefi Palabıyık, *Önderlerimiz-12*, 62.

²⁴⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 132.

²⁵⁰ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Diyaseti*, 207.

²⁵¹ Kök, "Gazneli Mahmud'la Abbasi Halifesi el- Kadir Arasındaki İlişkiler", 120.

²⁵² Kök, "Gazneli Mahmud'la Abbasi Halifesi el- Kadir Arasındaki İlişkiler", 122.

²⁵³ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Diyaseti*, 207.

bağlılığı sebebiyle ona mektup yollayarak başarısını haber vermiş²⁵⁴, halifeye hediyeler göndererek gönlünü hoş tutmuştu.²⁵⁵ Halife, Gazneli Mahmut'a karşı güven duymuş ona ve çocuklarına verdiği unvanlarla bu güvenini göstermişti.²⁵⁶

Gazneli Mahmut ve halife, Fatimilerin yayılcı politikalarına karşı el ele verdiler. Fatimi halifesi Hakim Biemrillah, Gazneli Mahmut'u yanına çekmek için ona Taherti isimindeki daisini gönderdi. Dai, ona Hakim Biemrillah'a itaat etmesini ve hutbeleri onun adına okutmasını istediği bir mektup teslim etti. Mektubu alan Gazneli Mahmut bu istek karşısında çok sinirlendi, mektubu yırttı ve daiyi hapse atmalarını söyledi. Daha sonra da Büst'te elçiyi idam ettirdi.²⁵⁷

Gazneli Mahmut, culusundan itibaren Abbasi Hilafetine karşı büyük bir bağlılık göstererek Kadir Billah'tan alelusul saltanat menşuru aldığı gibi ayrıca bütün memleketinde de "Sünni" akaidini yaymaya ve Şiiliği her türlü şiddetli tedbirler ile imhaya çalışmıştır. Ali Büveyh'e karşı şiddetle savaşması, Multan ve Mensura da pek mühim bir mevki kazanmış olan Karmatilerle karşı şiddetle muamelesi de bunu göstermektedir. Gazneliler halifeyle münasebetleri hususunda Samanilerin ananesine sadık kalmışlardır. Gazneliler'in Abbasilerle münasebetleri ve bilhassa Bağdat'tan gelen elçilere yapılan gösterişli karşılama törenleri, diğer devlet mümessillerine yapılanlardan çok farklı olup, daha hürmetkarane olmuştur.²⁵⁸

Tarihçiler Sultan Mahmut ile halife için şunları söylerler:

Gazneli Mahmut hilafetle ilişkilerinde hem politik hem de dini inançlarının etkisi altında kalıyordu. O, Halife Kadir'i tanıyarak fethettiği yerlerin ve Horasan'ın emaretini istedi. Kendisine bu ülkenin hakimi olma yetkisi tanınarak, taç ve unvan verildi. Ayrıca Nişabur'da basılan paralarda oğlunun adı da geçecekti. Buna rağmen Semerkant üzerindeki isteklerine şiddetle muhalefet edildi. Halifenin Gazneli Mahmut tarafından yürekten desteklenmesi sonucunda İran'daki otoritesi yeniden arttı. Bu sayede Fatimilerin İran'da dayanak bulmaları engellenebildi.²⁵⁹

Gazneli Mahmut'un Semerkant'tan dönünce halifeden şöyle bir mektup geldi:

Allah'a hamd olsun ki bin fersah mesafe uzaklığında bize itaat eden, bizim davetimizi dünyanın uzak noktalarına götüren, benim verdiğim kılıçla Hind ve Sind putlarını yıkan, kafirlerin hac yapacak mekanlarını yakıp cami yaptıran, Mısır Karmatileri²⁶⁰ ve zındıklarını başarısızlığa uğratan bir sultan vardır. Bu sultan ki dinin ve benim itaatim üzeredir. Onun hac kafilesini yoldaki hırsızların tehlikesinden dolayı Mısır üzerinden gitmiş, Şam valisi onlara hediyeler vermiş, kafile de hediyeleri Sultan'a göndermiş, Sultan ise onları reddederek Darü'l-Hilafe'ye göndermiştir. Mısırlı zındıklar art niyetlidir. Devletimiz Sultan'ın dik duruşundan ötürü müteşekkire olup lakaplar sunulmasını lazım görmüştür. Bundan böyle onun lakabının "Yeminüddeve ve Eminülmille", "Nizamüddin ve

²⁵⁴ M. Hanefi Palabıyık, "Gazneli Devletinde Ehli Sünnet ve Hanefilik", 249.

²⁵⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 136.

²⁵⁶ M. Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, 76.

²⁵⁷ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 137.

²⁵⁸ M. Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, 72.

²⁵⁹ M. Hanefi Palabıyık, "Hindistan Tarihinde Gazneli Türk Hakimiyeti", 116.

²⁶⁰ Burada Karmatilerle kastedilen Fatimilerdir.

Kehfu'l- Müslimin" olmasını isterim. Onun küçük kardeşi Yusuf'a "İzdüddeve", aslan parçaları olan oğulları Mesud'a "Şehabüddeve" ve Muhammed'e "Celalüddeve" lakaplarının verilmesini uygun gördüm. Allah bizim güçlü komutanımız Emir Mahmud'u üzerimizden eksik etmesin.²⁶¹

Bu mektupla birlikte halife, ona yirmi adet at ve altın üzengi, yirmi adet elbise göndermiştir. Halife Kadir Billah, Gazneli Mahmut'un gücünü ortaya koyup Hilafeti Fatimilere karşı koruyup kolladığını açıkça ifade etmiştir.²⁶²

O, Rafizi, Müşebbihe, Cehmiyye ve Mutezile gibi yayılmaya çalışan birtakım mezheplerin karşısında durmuş, minberde de lanet okutmuştur. Bu yaptıklarından dolayı halifenin taktirini kazanmıştır.²⁶³ 1017 yılında halifenin emrine uyararak bu inançlara sahip olanların kimilerini idam ettirdi, kimilerini sürgüne yolladı kimilerini ise hapse attırdı.²⁶⁴

Gazneli Mahmut halifeye bağlılığını şu şekilde dile getirmiştir:

Yüce Allah bana hac ve şahadet dışında arzu ettiğim her şeyi verdi. Artık Irak, Bağdat, Hicaz ve Mısır'a gitmem gerekir. İlk olarak zalim Deylemlerin elinden ve zulmünden Irak bölgesini kurtarmam gerekir. İkinci olarak halifenin yüzünü göreyim, onun imamet elini güçlendireyim. Üçüncü olarak Yüce Allah isterse hac farızasını eda edeyim. Dördüncü olarak sapık düşüncede olan karmatilerle savaşmak üzere Mısır, Şam ve Fas'a gideyim. Ya o bölgelere doğu ve Hindistan gibi dini yerleştireyim ya da şehit olayım ki sonsuz devlet benim olsun.²⁶⁵

Irak'ta bulunan Batınileri ortadan kaldırmak için yola çıkan Gazneli Mahmut, ordusunun konakladığı yerleri şehre dönüştürerek ilerledi. Bu sefer büyük oğlu Mesud'u yanına götürmüş geçtikleri her bölgede halk korkudan ne yapacaklarını şaşırmişti. Sultan, Irak'ı Mesud'a teslim etti, Mesud ise gittiği her yerden zaferle döndü. Bu zaferlerin sonucunda Rey'e yönelen Gazneli Mahmut daha sonra Bağdat'a yola çıktı. Halife Kadir Billah, Gazneli Mahmut'un Gazne ve Horasan'ı bırakmasından endişe duyunca, ona şehirleri terk etmesinin uygun olmadığı haberini gönderdi. Bu haber üzerine halifenin sözünü dinleyerek bulunduğu yeri terk etti ve Gazne'ye geri döndü.²⁶⁶

Gazneli Mahmut Rey'i 1029 yılında kontrolüne aldıktan sonra bölge hakimi Fahru'd-devle'nin oğlu Mecdu'd-devle Rüstem'in elli kadınla evli olduğunu görmüştü. Onlar bu tür evlilikleri caiz görüyorlardı. Sultan, derhal Kadir Billah'a bu durumu mektupla haber verdi. Bunun üzerine batini gruptan olan pek çok kimseyi astırdı ve eline geçen zararlı kitapları yaktırdı. Mutezile mensuplarını ise Horasan'a sürdüdü.²⁶⁷

²⁶¹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 208-209.

²⁶² İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 208-209.

²⁶³ Kök, "Gazneli Mahmud'la Abbasi Halifesi el- Kadir Arasındaki İlişkiler", 123-124.

²⁶⁴ İbn Kesîr Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer eş-Şâfiî, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. 'Abdullâh b. 'Abdi'l-Muhsin et-Turkî (Kâhire: Dâru Hicr, 1418/1997), 15/573-575.

²⁶⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 209-210.

²⁶⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 209-210.

²⁶⁷ Kök, "Gazneli Mahmud'la Abbasi Halifesi el- Kadir Arasındaki İlişkiler", 124.

Gazneli Mahmut ile halife Kadir Billah arasında her ne kadar yakınlaşma olsa da bazen anlaşmazlıklar yaşıyordu. Örneğin Gazneli Mahmut halifeden Maveraünnehir'in menşurunu istemesi üzerine halife: "Müslümanlar arasında bana itaat edenlerden daha muti yoktur. Ben bu işi uygun bulmuyorum." diyerek isteği reddetti. Nedeni ise Gazneli Mahmut menşur ile Maveraünnehir'i topraklarına katmayı arzulamasıydı. Bu duruma kızan Sultan elçiye: "Halife'ye de ki; benim Ebu Müslim'den neyim eksik? Şimdi iki bin fil ve çok sayıda askerle gelip, daru'l-hilafenin toprağını bunların sırtında Gazne'ye getiririm." diye tehdit etti. Kısa bir süre sonra elçi cevabı getirdi. Halife başında besmele bulunan bir mektup göndermişti. Başında "Elif Lam Mim", sonunda ise "Elhamdü lillahi Rabbil-alemin, es-salatu ve's-selamuala muhammedin ve alihi ecmain." yazıyordu. Hepsı bu kadardı. Gazneli Mahmut ve yanındakiler şaşırmişti. Bunun üzerine düşünmeye başladılar. Katiplerden birisi bu yazılanın elif lam mim olmadığını, Sultan'ın halifeyi iki bin fülle tehdit etmesinden dolayı elif lam mim yani "elem tera keyfe feale..." diye fillerinizin cevabını veriyor deyince Sultan'ın hali değişti ve gönderdiği mektuptan dolayı pişmanlık yaşadı.²⁶⁸

Ortaya çıkan gerginliklerden bir diğeri ise 1024 yılında Nişabur valisi Hasenek'in hacıları hacca götürürken çöl yolunun tehlikeli olduğunu görmesi ve dönüş yolunun güzergahını Bağdat yolu üzerinden değil de Fatimilerin bölgesi Suriye ve Filistin yolu üzerinden olacak şekilde değiştirmiş olmasıydı. Fatimi halifesi bu durumu fırsat bilerek hacılara hediyeler dağıttı. Bu yaşananlar üzerine Abbasi halifesi Kadir Billah, Hasenek'i Karmatilikle suçladı ve bunun üzerine Gazneli Mahmut bu duruma karşı çıkararak dağıtılan hediyeleri yaktırdı.²⁶⁹ Halife Kadir Billah daha da ileri giderek Hasenek'in idamını isteyince o, sinirlenerek şunları söyledi:

Bu bunamış halifeye yazmalı, o bilmiş olsun ki ben burada Abbasilerin şan ve şerefini korumak için bunca çalışıyor, her yönde karmati arıyor, bulunca karmatiliği anlaşıncı onu astırıyorum. Eğer Hasenek'in karmatiliği tahakkuk etse emir'ül- müminin onun da böyle bir sonuca uğradığını duyardı. Onu ben yetiştirdim, onun benim çocuklarımdan ve kardeşlerimden farkı yoktur. Eğer o karmati ise benim de karmati olmam gerekir.²⁷⁰

Bu olaydan sonra halife Kadir Billah'ın vefatına kadar karşılıklı güven zedelenmesi yaşadılar. Her ne kadar bu olaylar yaşansa da Gazneli Mahmut, Kadir Billah'a olan saygısından asla taviz vermemiştir. Ünü bütün dünyaya yayılsa da her zaman halifenin rızasını almaya çalışmış ondan taktir beklemiştir.

Diğer bir gerginlik ise dönemin önde gelen şairlerinden Firdevsi sebebiyle yaşanmıştı. Firdevsi önemli eseri olan Şahname'yi Gazneli Mahmut'a sunmasına rağmen yeteri kadar taktir görmedi. Bunun üzerine Firdevsi Gazneli Mahmut'u hicv eden yüz beyitlik bir şiir yazdı. Bu hicviyenin ardından başına geleceklerden korktuğu için Bağdat'a kaçarak halife Kadir Billah'a

²⁶⁸ M. Hanefi Palabıyık, "Gazneli Devletinde Ehli Sünnet ve Hanefilik", 249-250.

²⁶⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 140.

²⁷⁰ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/170.

sığındı.²⁷¹ Bu durumdan haberdar olan Gazneli Mahmut halifeden Firdevsi'yi teslim etmesini istedi fakat halife bu isteğini kabul etmedi. Bunun üzerine halifeye, “şu bilinmelidir ki, eğer Firdevsi'yi bana göndermezsen Bağdat'ı fillerime çığnetirim” diye tehdit içerikli bir mektup yolladı. Bu tehdide karşılık halife, fil suresini yazarak bu işe girişmesinin doğru olmayacağını ona ilettili.²⁷²

2.2. Samaniler

2.2.1. II. Mansur b. Nuh

Künyesi Ebu'l Kasım es-Samani olan Nuh b. Mansur b. Nuh b. Nasr b. Ahmed b. İsmail, on üç yaşında hükümdarlık koltuğuna geçti ve yirmi dokuz sene bu koltuğun sahibi oldu. O, Gazne, Horasan ve Maverâünnahir'in hakimiydi.²⁷³ Gazneli Mahmut, kardeşi İsmail ile yaptığı savaşı kazanıp tahtı ele geçirdikten sonra Horasan'ın idaresini Hacıp Bektüzün'e verildiğini öğrenmiş ve Horasan'ın kendi hakkı olduğunu bildirmesi için Samani emiri II. Mansur'a elçi göndermişti.²⁷⁴ Samani hükümdarı II.Nuh ölünce yerine oğlu II. Mansur geçmişti. Fakat Mansur çok ileri görüşlü bir kimse değildi. Zira Samaniler zaten Gaznelilerin varlığı ile ayakta durabiliyordu.²⁷⁵

Gazneli Mahmut Mansur'a mektup göndererek şunları söyledi:

Babam devletinizin bekçisi ve hamisiydi. Onun yokluğunda tahtınızın hizmetinde ve size kölelikte babamın yerini tutacağım. Babanız Melik Razi'nin hakkımda yapmış olduğu iyilikleri ve onun tahtına ve tacına varis olan sizlerin gösterdiğiniz lütufları unutamam. Bunların hakkını ödeyeceğim. Hizmetinize hazır sevenlerinizin dostu ve düşmanlarınızın düşmanıyım dedi.²⁷⁶

Buna ilaveten: “Gerek babamın gerek benim tahtınıza olan hizmetimizin hukuku sabittir. Düşmanların ifsat ve hilesiyle o hukuk zayı olmamalıdır. Öteden beri Horasan işlerini güzelce görmüş ve Horasan sipehsalarlığını hakkıyla yapmış olduğuma güveniniz ortadan kalkmamalıdır.”²⁷⁷ dedi.

Bunun üzerine Gazneli Mahmut'a Büst, Belh ve Herat'ın idaresinin bırakıldığı fakat Horasan sipehsalarlığından Begtüzün'ün alınmayacağı haberi geldi.²⁷⁸ Gelen mektupta şunlar yazıyordu:

---

²⁷¹ GÜNGÖR AKSU, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 140.

²⁷² Hamdullah el- Müstevfi, “Hamdullah Müstevfi'nin “Tarih-i Güzide” Adlı Eseri Tercüme ve Tanıtımı”, çev. Nazlı Özgökçe (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 279.

²⁷³ İbn Kesir, *el-Bidaye*, 15/477.

²⁷⁴ GÜNGÖR AKSU, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 45.

²⁷⁵ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 14-15.

²⁷⁶ M. Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, 69.

²⁷⁷ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/137.

²⁷⁸ GÜNGÖR AKSU, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 45.

Bektüzün devletin bir bendesidir (neferidir), hukuku kendime mütevellidir (eskiden beri bu devlete çalışmış ve hakk-ı hukuka sahiptir.) Bir sebep hadis olmadan (bir sebep bulunmadan), bir kusur göstermeden onu bir parça ekmeğini elinden alıp, azline misal (ferman) vermek, serdarlık (büyüklük) merasiminden ve hukukçuluktan uzaktır.²⁷⁹

O, gelen haberden memnun kalmadı ve isteğini tekrarlamasına rağmen cevap değişmedi. Aynı zamanda Samani emiri Mansur, Gazneli Mahmut'un elçisi Ebu'l-Hüseyin Hamuli'ye vezirlik teklifinde bulunup onu yanına çekmeye çalıştı. Bu durum Sultan'ın daha da öfkelenmesine sebep oldu.²⁸⁰ Mansur, insanların derdini anlayacak bir yaratılışa sahip değildi. Emri altındakilerden çabuk etkilenirdi.²⁸¹

Yaşanılardan sonra Gazneli Mahmut Nişabur üzerine harekete geçti. Bunu haber alan Bektüzün, hemen mektup yazıp Buhara'ya haber gönderdi ve Samani emirinden yardım istedi. Bektüzün'ün isteği üzerine Mansur, Hacib Faiku'l-Hassa ile ordusunu harekete geçirdi ve Serahs'a doğru yola koyuldu. Karşı taraftan haberdar olan Gazneli Mahmut, Zağol Köprüsünde karargah kurdu ve beklemeye başladı. Yaşanılacak bir savaşta her iki tarafın pek çok kayıp vereceğini biliyordu. Aslında iki taraf da savaş istemiyordu. Bektüzün karargaha geldiğinde eskisi gibi görkemli karşılanmamasından dolayı hoşnutsuzluk yaşadı. Bektüzün ile Hacib Faiku'l-Hassa konumlarını kaybedeceklerinden korkup II. Mansur'a tuzak kurdular. Onu çadırlarına çağırmadan önce askerlere rüşvet vererek kendi yanlarına çektiler. Mansur'un gelmesiyle birlikte gözlerine mil çekip onu hapsedtiler.²⁸²

Mansur'un yerine oğlu II. Abdülmelik b. Nuh tahta çıkarıldı. Artık Samaniler perde arkasında iki Türk kumandanı tarafından yönetiliyordu.²⁸³ Mansur'a yapılan işkencelerin ardından halk arasında kargaşa yaşandı.²⁸⁴

2.2.2. Abdülmelik b. Nuh

II. Mansur'a yapılanlardan haberdar olan Gazneli Mahmut, bu duruma sebep olan iki Hacib'e mektup yolladı. Kendi karargahında ise "And olsun ki Bektüzün'ü yakalarsam gözlerine mil çekeceğim." diye yemin etti ve Merv yakınlarına geldi. Bu sırada iki Hacib'in yanına Samanilerin kontrolü altında olan Kuhistan emiri Ebu'l-Kasım Ali b. Ebü'l-Hasan Simcuri'de ordusuyla onlara katıldı. Abdülmelik ile Gazneli Mahmut arasında elçiler gidip geldi ve nihayetinde barış sağlandı. Bunun sonucunda Herat ve Belh Gazneli Mahmut'un idaresine bırakılırken Nişabur ve Merv Hacib Bektüzün ve Hacib Faiku'l-Hassa'nın emrine bırakıldı. Gazneli Mahmut, savaşmadan ele geçirdiği bu toprakların ardından fakirlere sadaka dağıttı. Hindistan'a sefer

²⁷⁹ Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, 23-24.

²⁸⁰ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 45.

²⁸¹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/135.

²⁸² Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 45-53.

²⁸³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 14-15.

²⁸⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/503-505.

planlayan Sultan, ağır kayıplar vereceği bir savaştan kaçınılmaktaydı. Aksi taktirde seferlerin düzenlenmesi zaman alabilir ve gecikebilirdi.

Gazneli Mahmut kardeşi Emir Nasr'ı birliklerin başına bırakarak kendisi Belh'e doğru yola çıktı. Bu sıralarda Ziyari Emiri Kabus'un oğlu Emir Dara ve Samani hükümdarı Abdülmelik'in gulamlarının kıskırtmasıyla Gazneli Mahmut'un hazinelerini yağmalama planları yaptığı ortaya çıkınca savaş tekrardan patlak verdi.²⁸⁵ Sağ tarafına kardeşi Nasr'ı alarak aynı zamanda bin süvari ve otuz fili emrine verdi. Sol tarafına aldığı önemli adamların emrine ise on iki bin süvari ve kırk fil verdi. Kendisi de on bin süvari ve yetmiş fili alarak 16 Mayıs 999 tarihinde savaşı başlattı.²⁸⁶

Şiddetli bir çarpışma yaşandı ve Gazneli Mahmut'un ordusu karşı tarafı ağır bir yenilgiye uğrattı. Savaşın sonunda iki bin kişi öldürülmüştü. Yenilgi sonucu Abdülmelik ve Faiku'l-Hassa Buhara'ya, Begtüzün ise Nişabur'a kaçtı. Gazneli Mahmut Horasan'a hakim oldu ve kardeşi Emir Nasr'ı Horasan sipehsaları olarak atadı. Aynı zamanda Samaniler tarafından halifeliği kabul görmeyen Kadir Billah adına hutbe okuttu. Sultan'ın halifenin adına hutbe okutması artık onun bağımsız olduğunun göstergesiydi.²⁸⁷

Bu durum karşısında Halife Kadir Billah, ona teşekkür edip hilatiyle fethettiği yerlerin menşurunu yolladı. Aynı zamanda Eminü'l-Mille ve Yeminü'd-devle unvanlarını verdi.²⁸⁸ Bu diğer sultanların ısrarla istediği fakat öncesinde kimseye verilmeyen bir unvandı.²⁸⁹ Gaznelilerin bağımsızlığı bu dönemden itibaren başlamıştır. Bu unvanı almasının ardından "Din-i İslam'a yardım etmek, İslam düşmanlarını söküp atmak amacıyla her yıl gaza için Hindistan'a gitmeyi kendisine farz kıldı."²⁹⁰

Aynı sene içerisinde o, Nişabur'da savunma hattı oluşturarak Begtüzün'ün üzerine yürüdü. Sultan'ın karşısında fazla direnemeyen Begtüzün, Cürcan'a oradan da Buhara'ya kaçmak zorunda kaldı. Abdülmelik, Begtüzün ve Faiku'l Hassa ile Buhara'da toplanarak tekrardan ordu kurmaya karar verdi. Gazneli Mahmut'un üzerine yürüyerek Horasan'ı tekrardan ele geçirmeyi planladılar. Fakat Faiku'l Hassa'nın ani ölümü planlarına engel oldu.²⁹¹

Gazneli Mahmut Samanilere son verdiği taktirde Karahanlıların bölgeye yerleşeceğini biliyordu. Bu sebeple onlara son vermek istemiyordu.²⁹² Fakat Samanilerin Gazneli Mahmut tarafından birliklerinin bozulmasıyla Karahanlı hükümdarı İlig Han, Buhara'ya gidip

---

²⁸⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 45-53.

²⁸⁶ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 47.

²⁸⁷ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 45-53.

²⁸⁸ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/138.

²⁸⁹ Utbi, *Tarihu'l Utbi'nin Tercüme ve Değerlendirilmesi*, 145.

²⁹⁰ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/138.

²⁹¹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 45-53.

²⁹² Beyhaki, *Büyük Selçuklu-Gazneli Devleti İlişkileri (Tarih-i Beyhaki'ye Göre)*, 24.

Abdülmelik'i yakalatarak Samanilere son verdi. Böylece Karahanlılar ile Gazneliler sınır devleti haline geldi.²⁹³

2.2.3. İsmail b. Nuh'un Samani Devleti'ni diriltme teşebbüsü

Karahanlı hükümdarı İlig Han, Buhara'ya hakim olup Samanilere son verdikten sonra mensuplarını tutuklatarak Özkent'e gönderdi. "Birleşerek kaçmak için hile yapmaya kalkışmasınlar" diyerek kardeşlerin her birini ayrı ayrı hücrelerde sakladı.

Samanilerin son hanedanlarından İsmail b. Nuh, kendisini ziyarete gelen cariyenin çarşafını giyerek gizlenmiş ve kaçmayı başarmıştı. Bir süre Buhara'da ihtiyar bir kadının evinde saklandı. Daha sonra devletine yapılanların intikamını almak için adam topladı. Yeniden Samani Devletini kurma arzusuyla yaşıyordu. Ordu kurup kumandanlığını Arslan Balu'ya verdi.²⁹⁴ Bunun yanında "Muntasır" lakabını aldı.²⁹⁵

İsmail'in ordusu bir gece Buhara'ya gelip İlig Han'ın adamlarına gece baskını düzenleyip onları öldürdü. İlig Han'ın yanına kaçan askerleri Semerkant sınırına kadar takip etti. İki grup burada karşılaştı ve aralarında savaş başladı. Çatışmada İlig Han mağlup edildi. İsmail daha sonra Buhara'ya döndü ve orada halkın ilgisiyle karşılaştı.²⁹⁶

Sonrasında Gazneli Mahmut ve kardeşi Nasr ile mücadele etmeye karar vererek üzerlerine yürüdü.²⁹⁷ Mahmut, İsmail'in haberini önceden almıştı. Bu durum karşısında hiç vakit kaybetmeden savaş hazırlığına başladı.²⁹⁸ İsmail, Ziyari emiri Şemsü'l Meali Kabus'un yanına gelerek ondan yardım istedi. Şemsü'l-Meali onun yanında yer alarak elinden geleni yaptı. İsmail'e eyerleri gümüşten çulları ipekten otuz at, yirmi katır, otuz deve, külahlar ve elbiseler hediye etti.²⁹⁹

İsmail ilk olarak Nişabur'daki Nasr'a sefer başlattı. Başlarda savaşta galip gibi gözüксе de Gazneli Mahmut'un takviye kuvvetler göndermesiyle işler tersine döndü. Bunun üzerine o, Cürcan'a kaçtı. Kısa bir süre sonra tekrar Nişabur'a sefer düzenleyen İsmail ikinci defa mağlubiyet yaşadı. Yaşanılan bu yenilgilerin sebebini kumandan Arslan Balu'ya bağladı ve onu öldürttü. Mağlubiyetler yaşamasına rağmen asla mücadelesini bitirmeyen İsmail, Selçukluların idaresindeki Oğuzlardan yardım istedi. Bu sıralarda onların aile reisi Yabgu olmuştu. Yabgu, İsmail'in teklifini kabul etti. İsmail'i de yanına alarak bir gece vakti Karahanlılar üzerine yürüyerek onları yenilgiye uğrattı. Fakat Oğuzların İlig Han'dan özür dileyeceği haberi çıkınca İsmail, aleyhine anlaşma yapacaklarından korkarak Amul'a gelip Gazneli Mahmut'tan yardım

²⁹³ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/139.

²⁹⁴ Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, 35-37.

²⁹⁵ Beyhaki, *Büyük Selçuklu-Gazneli Devleti İlişkileri (Tarih-i Beyhaki'ye Göre)*, 32.

²⁹⁶ İbnü'l- Esir, *el-Kamil*, 7/512-514.

²⁹⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 29.

²⁹⁸ Utbi, *Tarihu'l Utbi'nin Tercüme ve Değerlendirilmesi*, 149.

²⁹⁹ Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, 37-38.

istedi. Gazneli Mahmut bu istek üzerine Merv valisini İsmail'e yardım için gönderdi. Ancak İsmail büyük ihtimalle Gazneli Mahmut'tan böyle bir yardım beklemiyordu çünkü o Buhara'ya saldırmış ve orada mağlubiyet yaşatmıştı. Onun gösterdiği başarı sayesinde Oğuzlar dahil olmak üzere birçok kişi etrafında toplanmıştı. İsmail'in güçlendiğini gören İlig Han, tekrar üzerine yürüdü. Semerkant civarındaki savaşta İsmail ve Oğuzlar birlikte hareket ederek İlig Han'ı yenilgiye uğrattılar. Oğuzların elde ettikleri ganimetleri yeterli görerek memleketlerine dönmesi İsmail'in sevincini yarım bıraktı. Bu durumu fırsat bilen İlig Han tekrardan İsmail'in üzerine yürüdü. Savaşta yenilen İsmail çareyi Horasan'a kaçmakta buldu.³⁰⁰

Gazneli Mahmut, İsmail'in kendi bölgesine döndüğünü haber alınca yeniden güçlenmesini önlemek için peşinden askerlerini gönderdi. Bunun üzerine İsmail kaçarak Kuhistan'a gitti. Nasr ve Arslan Cazib onu takip edince bu sefer Bistam'a kaçtı. Daha sonra aldığı teklif üzerine Buhara'ya yürüdü. Sürekli dolaşmaktan ve savaşmaktan yorulan askerleri onu bıraktı ve yanında sadece sekiz kişi kaldı. O ise Merv'de bulunan İbn Buheyc'in yanına sığındı. Fakat İbn Buheyc onu hain bir saldırı ile öldürdü.³⁰¹ İsmail'in cesedi Barzem Irmağının yakınlarındaki Maymüreğ köyünde defnedildi.³⁰²

Bu yaşananlardan haberdar olan Gazneli Mahmut, Arslan Cazib'i göndererek İbn Buheyc'i öldürttü ve obasını yağmalattı. Son temsilcisinin ölmesiyle Samaniler tarih sahnesinden silindi.³⁰³

2.3. Karahanlılar

2.3.1. İlig Han

İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte Türkistan'da büyük devletler varlıklarını göstermeye başladı. Bu devletlerin önde gelenleri Gazneliler ve Karahanlılardı. Bu iki devlet Samanilerin yıkılmasından sonra sınır komşusu olmuş bazı zamanlar dostluk bazı zamanlarda ise düşmanlık içinde varlıklarını sürmüştü. Aralarında siyasi ilişkinin en yoğun olduğu dönemler Gazneli Mahmut ile Nasır b. Ali (İlig Han) zamanında gerçekleşmişti.³⁰⁴ Karahanlılara göre Gazneliler kendilerine en yakın ve en güçlü Müslüman devletti. Bu sebeple arayışı iyi tutmak iki devlet içinde de önemliydi.³⁰⁵

---

³⁰⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 29-31.

³⁰¹ Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 240.

³⁰² Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, 45.

³⁰³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 31.

³⁰⁴ Güngör Aksu- İlyas Topsakal, "Gazneli Sultan Mahmud ile Karahanlı İlig Han'ın Horasan Mücadelesi", *Türk Dünya Araştırmaları* 117/231, (Kasım-Aralık 2017), 116.

³⁰⁵ Ali b. Salih el- Muheymid, "Karahanlılar Devleti'nin Gaznelilerle Siyasi İlişkileri (389-536/999-1141)", çev. Ali Aksu, *İstem* 15, (2010), 299.

Karahanlı hükümdarları kendilerine “Emir’ül-müminin’in mevlaları” unvanını verirdi. Maverâünnahir’de devletlerini kurduktan sonra, Halife Kadir Billah adına sikke bastırmışlar ardından halife, İlig Han’a “Nasiru’l Hak” unvanı verdi.³⁰⁶

İlig Han, Buhara’yı ele geçirdikten sonra Gaznelilerle Ceyhun nehrini sınır kabul edip dostluk kurdu. Bu dostluk ilişkisini kuvvetlendirmek için Gazneli Mahmut İlig Han’ın kızı ile evlendi.³⁰⁷ Ne var ki bu evliliklerin çoğu önceden planlanmış olup amaçlarını gerçekleştirmeye yönelikti.³⁰⁸

İlig Han, 999 yılında Buhara’yı ele geçirerek Samanilerin varlığına son verdi. Bunun neticesinde yüz doksan bir yıl boyunca varlığını sürdüren Samani Devleti son bulmuş Gazneliler ile Karahanlılar sınır komşusu olmuştu. İki devlet arasında kurulan dostluk ilişkisi İlig Han’ın Samanilerin bütün mirasına konmak istemesiyle sona erdi.³⁰⁹ İlişkilerinin bozulmasına başka sebep olarak İlig Han ile halife Kadir Billah’ın yaklaşması gösterilebilir. Samanilerin yıkılması ile Horasan ve Maverâünnahir hangi büyük devlette kalacağı problem haline geldi.³¹⁰ Son Samani emirinin öldürülmesi ve Gazneli Mahmut’un Hindistan’a sefer düzenlemesini fırsat bilen İlig Han, Horasan’a iki koldan saldırdı.³¹¹

Kardeşi Cafer Tegin komutasındaki bir grup Belh’i , Nişabur ve Tus şehirlerini ise Subaşı Tegin ele geçirdi.³¹² Nişabur, Herat kolaylıkla ele geçirilirken Belh’i ele geçirmek o kadar kolay olmadı. Karahanlılar, Gazne hariç Horasan’ın diğer şehirlerini zorlanmadan ele geçirdi. Bütün bu olanlardan haberdar olan Tus valisi Arslan Cazib Gazne’ye çekildi. Tarihçilerin bildirdiğine göre ona böyle yapmasını Gazneli Mahmut emretmişti.³¹³

Bütün bu yaşananların ardından Gazneli Mahmut derhal Hindistan’dan Gazne’ye döndü ve hiçbir söze itibar etmeden harekete geçti. Halaç Türklerinden yardım istedi ve onlara mal dağıttı. Büyüyen ordusuyla birlikte Belh’e doğru hareket etti. Buraya karargah kurdu ve askerlerini Herat’a gönderdi.³¹⁴ Subaşı Tegin Herat’a gelmiş ve orayı silah zoruyla ele geçirmişti. Gazneli Mahmut onun yolunu kesti ve Arslan Cazib’in yanına Altuntaş’ı yardıma gönderdi. Karahanlı askerinden bazıları savaş sırasında korkudan suya atlayarak boğuldu.³¹⁵

³⁰⁶ V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 291.

³⁰⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 31-32.

³⁰⁸ Ergin Ayan, “Karahanlı Hanedan Üyelerinin Gazneliler ve Selçuklularla Sıhriyeti”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4/5 (2015), 393.

³⁰⁹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 31-32.

³¹⁰ Güngör Aksu-İlyas Topsakal, “Gazneli Sultan Mahmud ile Karahanlı İlig Han’ın Horasan Mücadelesi”, 118-119.

³¹¹ İbrahim Kafesoğlu, “Gazneli Mahmud”, 176.

³¹² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 31-32.

³¹³ Güngör Aksu- İlyas Topsakal, “Gazneli Sultan Mahmud ile Karahanlı İlig Han’ın Horasan Mücadelesi”, 120-121.

³¹⁴ İbnü’l-Esir, *el-Kamil*, 7/542-543.

³¹⁵ Gerdizi, *Tarih-i Gerdizi*, TTK Kütüphanesi Tercüme Eserler Koleksiyonu, Yer Numarası: T/0021 Demirbaş: bakılacak, 51.

Gazneli Mahmut ordusunu ikiye bölmek için ilk olarak Subaşı Tegin'i mağlup etti.³¹⁶ Subaşı Tegin'i takip etmesi için askerlerini Ebu Abdullah et-Tai komutasında üzerine gönderdi.³¹⁷ Subaşı Tegin ise nehri geçerek kaçmaya devam etti. Gazneli Mahmut onu takip etmeye devam ettiyse de o yakalanma korkusuyla Cürcan'a gitti. Fakat oradan da uzaklaştırıldı. Horasan'a gidecekken Gazneli Mahmut bunu engelledi. Subaşı Tegin'in kardeşi ve adamlarından bir kısmı esir alınınca az kişiyle kaçarak kurtuldu.³¹⁸ İlig Han'ın yanına gelerek: "Bu fillere, silahlara, bu harp aletlerine ve cengaverlere mukavemet mümkün değildir." dedi.³¹⁹

Gazneli Mahmut daha sonra Belh'e varıp Cafer Tegin'i yenilgiye uğrattı. Böylece Horasan'ın hakimiyeti tekrardan Gazneli Mahmut'a geçti.³²⁰ Tarihe bu olay "Kantarar-ü Çarhiyan Savaşı" olarak geçti.

Gazneli Mahmut'un İlig Han'ı yenilgiye uğratmasıyla onu Horasan'ı almaktan vazgeçiremedi. Akrabası Hoten meliki Yusuf Kadir Han'a durumu anlattı ve yardım istedi. Yusuf Kadir Han teklifi kabul etti ve savaş hazırlıklarına başladı. Gazneli Mahmut tüm bu planlar yapılırken Toharistan'da bulunuyordu. Gelişmelerden haberdar olur olmaz Belh'e geçip o da savaş hazırlıklarına başladı. Halaçlar, Hintliler, Oğuz Türkleri, Gazne Türkleri ve Afganistan'dan asker toplayarak savaşa uygun bir yerde karargah kurdu. İlig Han ile Kadir Han ise karşı tarafa ordugahını kurdu.³²¹ Dönemin tarihçileri Karahanlı ordusundaki askerlerden şöyle bahseder: "Geniş yüzlü, çekik gözlü, basık burunlu, zırhlı ve keskin kılıçlara sahip, deve dişine benzer oklarla dolu fil hortumuna benzer sadaklarla donanımlı."³²²

Gazneli Mahmut askerlerini hazırlayarak sağ tarafına Altuntaş'ı sol tarafına Aslan Cazib'i aldı. Aynı zamanda ordusunda beş yüz fil vardı. Karşı tarafta ise İlig Han, sağ tarafına Kadir Han ve sol tarafına Cafer Tegin'i aldı. Kendisi de merkezdeydi. İlig Han yiğitçe savaşıyordu. Askerleri Gazneli Mahmut'un ordusunu zorlamıştı. Fillerdenden biri İlig Han'ı havaya fırlattı.³²³ Akşama kadar savaş devam etti. Gazneli Mahmut yüksekçe bir tepeye çıkarak savaşın seyrine baktı. Daha sonra atından inerek yüzünü toprağa sürdü ve Allah'tan yardım ve zafer diledi.³²⁴

Gazneli ordusundaki filler atları ezince Karahanlı ordusu çabuk bir şekilde yenildi ve kaçmaya başladı. Şiddetli kışa rağmen Gazneli ordusu kaçanları takip ederek kimilerini öldürdü

---

³¹⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 32.

³¹⁷ Güngör Aksu- İlyas Topsakal, "Gazneli Sultan Mahmud ile Karahanlı İlig Han'ın Horasan Mücadelesi", 121.

³¹⁸ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/543.

³¹⁹ Gerdizi, *Tarih-i Gerdizi*, 51.

³²⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 32.

³²¹ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/545-546.

³²² Güngör Aksu- İlyas Topsakal, "Gazneli Sultan Mahmud ile Karahanlı İlig Han'ın Horasan Mücadelesi", 122.

³²³ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 53-54.

³²⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/546.

kimilerini ise esir aldı. Savaş sonunda çok sayıda ganimet ele geçirildi. Ve bu savaş Karahanlıların Horasan'a hakim olmak için yaptığı son büyük kalkışması oldu.³²⁵

"Ketr Savaşı" olarak bilinen bu savaş sonucunda Gazneli Mahmut'un göstermiş olduğu başarıyı taçlandırmak adına birçok Gazneli şair Sultan'ı öven şiir kaleme aldı. Onun Hint seferlerinde yanında olan saray şairlerinden Ferruh-i Sistani savaş sonunda; "Sumnat savaşında putperestlerden ne kadar öldürdü ve ne kadar esir aldıysa Ketr savaşında da Karahanlılardan o kadar öldürüp, o kadar esir almıştı." İfadesini kullandı.³²⁶

Yenilginin ardından İlig Han, kardeşi Kağan Togan Han Ahmed ve Yusuf Kadir Han'a haber göndererek Gazneli Mahmut'un üzerine tekrardan ordu gönderme teklifinde bulundu. Fakat Togan Han bağımsızlığını ilan etmek istiyordu ve bu sebeple Gazneli Mahmut ile dostluk anlaşması yaptı. İlig Han bu duruma çok kızdı ve kardeşinin ülkesi Kaşgar'a sefer düzenledi. Şiddetli geçen kış seferin olumsuz sonuçlanmasına neden oldu.³²⁷

Daha sonra iki kardeş aynı dönemde Gazneli Mahmut'a elçiler göndererek onunla barış yapmak istediklerini söylediler. Aralarında yaşanan bu geçimsizlikler Gazneli Mahmut'un gücünü arttırmış, aynı zamanda Hindistan fethinde kolaylık sağladı.³²⁸ 1013 yılına gelindiğinde ise İlig Han vefat etti.³²⁹

2.3.2. Togan Han

İlig Han'ın vefatıyla devletin başına Togan Han geçti. Togan Han Gazneli Mahmut'a mektup yollayıp barıştan yana olduğunu söyledi. Böylece bir müddet Horasan ve Maverünnehir'de huzurlu bir ortam sağlanmış oldu. Hatta öyle ki Gazneli Mahmut oğlu Mesut için İlig Han'ın kızına talip olması bu dostluğu güçlendirdi. Fakat Togan Han belli bir süre sonra hastalanarak 1017 tarihlerinde vefat etti.³³⁰

2.3.3. Arslan Han

Ahmed Togan Han'ın 1017 yılında ölümünden sonra yerine Ebu Mansur Arslan Han geçti. Arslan Han kızlarından birini Gazneli Mahmut'un oğlu Mesut ile evlendirdi.³³¹ Kendisi, Gazneli Mahmut ile arasını iyi tutmuş ve ona : "Senin Hint gazalarıyla, benim de Müslüman olmayan Türklerle meşgul olarak birbirimizle mücadeleyi bırakmamız hem Müslümanların hem de İslamiyet'in yararınadır." demişti.³³²

---

³²⁵ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 32-33.

³²⁶ Güngör Aksu- İlyas Topsakal, "Gazneli Sultan Mahmud ile Karahanlı İlig Han'ın Horasan Mücadelesi", 123.

³²⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 32-33.

³²⁸ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/149.

³²⁹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 32- 33.

³³⁰ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 77-78.

³³¹ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamani*, 55.

³³² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 33-34.

Aralarındaki bu dostluk ne yazık ki uzun sürmedi. Togan Han'ın hastalığında Semerkant'ın yöneticiliğini yapan Yusuf Kadir Han, Arslan Han'ın hükümdarlığını kabul etmedi ve Gazneli Mahmut'tan yardım istedi. O, bu isteğe olumlu cevap vererek Yusuf Kadir Han'ın yanında yer aldı ve Arslan Han ile dostluk ilişkileri bozuldu. Gazneli Mahmut Maverâünnehir'e gelerek Yusuf Kadir Han'a yardım edecekken Arslan Han'ın gücünden çekinmiş olmalı ki geri dönmeye karar verdi. Yusuf Kadir Han, onun geri döndüğünü haber alınca bu duruma kızarak kardeşi Arslan Han ile birlik olup Gazne'yi ele geçirmek için sefer düzenledi. İki ordu Belh yakınlarında karşılaştılar. Bu savaşın galibi Gazneli Mahmut oldu.³³³

Savaştan hemen sonra Harezm elçisi Gazneli Mahmut'un yanına gelerek onu tebrik etti. Mahmut elçiye: "Zaferi nasıl öğrendiniz?" diye sordu. Elçi: "Su üzerinde gelen külahların çokluğundan." cevabını verdi.³³⁴

2.3.4. Yusuf Kadir Han

Arslan Han'ın ölümüyle akrabaları arasında taht kavgaları başladı. Maverâünnehir hükümdarı Ali Tegin, kardeşi Togan Han ile birlik olup Kaşgar hakimi Yusuf Kadir Han ile mücadeleye girişti. Yaşanan bu çekişmenin sonunda Togan Han hakimiyeti ele geçirdi. Durumdan haberdar olan Gazneli Mahmut, Maverâünnehir'e gelerek olayları takibe aldı. Maverâünnehir halkı Gazneli Mahmut'a Ali Tegin'in yaptığı zulümlerden şikayette bulundu.³³⁵ Onlar, Ali Tegin'in halka kötü muamelede bulunduğunu ve kendilerine eziyet ettiklerini dile getirdiler.³³⁶

Yusuf Kadir Han, Türkistan'ın en büyük hükümdarlarından idi. Gazneli Mahmut Semerkant'a geldiği zaman Kaşgar'da yola çıkarak onun yanına geldi ve onunla dostluk anlaşması yapmak üzere bir yer ayarladılar. Buluştukları vakit atlarından indiler ve Gazneli Mahmut ona bohçaya sarılı bir mücevher hediye etti. Yusuf Kadir Han ise Sultan'ın azameti karşısında korktu ve onun için yanına aldığı hediyeyi vermeyi unuttu. Gazneli Mahmut'un yanından ayrıldığı zaman bu durum aklına geldi ve hediyeyi adamlarıyla göndererek özrünü beyan etti. Ertesi gün Gazneli Mahmut Kadir Han'ı yemeğe davet etti.

Yusuf Kadir Han ziyafete geldiği vakit eşi benzeri olmayan bir sofrayla karşılaştı. Yemeklerini yedikten sonra başka bir odaya geçtiler. Fakat burası öyle bir yerdi ki lezzetli meyveler, her türden kuşlar, değerli eşyalar, altın ve billurdan yapılmış bardaklar bulunuyordu. Kadir Han, bunları görünce hayretler içinde kaldı. Bir süre oturdular daha sonra Gazneli Mahmut kendisine şarap ikramında bulundu. Fakat o bunu kabul etmedi. Çünkü şarap içmek onların adetlerinde yoktu.³³⁷

³³³ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 79.

³³⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/644-646.

³³⁵ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamani*, 55-57.

³³⁶ Gerdizi, *Tarih-i Gerdizi*, 58.

³³⁷ Gerdizi, *Tarih-i Gerdizi*, 59-60.

Konuştukları ilk isim Ali Tegin oldu. Buhara ve Semerkant gibi iki önemli bölgenin onun eline geçmesini Gazneli Mahmut da onaylamıyordu. Bu durum karşısında Gazneli Mahmut ve Kadir Han ittifak kurarak Ali Tegin'i Maverâünnehir'den uzaklaştırma kararı aldılar. Ali Tegin'in bölgeden uzaklaştırılması ile Maverâünnehir, Kadir Han'ın oğlu Yegan (Buğra) Tegin'in kontrolüne bırakılacaktı. Buna karşılık Maverâünnehir'in önemli yerlerinden Huttal, Kubadiyan ve Sağaniyan'ın hutbeleri ve sikkeleri Gazneli Mahmut'un adına olacaktı. Diğer mevzu ise Selçukluların önde gelen ismi Arslan Yabgu'nun Ali Tegin'e askeri yardımda bulunmasıydı.³³⁸

Bir süre müzik dinledikten sonra Gazneli Mahmut Kadir Han'a kıymetli mücevherler, değerli eşyalar, Bağdat'tan getirilen hediyeler ve çok değerli silahlar, hint kılıçları ve daha birçoklarını hediye etti. Bu hediyeler karşısında hayretler içinde kalan Kadir Han, hediyeler karşısındaki mahcubiyetini ortadan kaldırmak adına, karargâhına gelir gelmez Gazneli Mahmut'a Türkistan atları ve başka birçok şey gönderdi.³³⁹

Görüşmenin ardından Gazneli Mahmut Ceyhun'a gelerek gemilerini nizama soktu. Askerlerini Semerkant'a getirerek orada ordugah kurdu. Ordusunun önüne beş yüz fil yerleştirdi. Ali Tegin'i kontrol etmesi için Bilge Tegin'i görevlendirdi. Bütün bunları haber alan Ali Tegin, kaçmaya karar verdi fakat eşi ve çocukları Bilge Tegin tarafından yolda yakalanarak esir alındı. Gazneli Mahmut onları hürmetle karşıladı ve güzel bir şekilde muamele de bulundu.³⁴⁰

Gazneli Mahmut kızı Hürre Zeyneb'i Yusuf Kadir Han'ın oğlu Buğra Tegin ile nişanlamıştı. Buğra Tegin kendisine vadedilen toprakları alıp kızı Hürre Zeynep ile evlenmek için Gazneli Mahmut'un yanına gelince Gazneli Mahmut onu son derece soğuk karşıladı ve ona şunları söyledi: "Sizin şimdilik geri dönmeniz lazım. Çünkü biz Sumnat üzerine yürümek istiyoruz, önce bu işi bitirelim siz de Türkistan hanlarını ele geçirin, o zaman bunun tedbirini alırsınız."³⁴¹

O, Ali Tegin'in yakalanmasını beklemeden Sumnat seferine hazırlık yapmak için Maverâünnehir'den ayrıldı. Bu haberi alan Ali Tegin tekrar geri dönüp Yusuf Kadir Han'ı yenilgiye uğratarak Semerkant ve Buhara'yı kontrol altına aldı. Bu olay karşısında Gazneli Mahmut, Sağaniyan, Kubadiyan, Huttal ve Tirmizi'yi Gaznelilere daha sıkı bağlayarak yıkılan Samanilerin topraklarına bütünüyle hakim oldu.³⁴²

Gazneli Mahmut Karahanlıların her geçen gün gücüne güç katmasından endişe duyuyordu. Doğudaki Müslümanların kendisinin değil de Karahanlıların etkisi altına girecek olması onu bir

---

³³⁸ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 83-84.

³³⁹ Gerdizi, *Tarih-i Gerdizi*, 59-60.

³⁴⁰ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamani*, 55-57.

³⁴¹ Ergin Ayan, "Karahanlı Hanedan Üyelerinin Gazneliler ve Selçuklularla Sıhriyeti", 396.

³⁴² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 35-36.

hayli kaygılandırıyor. Abbasi halifesinin Yusuf Kadir Han'a üç tane unvan verdiğine dair aldığı haber, onun bu durumdan duyduğu rahatsızlığın iyice artmasına neden oldu.³⁴³

Gazneli Mahmut, halifenin gözünde Yusuf Kadir Han'ı kötölemek maksadıyla bir komplo kurdu. Kadir Han'ın sarayına, adamlarından birisini gizlice göndererek onun beratını çaldırdı. Bunu daha sonra halifeye göndererek onun saygısızlık ettiğini gösterecekti. Fakat sonrasında Gazneli Mahmut vefat etti.³⁴⁴

2.4. Fatimiler

Fatimiler Mısır'da ortaya çıkan ve iki yüz yetmiş yıl hüküm süren Şii-İsmaili bir devlettir. Fatimiler kurulduğundan itibaren Sünni devletlerle ilişkileri iyi olmayıp aralarında sürekli rekabet söz konusu olmuştur. Gazneli Mahmut Fatimilerin varlığına şiddetle karşı çıkmış hiçbir zaman anlaşma yoluna gitmemiştir. 1013 yılında Fatimi halifesi, Gazneli Mahmut'a elçi göndererek arayı düzeltmek istemişse de Sultan, onların itikatlarında sıkıntı gördüğü için bu anlaşmayı kabul etmemiştir. Üstelik, Taherti isimindeki elçi Gazne'de Batini mezhebini yaymaya çalıştığını öğrenince elçiyi idam ettirmiştir.

Gazneli Mahmut'un Fatimilerle ikinci teması ise Nişabur valisinin hacca gitmesiyle olmuştur. Rivayete göre 1024 yılında hacdan dönen Gazneli hacılar yolun tehlikeli olabileceğini düşünerek Şam üzerinden Irak'a vardı. Bunu fırsat bilen Fatimi halifesi ez-Zahir onları çok güzel bir şekilde karşılayıp hediyeler verdi.³⁴⁵ Aynı zamanda Gazneli Mahmut'a hil'at göndermiş Sultan ise onları Bağdat'ta yakılmasını emretti. ³⁴⁶ Yaşananlardan haberdar olan halife Kadir Billah bu durumdan hoşnut olmayıp vekil Şerif Ebu Hasan Aksai'ye karşı tehditlerde bulundu. Vekil bu olaydan çok etkilenip hastalanarak vefat etti.³⁴⁷ Fatimiler, Abbasileri zayıflatıp Gaznelileri kendine bağlama hayaliyle yaşadı. Onlar, emri altında bulunan Karmatilerle sürekli iş birliği halinde olup Gaznelilerin içine sızarak yönetimi ele almak için çaba sarf etti. Rafizi itikadına bağlı olan Firdevsi'nin Gaznelilerin veziri olmak istemesini onlara karşı yapılan bir tuzak olduğu söylenmiştir.³⁴⁸

2.5. Büveyhiler

Büveyhiler, Sasani hükümdarı Behram Gur'un soyundan geldiklerini öne sürerler.³⁴⁹ Kirman bölgesi hakimi Baha'üd-devle Ebu Nasr Firuz, Gazneli Mahmut'un karşısında söz sahibi olamayacağını aplayınca ona çeşitli hediyeler ve elçiler göndererek onunla dostluk ilişkisi kurdu. Bunun karşılığında Sultan, Büveyhilere karşı tam bir müdahalede bulunmuyordu.

³⁴³ El-Muheyim, "Karahanlılar Devleti'nin Gaznelilerle Siyasi İlişkileri (389-536/999-1141)", 307-308.

³⁴⁴ El-Muheyim, "Karahanlılar Devleti'nin Gaznelilerle Siyasi İlişkileri (389-536/999-1141)", 307-308.

³⁴⁵ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 211-213.

³⁴⁶ Kök, "Gazneli Mahmud'la Abbasi Halifesi el- Kadir Arasındaki İlişkiler", 124.

³⁴⁷ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 211-213.

³⁴⁸ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 212.

³⁴⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 144.

Baha'üd-Devle'nin ölümünün ardından yerine oğlu Ebu Şuca geçince Kirman valisi kardeşi Ebu'l-Fevaris bu duruma karşı geldi. İki kardeş arasında gerçekleşen savaşta Ebu'l-Fevaris yenilince Gazneli Mahmut'un yanına kaçmaktan başka çaresi kalmadı.³⁵⁰ Şuca'nın emirliğe geçmesine halife razı oldu ve ona "Sultan'ü-d devle" unvanını verdi.³⁵¹

Bu olaylar karşısında Gazneli Mahmut Kirman'a karışma fırsatı buldu. Gazneli Mahmut, Gazne'ye gelen Ebu'l-Fevaris'i ona altınlar, gümüşler, atlar ve sürüler vererek karşıladı. O, olup biteni Gazneli Mahmut'a anlatıp ondan kendisine yardım etmesini istedi. Bunun üzerine Sultan Ebu'l-Fevaris'e devletin önde gelen isimlerinden Ebu Said b. Muhammed et-Ta'i komutanlığında ordu gönderdi. Ebu Said ve Ebu'l-Fevaris birliktelik sağlayıp Kirman'a doğru hareket ettiler. Ebu Şuca yaklaşan orduya karşı koyamayacağını anlayınca geri çekilmek zorunda kaldı. Böylece Ebu'l-Fevaris tekrar Kirman'ın sahibi oldu ve oradan Şiraz'a geçerek orayı da ele geçirdi. Yaşanılan bu gelişmelerden sonra Gazneliler ile arayı iyi tutmaya çalışmış olsa da onlara olumsuz duygular beslemekteydi. Bu durumun farkında olan komutan Ebu Said, Ebu'l-Fevaris'in yanından ayrılarak onu Gazneli Mahmut'a şikayet etti. Sultan o sıralarda Hindistan'ın fethi ile meşgul olduğu için Kirman ile fazla ilgilenemedi. Kirman daha sonraki dönemlerde Mesut tarafından kontrol altına alınacaktır.

Diğer taraftan Büveyhiler'den Rey emiri Mecdü'd-devle b. Fahrüddü'd-devle devlet işlerini annesine bırakarak vaktini haremdeki zevklere ve ilim öğrenmeye ayırdı. Gazneli Mahmut Fahrüddü'd-Devle'nin annesi Seyyide'ye elçi göndererek hutbe ve sikkenin adına olmasını aynı zamanda haraç göndermesi gerektiğini aksi taktir de savaşa hazır olmasını bildirdi. Bunun üzerine Seyyide, Gazneli Mahmut'a şu cevabı yolladı:

Eğer eşim hayatta olsaydı, bu hususta Sultan böyle emir buyuruyor diyerek endişe içinde olur ne tedbir almak gerekiyor derdim. Ancak şimdi bu endişeden uzağım. Çünkü sultan akıllı bir padişahdır ve savaş işinin sonucunun şüpheli olduğunu bilir. Eğer benimle savaşa gelip mağlup ederse, bir kadını mağlup etmeye muvaffak olduğu için bir şöret kazanamaz. Eğer ben onu mağlup edersem bu acı kıyamete kadar onun devleti üzerinde yok olmaz.³⁵²

Gazneli Mahmut bu cevap üzerine bölgeye herhangi bir askeri sefer düzenlemedi.

Seyyide'nin 1028 yılında vefatından sonra idareye tekrardan Fahrüddü'd-Devle geçti. Ama o devlet idaresinde tecrübesiz olduğu için ordu kendisinden memnun değildi. Orduda deneyim kazanmış askerler Fahrüddü'd-Devle'yi tehdit etmekten geri durmadı. Bunun üzerine Fahrüddü'd-Devle çareyi Gazneli Mahmut'dan yardım istemekte buldu. Bu yardım çağrısını fırsat bilen Gazneli Mahmut, Ali Karib komutanlığında sekiz bin kişilik bir orduyu Rey'e göndererek Fahrüddü'd-Devle'yi tutuklama emri verdi. Sağlığının kötüye gitmesine rağmen

³⁵⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 42.

³⁵¹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 149.

³⁵² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 42-44.

Sultan Rey'e giderek orayı fethetti. Fahrüddü'd-Devle'yi ve oğlunu hapsedti ve birçok ganimetin sahibi oldu.³⁵³

2.6. Selçuklular

Selçukluların soyu Oğuzların Kınık boyuna mensup olan Selçuk Bey'den gelmektedir. Onlar, Dandanakan Savaşı ile Horasan'da üstünlüklerini gösterdi. Samanilerin yardım istemeleri üzerine Buhara'daki Nur kasabasını yurt edindiler ve buraya yoğun bir Türkmen göçü yaşandı. Gazneli Mahmut zamanında yurt arayışı içerisinde giren Türkmenler, Gazneli Mahmut'un yanına gelerek³⁵⁴ "Biz dört bin haneyiz, eğer fermanın varsa, zat-aliniz kabul ederse Ceyhun'dan geçip Horasan'da yurt edinelim. Bizden gönlünüz rahat olsun, sizin vilayetinize bolluk gelecektir. Biz köylüyüz, çok koyunumuz var, ordunuz bizimle çoğalacaktır." demeleri üzerine onların Horasan'a gelmelerine izin verdi.³⁵⁵ Gazneli Mahmut tedbir amaçlı olarak silah taşımalarını ve ayrı yerlerde ikamet etmelerini istedi.³⁵⁶

Selçukluların sayıları her geçen gün artıyor, bu durum Gaznelilere tehdit oluşturmuyordu. Çıkan isyanları bastıran Gazneli Mahmut sükûneti belli bir süreliğine sağlamıştı. Diğer taraftan Türkmenler, Karahanlılar için de tehdit oluşturmaya başladı. Yusuf Kadir Han'ın yardım çağrısı üzerine 1025 yılında Gazneli Mahmut Ceyhun nehrini geçip Buhara'ya giderek Kadir Han'a yardımda bulundu ve Türkmenlerin liderini tutuklayıp kabilesinin Horasan'a gitmesi emrini verdi. Bunun üzerine Tus valisi Arslan Cazib: "Ben bu kabilenin ihanetinden korkarım. Zararlarından emin olabilmek için başparmaklarının kesilmesini isterim." dedi. Bu sözün ardından Gazneli Mahmut: "Suçu olmayan Müslümanlara karşı bunu nasıl uygularız. Sen katı kalpli bir insansın." diyerek karşı çıktı.³⁵⁷ Arslan Cazib "Eğer dediğimi yapmazsan pişman olacaksın!" diyerek Sultan'ı uyardı.³⁵⁸

Horasan'a gelen Türkmenlerden sonra Yusuf Kadir Han, Gazneli Mahmut'a şöyle bir mektup yolladı:

Bir kavim yıllardır benim vilayetime gelmiş, Türkistan, Buhara, Soğd-ı Semerkand bölgelerini kendilerine otlak olarak almışlardır. Çok askerleri ve sayısız hayvanları vardır. Önderleri Selçuk b. Lokman'dır. Ondan dört oğul kaldı. Onlar kendi halkı içinde önde gelmiş, sevilmiş ve sayılmış kişilerdir. Onlar ordu hazırlayarak padişahlık arzusu taşımaktadırlar. Sen Hindistan seferlerine gittiğinde ülkene fesat çıkarıp, herhangi bir bölgeyi ele geçirebilirler. Onların işlerine açıklık getirmen lazımdır.³⁵⁹

³⁵³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 42-44.

³⁵⁴ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 221-222.

³⁵⁵ Ebû'l Fazl Muhammed b. Hüseyin Beyhaki, "Tarih-i Beyhaki'ye Göre Selçuklu-Gazneli İlişkileri ve Selçuklu Algısı", çev. Mustafa Akkuş - İzzetullah Zeki, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi sayı: 5*, (Güz 2016), 184.

³⁵⁶ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 64.

³⁵⁷ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 222-223.

³⁵⁸ Beyhaki, "Tarih-i Beyhaki'ye Göre Selçuklu-Gazneli İlişkileri ve Selçuklu Algısı", 184.

³⁵⁹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 223-226.

diye uyarıda bulundu.

Söylenenleri dikkate alan Gazneli Mahmut Türkmenlere tehdit içerikli bir mektup yolladı:

Şu ana kadar benden herhangi bir iltimasta bulunmadığınız için sizin komşuluğunuza taaccüp ederim. Bizim sizin dostluğunuza tam rağbetimiz vardır. Sizin yardımınızdan müstağni değilim. Eğer siz kardeşler gelemezseniz de içinizden birinizi benim huzuruma gönderiniz. Biz mesafemiz yakın olsun diye Suyun (Ceyhun) kenarında bir makam yaptık. Orada bir sözleşmenin yapılmasını ve ilişkilerimizin açığa kavuşmasını isteriz. Kapatamayacağın kapıyı açma! Geri döndüremeyeceğin oku atma!³⁶⁰

Mektubu okuduktan sonra Türkmenlerin önderi Arslan Yabgu Gazneli Mahmut'un huzuruna geldi. Arslan Yabgu izzet ve ikramlarla karşılandı ve Gazneli Mahmut ile aralarında konuşma başladı. Gazneli Mahmut: "Biz Hindistan'a kafirlere karşı gaza için gideriz. Bu durumda Horasan boş kalır. Onun için sizinle bir anlaşmaya varmak isteriz. Eğer düşman çıkıp bir fitne çıkardığında yardımınıza ihtiyaç duyarsak ne yaparsınız?" diye sorunca Arslan Yabgu: "Kullukta eksiklik etmeyiz." diyerek cevap verdi. Gazneli Mahmut: "Eğer hacet duyulursa ne kadar asker gönderebilirsiniz?" diye sorunca Arslan Yabgu: "Elindeki oku göstererek bunu gönderdiğinizde yüz bin süvari gelir." diyerek endişeye düşürücü bir cevap verdi. Gazneli Mahmut: "Eğer yetmese?" Arslan Yabgu diğer okunu göstererek: "Bunu Balhan dağına gönderirseniz elli bin süvari gelir." deyince Gazneli Mahmut Türkmenlerin gücünü tam olarak öğrenmeye çalıştı: "Ya yetmezse?" Arslan Yabgu yayını gösterip: "Bunu Türkistan'a gönderirseniz iki yüz bin süvari hizmetinize gelecektir." şeklinde verdiği cevabı üzerine Gazneli Mahmut biraz endişeye kapıldı.

Konuşmanın ardından yemekler yenildi ve şaraplar içildi. Aşırı sarhoş olan Arslan Yabgu orada uyuyakaldı ve elleri bağlandı. Ayıldıktan sonra ellerinin bağlı olduğunu gören Arslan Yabgu, Sultan'ın emri ile Hindistan Kalincar Kalesi'ne götürüldü ve orada tam olarak yedi yıl kaldı. Bir gece tam kaçırılacağı vakitte kale muhafızları tarafından yakalandı. Kendisini kurtarmak için gelen Türkmenlere: "Benden kardeşlerime haber iletin! Yurt aramak için koşunuz! Eğer on defa bile mağlup olursanız ümitsizliğe kapılmayınız! Dönmeyiniz! Bu padişah köle oğludur ve soysuzdur. Gaddardır. Mülk onda kalmaz. Sizde kalacaktır." diyerek Türkmenleri harekete geçirdi.

Arslan Yabgu yakalandıktan sonra tekrar kaleye götürüldü ve sıkı tedbirlerle orada tutulmaya devam edildi. Çok geçmeden zindanda vefat etti. Bu sıralarda kalenin etrafında gizlice dolanan Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış, babasının öldüğü haberini alınca Buhara'ya gelerek amcalarıyla beraber intikam peşine düştü. Türkmenler, Gazneli Mahmut'a haber göndererek yaşamış oldukları bölgenin kendilerine ve hayvanlarına dar geldiğini bu sebeple Nesa ve Baverd bölgelerinin de kendilerine verilmesini talep ettiler. Gazneli Mahmut bu isteklerine olumlu cevap vererek istedikleri bölgeleri onlara verdi.

---

³⁶⁰ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 223-226.

Gazneli Mahmut'un öngörüsü ile Horasan bölgesine getirilen Türkmenler Sultan zamanında hafif çaplı sıkıntılar yaşatmış olsalar da hemen bastırılmış olayların büyümesi engellenmiştir. Fakat vefatından sonra isyanlar artmış özellikle de Sultan Mesut zamanında varlıkları büyük sıkıntılar doğurmuştur.³⁶¹ Sultan Mesut zamanında Türkmenler tekrar Horasan'a gelerek Büyük Selçuklu Devletini kurmuşlardır.³⁶²

---

³⁶¹ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 223-226.

³⁶² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 38-39.

III. BÖLÜM

HİNDİSTAN'IN FETHİ

3.1. Gazneliler'e Kadar Hindistan

Hindistan, Asya'nın güneyinde yer alan ve üç yarımadanın ortasında bulunan eski kaynaklarda zengin bir ticarete sahip olduğu anlatılan bir ülkedir. Önemli geçitlerin bulunduğu ülke olup Himalaya dağlarının varlığıyla Afganistan ve Tibet'ten ayrılır. Hindistan tarihinde Sind (İndus) havzasının önemi büyüktür. Çünkü Kuzey Hindistan'ı Afganistan'a dolayısıyla Maverünnehir'e bağlayan Hayber, Kurram, Bolan, Gamel, Toçi geçitleri bu havzaya açılmaktadır. Kuzeyden Hindistan'a yapılan seferler bu geçitlerin varlığıyla gerçekleşmiştir.³⁶³

Hindistan'ın en eski tarihi hakkında bilgiler yetersiz ve eksiktir. Tarihçiler bu dönem hakkındaki bilgileri Manu ve Veda'lardan almaya çalışsalar da yeterince başarılı olamamışlardır. Hindistan tarihi hakkında işe yarayan belgeler ilk olarak Büyük İskender zamanında ortaya çıkmıştır. Tahminlere göre Hindistan'da pek çok devlet varlığını sürdürmüş olsalar da onlar hakkında yeteri bilgiye sahip değiliz.³⁶⁴

Ariler, M.Ö. 1500-1200 yıllarında Kuzey Hindistan'ın bilinen ilk istilacılarıdır. Aynı şekilde Persler, Hindistan'ı ele geçirmek için uzun uğraşlar vermiştir. Darius'dan sonra başa geçen Pers kralı Kserkes kuzeybatı Hindistan'ın büyük kısmına hakim olmuştur.

M.Ö. 336-323 yıllarında Makedonyalılar İskender komutanlığında Pers imparatorluğunu ortadan kaldırarak Maverünnehir'i ele geçirdi ve Hindukuş üzerinden Hindistan'a ulaştılar. Bölge bir süre Makedonyalıların elinde kalsa da askerlerin isteksizlikleri yüzünden geniş çaplı bir askeri sefer düzenlenmemesiyle Hindistan'dan çekilmek zorunda kaldılar. Fakat İskender'in Hindistan'a düzenlediği bu sefer sonraları birçok batılı hükümdara ilham kaynağı olmuştur.³⁶⁵

Büyük Hunlar tarafından yenilgiye uğratarak batıya sürülen Yüe-çiler, M.Ö.II. yüzyılda Sakalar'ı yerlerinden edip Sind ve Mekran taraflarına yerleşerek burayı vatan haline getirmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde güneye inip Hindistan'ın en büyük imparatorluklarından Kuşanlar Devletini kurdular. M.Ö. 38 yılında Batı Hunların hükümdarı Çi-çi, Çinliler tarafından mağlup edilince kendisine bağlı kabileler Hazar denizinin güney ve kuzeyine doğru hareket ettiler. Bu gruplardan bir kısmı Orta Avrupa'nın içlerine kadar vararak orada Atilla Hunları olarak varlık kazanırken bir kısmı da Kuşanlar'ı ortadan kaldırarak bölgeye hakim oldu ve Ak Hunlar adı ile bilinen Türk devletini kurdu. Ak Hunlar, Afganistan'ı

³⁶³ Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 2.

³⁶⁴ Timur, *Gazneli Devletinden Babürlüler Devletine kadar Bölgede Kurulan Hanedanlıklar*, 11.

³⁶⁵ Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 3-7.

Hint kıtasına bağlayan Gazne'yi üs haline getirerek Pencab'a akınlar başlattı ve uzun uğraşlar sonucu kuzey Hindistan'ı ele geçirdi ve yaklaşık yüzyıl bölgeye hakim oldu.

557 yılında Ak Hunlar, Sasaniler ve Batı Göktürk devletlerinin ittifakı sonucunda yıkıldı ve topraklarını bu iki devlet kendi aralarında paylaştı. Ak Hunlar sadece Ohind mntıkasını ellerinde tutabildi. Fakat VII. yüzyılın başlarında Hindular Ohind mntıkası ele geçince Ak Hunlar, tamamen ortadan kaldırıldı. Tarih kayıtlarından elde ettiğimiz bilgiye göre bu dağılmadan sonra Türklerden büyük bir grup Afganistan'ın dağlarına çekilerek varlıklarını korumuş ve Gazneli Mahmut'un Hint seferlerinde askeri yardımda bulunmuşlardır.³⁶⁶

İslamiyet'in Hindistan'a girişiyle Arap yarımadasında yayılmaya başlaması aynı zamana denk düşer. Rivayete göre 612 ya da 629 yılında ilk defa Müslüman Arap tüccarların³⁶⁷ alışveriş maksadıyla Hindistan Malayar sahillerine geldikleri bilinmektedir.³⁶⁸ İbn Kesir'de geçtiği üzere Hz. Peygamber Hindistan'da yapılacak olan gazayı önceden haber vermiş ve bu gazaya katılacakların ise cennete gireceğini müjdelemiştir.³⁶⁹ Fakat bu tür hadislere temkinli yaklaşmak gerektiği kanaatindeyiz.

Hz. Muhammed'in vefatından sonra yaşadıkları bölgeleri terk eden Araplar, yirmi sene de Filistin, Suriye, İran ve Mısır'ı ele geçirdi. İran'ı fethettikten sonra doğuya doğru yönelen Müslümanlar, Hindistan'ın maddi olarak zenginliklere ve putperest inanca sahip bir ülke oluşuna dair bilgilere önceden oraya giden tüccarlar aracılığıyla vakıf oldular.³⁷⁰

Hindistan'a ilk olarak halife Osman b. Affan zamanında keşif amaçlı adımlar atılmıştır. Hz. Osman, Irak valisi Abdullah b. Amir b. Küreyzi'den Hindistan'ı iyi bilen birisini bulup onu oraya göndermesini ve Hindistan hakkında malumat getirmesini istemesi üzerine vali Küreyzi, bu iş için Hakim b. Cebeli'yi görevlendirdi.³⁷¹

Hakim Hindistan'dan dönünce Hz. Osman'ın yanına uğradı ve gördüklerini anlattı: "Oranın suyu az, meyvesi adi, hırsız yamandır. Oraya giden ordunun sayısı az olursa askerler mahvolur; çok olursa aç kalırlar." dedi. Bu sözler üzerine Hz. Osman oraya hiç asker göndermedi.

Hindistan'a fetihler ilk defa Hz. Ali zamanında gerçekleştirildi. El- Haris b. Mürre el-Abdi, halifenin izniyle bu topraklara giderek zafer kazandı ve ganimet elde etti. Daha sonra Emevi halifesi Muaviye b. Ebu Süfyan zamanında Kikan, Mükran, Kusdar ele geçirildi. Halife Velid b.

³⁶⁶ Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 3-7.

³⁶⁷ Hilal Şahin, "Tarihsel bir panorama: Hint-Türk Tarihine Dair "Babürler Dönemine Kadar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 119/234, (Mayıs-Haziran 2018), 132.

³⁶⁸ Iswari Prasad, *Hindistan'da Müslüman Saltanatının Kısa Bir Tarihi*, çev. Mihri Pektaş (TTK Kütüphanesi Tercüme Eserler Koleksiyonu Yer Numarası: T/0066, Demirbaş: T/000168), 11.

³⁶⁹ İbn Kesir, *el- Bidaye*, 9/218.

³⁷⁰ Prasad, *Hindistan'da Müslüman Saltanatının Kısa Bir Tarihi*, 36.

³⁷¹ Ebü'l Hasen Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud el-Belazuri, *Fütuhu'l- Büldan*, çev. Mustafa Fayda (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987), 629-630.

Abdülmelik zamanında Irak valisi Haccac b. Yusuf, Mücca'a b. Si'r et-Temimi'yi Sind bölgesine vali olarak görevlendirdi. Mücca'a Kandbil bölgesine gelerek burayı fethetti ve ganimet elde etti. Mücca'a'nın ölümüyle Haccac b. Yusuf, Muhammed b. Harun b. Zira en-Nemri'yi görevlendirdi. Aynı dönemde Yakut Adası'nın yöneticisi Haccac ile arayı iyi tutmak için ona kadınlar ve değerli eşyaların olduğu bir gemi gönderdi. Fakat bir grup insanın gemiye saldırdı ve içerisinde bulunan her şeye el koydu. Bu hırsızlık olayı üzerine Haccac Sind bölgesi hakimine başvurup kaçırılan malları talep etti fakat hakim bu olayla ilgisinin bulunmadığını ve yapacak bir şeyinin olmadığını söyledi.

Gelen olumsuz haber üzerine Haccac, yapılan hırsızlığın hesabını sormak için Ubeydullah b. Nebhan'ı Sind'den Deybül'e gönderdi. Fakat Ubeydullah orada vefat etti. Muhammed b. El-Kasım komutasında bir orduyu 711 yılının sonlarına doğru Deybül'e yolladı. Nihayetinde ordu bu sefer zafer kazanarak Deybül'ü fethetti.

712 yılında Müslüman Araplar tarafından Hindistan'a en büyük saldırı gerçekleşti. Sind bölge hakimi Dahir komutasında elli bin kişilik ordu yenilgiye uğratıldı. Müslümanlar, Multan'dan Umman denizine kadar olan yerleri 713 yılında fethetti.³⁷² Halife Ömer b. Abdülaziz döneminde ise İndus Vadisinin önde gelenlerinden pek çok kimse onun daveti üzerine İslamiyet'i kabul etti.³⁷³

Bu tarihten itibaren Araplar ilerleme katetemedi ve Hindistan'ın iç bölgelerine girmeyi başaramadılar. Artık fetihlerin durmuş olmasıyla onlar, İslami faaliyetlere başladılar. 870 yılında Abbasi hilafetinin zayıflaması ile kuzey Hindistan'da bulunan iki Arap emiri bu durumdan faydalanarak Sind ve Pencap yönetimi olmak üzere ikiye ayrıldı. Halifeye bağlı olduklarını dile getirirler de tek başlarına hareket ediyorlardı. Ta ki bu iki emir Gazneli Mahmut'un ortaya çıkışına kadar varlıklarını devam ettirdiler.³⁷⁴

Sind'de Arap hakimiyeti evlilik yoluyla yerleşik bir hal almaya başladı. Fakat bu bölge de Müslüman Araplar diğer bölgelerin aksine gelenek, dil ve sanatta bölgeyi çok fazla tesir altında bırakmadı. Aksine Araplar, Hintlilerin etkisinde kalarak birçok Sanskritçe eseri Arapçaya tercüme ettiler. Bundan olsa gerek Hindistan tarihçileri İslamiyet'i Araplardan ziyade Türklerin bölgeye getirdiklerini savunmuşlardır.³⁷⁵

Diğer yerlerde de olduğu gibi İslamiyet Hindistan'da iskan, fetih, ihtida ve göçler yoluyla yayılmıştır.³⁷⁶ VI. yüzyılın başların Hindistan'a fetih hareketlerine başlayan Müslüman Araplar, Pencap ve Sind bölgelerini ele geçirmişlerse de daha ileri gitmeyi başaramamışlardır. Bu durumun ortaya çıkmasındaki başlıca nedenler Hindistan'ın kalabalık bir ülke olması, coğrafi

³⁷² Belazuri, *Fütuhu'l- Büldan*, 630-640.

³⁷³ Thomas Walker Arnold, *İntişar-ı İslam Tarihi*, çev. Hasan Gündüzler (Ankara: Akçağ Yayınları, 1982), 274-276.

³⁷⁴ Talay, *Gaznelilerin Hindistan Politikası*, 14.

³⁷⁵ Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 8-9.

³⁷⁶ M. Hanefi Palabıyık, "Hindistan Tarihinde ve Hindistan'ın İslamlaşmasında Türklerin Rolü ve Katkıları", 91.

koşulları ve İslam devletlerinin kendi aralarında yaşadığı çekişmeler olarak gösterilebilir. Uzun bir süre ele geçirdikleri bölgeleri ellerinde tutmaya çalışan İslam devletleri, yavaş yavaş buraları da kaybetmeye başlayınca geri çekilmek zorunda bırakıldılar. Ta ki bu çekilme Gaznelilerin ele geçirmesine kadar devam etti.³⁷⁷

Türklerin Hindistan'a kuzeyden yaptığı seferlerde kültürel ve siyasi olarak bölgede yer edinme çabaları karşılıksız kalmadı. Fakat onlar başlarda tam olarak kalıcı tesir bırakamadı. Bunun yanı sıra Gazneli Mahmut'un düzenlediği on yedi seferle gerçek bir kalıcılığı tesis etmesi bu dönemde gerçekleşti.³⁷⁸ Hindistan bölgesine İslamiyet'in varlığı Gazneliler ile başlayıp Babür Devletinin bölge hakimiyetini İngilizlere bırakana kadar sürdü.³⁷⁹

Gazneli Mahmut Sind'e gelmeden önce İsmaili tarikatının kolu Karmatiler tarafından yönetilmekteydi. Fatimiler'in bölgeyle uğraşmaları çalkantıların yaşanmasına sebep olmaktaydı. X. yüzyılın sonlarında Gazneliler Hindistan'da İslam fetihleri açısından önemli başlangıçlar ortaya koyup kuzey Hindistan'ı ele geçirerek ilk İslam devletini kurdular. Gaznelilerle başlayan bu hakimiyet Tuğluklular, Lodiler, Delhi Türk Sultanlığı ve en son İngilizlerin Babür devletini ortadan kaldırmasıyla dokuz asırlık Türk-İslam hakimiyeti nihayete erdi.³⁸⁰

Hindistan'da 19. yüzyıla kadar Müslüman Türkler tarafından hakimiyet kurulmuş olup bölgenin dini, ilmi, mimari, kültürel, sosyal faaliyetlerinin birçok kısmı Türkler tarafından geliştirilmiştir. Mahatma Gandhi'nin dile getirdiği "Hindistan'ın bir ana ve onun sahip olduğu iki çocuğundan birinin Türkler, diğerinin ise Hintliler olduğu" şeklindeki ifade, Türklerin Hindistan üzerindeki tarihsel etkisini gayet net bir biçimde ortaya koymaktadır. Türklerin Anadolu'ya girdikleri tarih ile Hindistan bölgesine girdiği tarih birbirine yakındır.³⁸¹

Yukarıda bahsi geçen olaylardan anlıyoruz ki Hindistan yağmalamalardan ve savaşlardan hiçbir zaman kaçınmamıştır. Bazen kuzeyden bazen kuzeydoğudan bazen de batıdan seferler düzenlenmiştir. Öyle gözüküyor ki Hindistan'a bu kadar sefer düzenlenmesinin sebebi bölgede güçlü bir devletin bulunmamasından kaynaklıdır. Aynı zamanda Hindistan yaşama elverişli ve her açıdan zengin bir ülkedir. Oraya gelen Türkler her ne kadar bölgeye kendi kültürlerini getirmiş olsalar da onların geleneklerinin ve kültürlerinin etkisinde de kalmışlardır. Hindistan'ın verimli topraklara sahip olduğunu bilen Gazneli hükümdarların bu bölgeye olan ilgileri artmıştır. Gaznelilerin büyümesinde Hindistan'a yaptığı seferlerin ve bu bölgeden elde ettiği ganimetlerin etkisi büyüktür.³⁸²

---

³⁷⁷ Talay, *Gaznelilerin Hindistan Politikası*, 15.

³⁷⁸ Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 8-9.

³⁷⁹ M. Hanefi Palabıyık, "Hindistan Tarihinde ve Hint Kültüründe Müslüman Türkler", *Ekev Akademi Dergisi* 11/33(Güz 2007), 68.

³⁸⁰ Şahin, "Tarihsel bir panorama: Hint-Türk Tarihine Dair "Babürler Dönemine Kadar", 133-134.

³⁸¹ M. Hanefi Palabıyık, "Hindistan Tarihinde ve Hint Kültüründe Müslüman Türkler", 68.

³⁸² Talay, *Gaznelilerin Hindistan Politikası*, 15-16.

3.2. Gazneliler Dönemi

Örf, adet ve dillerini bilmeyen, Batılıların “Barbar” olarak isimlendirdikleri kimselere Hintliler de bir isim verdiler: Mleccha. Zamanla bu isim, Türkleri ifade eden, özellikle de Gazneliler için kullanılan Türüška/Türükka kavramları yerine kullanıldı.³⁸³ Hindistan’da Türk asrını yaşatan iki devlet oldu. Bunlar Gazneliler ve Gurlular.³⁸⁴ Hindistan’a Türklük ve İslamiyet Gaznelilerle birlikte girdi ve onların bıraktığı Sünni izler günümüze kadar geldi.³⁸⁵

Sebük Tegin’den önce Alp Tegin, Samanilerin emri altında bulunduğu sıralarda da Hindistan’a sefer düzenlemiş fakat henüz bir devletin varlığına sahip olunamadığı için Gazneliler Devleti bünyesinde sefer düzenleyen ve İslamiyet’i Hindikuş’a ve daha ötelere taşıyan ilk hükümdar Sebük Tegin olmuştur.³⁸⁶ Onun vefatından sonra yerini oğlu Gazneli Mahmut doldurmuştur.³⁸⁷ O, bu seferlere devam ederek Hindistan topraklarını ilhak etmiştir. Ondan önceki Hindistan seferleri Samanilerden ayrılma yolları aranarak düzenlenmişken Gazneli Mahmut döneminde fetihler bağımsız bir şekilde yapılmıştır.³⁸⁸

Hindistan’da İslamiyet’i yaymak uğruna Araplar ve İranlılar bir hayli çaba göstermiş olsalar da İslamiyet’i asıl yayanlar Türkler olmuştur.³⁸⁹ Gaznelilerle beraber İslam dini Hindistan’a girmiş sonradan gelen Müslüman komutanlar Gazneli Mahmut’u örnek alarak İslam fetihlerine devam etmiştir.³⁹⁰ Sonraki dönemlerde ise Gurlular, Gaznelilerin gaza ve cihat anlayışını devam ettirmilerdir.³⁹¹

Şüphesiz Gazneli Mahmut’un hayatı boyunca yaptığı seferlerin en önemlisi Hindistan seferleridir.³⁹² O, Karahanlılarla anlaşarak Kuzey tarafını sağlama alıp Hint seferlerine başladı.³⁹³ Yaptığı anlaşmaya göre kendisi Hindistan’daki gayrimüslimlerle, Karahanlılar ise henüz Müslüman olmamış gayrimüslim Türklerle savaşacaktı.³⁹⁴

Gazneli Mahmut’un devlet politikası ve şahsiyeti hakkında muhtelif değerlendirmeler bulunmaktadır. Kimi tarihçiler, İslam dinini yaymak için fethi kendine farz kıldığını, bilgiye önem veren, adaletli, inançlı bir kişi olduğunu, Arapların Hindistan’a tüccarlarını göndermekten başka bir şey yapmamış olmalarını aksine Türklerin Hindistan’da İslam’ı

³⁸³ Enver Konukçu, “XIII-XVI. Yüzyılda Hindistan’da Türk Kurucular ve Hanedanlar”, *Erdem*, 9/27 (1197), 1177.

³⁸⁴ M. Hanefi Palabıyık, “Gaznelilerin Hindistan Seferleri”, 145-146.

³⁸⁵ M. Hanefi Palabıyık, “Hindistan Tarihinde ve Hindistan’ın İslamlaşmasında Türklerin Rolü ve Katkıları”, 93.

³⁸⁶ Durak, *Hindistan’a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 13.

³⁸⁷ Durak, *Hindistan’a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 15-16.

³⁸⁸ M. Hanefi Palabıyık, “Gaznelilerin Hindistan Seferleri”, 145-146.

³⁸⁹ M. Hanefi Palabıyık, “Gaznelilerin Hindistan Seferleri”, 139.

³⁹⁰ M. Hanefi Palabıyık, “Gaznelilerin Hindistan Seferleri”, 142.

³⁹¹ Konukçu, “XIII-XVI. Yüzyılda Hindistan’da Türk Kurucular ve Hanedanlar”, 1178.

³⁹² Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 181.

³⁹³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 16-17.

³⁹⁴ M. Hanefi Palabıyık, “Gaznelilerin Hindistan Seferleri”, 145.

Gazneli Mahmut'un hükümdarlığı ile yayıldığını ifade eder. Fakat Gazneli Mahmut'u sert bir şekilde eleştiren tarihçiler de bulunmaktadır. Onlara göre Gazneli Mahmut'u yağmacı ve merhametsiz, "Hint mabetlerinin enkazı Müslüman ve Hintlilerin arasında dini sertliğin kin dolu tohumlarını ekti. Hindistan Mahmut'un sürekli baskınları ve korkunç katliamları altındaydı." görüşünü dile getirir. Bunun yanında Gazneli Mahmut'un koyu bir Müslüman olmadığını Hindistan'a yapılan seferlerde ise asıl amacının yağmacılık olduğunu söylerler. Aynı zamanda Gazneli Mahmut'un Orta Asya'ya tam olarak hakim olabilmesi için Hindistan'ı bir hazine olarak gördüğünden söylerler.³⁹⁵

Batılı ve Şii tarihçiler Gazneli Mahmut'un para ve zenginlik elde etmek amacıyla Hindistan seferlerine çıktığını savunmaktadırlar fakat durumun aslında böyle olmadığını kanıtı olarak onun yaptığı savaşlarda Tevhit inancını benimsemesi gösterilebilir. O, kar kış demeden seferlere katılmış ve bölgedeki putları yakıp yıkmış, öyle ki Hintliler tarafından kutsal sayılan Ganj nehrini fethetmiştir. O, Hindistan seferlerini "Umulur ki, Rabbiniz hasmınızı helak edip de sizi yeryüzünde halife kılar ve sizin nasıl işler yapacağınıza bakar."³⁹⁶ ayetini esas alarak yapmış ve inanmayanların yurduna Allah'u Ekber diyerek girmiştir.³⁹⁷

Gazneli Mahmut'un Hint dünyasında şu şekilde bilindiğini ifade etmiştir:

Yeminü'd-devle Mahmut, gerçek bir şeytan, cüretkar bir haydut, hırslı bir yağmacı ve sanatın ahlaksız bir şekilde yok edicisiydi. Düzinelerce şehrimizi yağmaladı; harika sanat eserleri olan büyük tapınakları yerle bir etti; binlerce masum kadın ve çocuğa kölelik tasmaı taktı. Hindistan içinde gittiği her yerde büyük katliamlar yaptı. Gönülsüz yüzlerce insanımızı zorla Müslüman yaptı. Ardında ise terk edilmiş kasaba, köy ve masum insan cesetleri bıraktı.³⁹⁸

Aynı zamanda tarihçiler Hindistan seferiyle ilgili şunları söylerler:

İslam Hindistan coğrafyasına en etkili şekilde Türklerin eliyle girmiştir. Araplar Sind bölgesine asker yağarken Arap tüccarları ise Malabar'a gelmekte idi. Hindistan'da Türkler vasıtasıyla İslam kadar Türklük de önemli bir etken haline gelmiştir. Savaşçı bir millet olan Türkler, İslam'a olan bağlılıkları sayesinde Hindistan'ın demografik yapısında değişiklikler meydana getirmişler; Hinduizm, Türk kültürü karşısında aciz kalmıştır. Mahmut'un akınları sayesinde Kuzey Hindistan'daki Hindu köylüleri, Brahmanların baskılarından kurtulmuştur.³⁹⁹

Erdoğan Merçil ise "Yeminü'd-devle Mahmut'un Hindistan seferlerinin en önemli sebebi bu ülkede İslam dinini yaymaktır. Ayrıca boş ve hareketsiz duran büyük bir orduyu çıkarabileceği isyan ve kargaşadan uzak tutmak için çarelerden biri de gaza idi." diyerek Gazneli Mahmut'un İslam dininin yayılmasındaki önemini belirtmiştir.⁴⁰⁰

³⁹⁵ Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 37-38.

³⁹⁶ Araf/129.

³⁹⁷ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 68-69.

³⁹⁸ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 193-194.

³⁹⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 193-194.

⁴⁰⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 16-17.

Gazneli Mahmut Hindistan'a toplamda on yedi sefer düzenlemiştir ve bu seferleri pek çok sebeple açıklamak mümkündür. Bunlardan ilki ve en önemlisi İslam dinini yaymaktır. Hindistan'ın Gazne'ye yakın oluşu yapılan seferleri kolay kılmaktaydı. Aynı zamandan yapılan seferler sırasında Hindistan kendi içerisinde bir bölünmüşlük yaşıyordu.⁴⁰¹ Zengin bir ülke olması ve Gazneli Mahmut'un Gazne ordusunun boş durmasından ziyade sefere çıkartarak kontrol altına almayı düşünmesi sebepler arasında gösterilebilir.⁴⁰² Bunun yanı sıra, onun Hindistan'a yaptığı seferlerde Sünniliği korumak hedefleri arasındaydı.⁴⁰³

V. V. Barthold'ın kitabında Gazneli Mahmut'un halkından ağır vergiler almış olduğu ve Hindistan'a yaptığı seferlerden elde ettiği ganimetlerin bir kısmı ile cami, medrese yaptırıp geri kalan ganimetlerden ise kendisi ve ordusunda bulunan askerler ile gazilerin faydasına kullanmış olduğu yazmaktadır. Gazne halkı için Hindistan'a yapılan seferler onlar için sefalet sebebi olmuştur. Seferlere çıkmadan önce paraya ihtiyaç duyulduğu ve bu paraların halktan toplandığı bu sebeple halkın zorlandığı ifade edilir. V. V. Barthold'a göre Gazneli Mahmut Hindistan'da ele geçirilen ganimetlerle muhteşem yapıtları inşa ettirdiğini ama bu binaların bakımının halkın üzerine kaldığını ifade eder. Gazneli Mahmut'un Belh'te büyük bir bahçe yaptırmıştı. Bahçenin masrafları ise halk tarafından karşılanıyordu. Ebu Nasr Mişkan bir gün Gazneli Mahmut'a "Belh halkının hepsi bu bahçenin faydasız masrafından dolayı üzüntü duyuyorlar ve bu masraf için lazım gelen paranın ödenmesine her yıl katılıyorlar; bu sebepten Sultan'ın kalbinde neşe olmaz." deyince Gazneli Mahmut bu sözlere çok kızarak Ebu Nasr ile bir süre konuşmadı. O, bir gün Belh sokaklarında yürürken bir grup yolunu kesti ve bu durumdan şikayetçi oldular.⁴⁰⁴

32 yıllık saltanatının 26 yılını Hindistan'a seferler düzenleyerek geçiren Gazneli Mahmut bölgede asırlar boyunca sürecek olan Türk hakimiyetinin temellerini atmıştır. Emri altında bulunan Hintlilere iyi davranmış ve onların inançlarına karışmamıştır. O, her daim Türk kültürünü Hindistan kültüründen üstün tutmuştur. Yapılan fetihlerle beraber sadece İslamiyet'in yayılması sağlanmamış, Türkler için yeni yurtların açılması da olanaklı kılınmıştır.⁴⁰⁵

---

⁴⁰¹ Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 38-39.

⁴⁰² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 16-17.

⁴⁰³ Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 181.

⁴⁰⁴ V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 307-308.

⁴⁰⁵ Şahin, "Tarihsel bir panorama: Hint-Türk Tarihine Dair "Babürler Dönemine Kadar", 135.

3.3. Gazneli Mahmut'un Hindistan Seferleri

Gazneli Mahmut babasının vefatından sonra Gazne Devletini miras olarak almış ve maddi manevi yönden devleti korumaya çalışmıştır. O, bir yandan Gazne civarından gelecek tehditlerle uğraşırken bir yandan da Hindistan seferlerine başladı.⁴⁰⁶ Gazneli Mahmut en mühim askeri seferlerini Hindistan üzerine gerçekleştirmiştir. Hindistan seferlerinde son derece başarılı olmuş ve "put kıran" olarak adlandırılmıştır.⁴⁰⁷ O, Hindistan'a seferlerde iki türlü orduya sahipti. İlki Sultan'ın özel talim ve terbiye ile yetiştirdiği hassa ordusu diğeri ise çoğunluğu oluşturan gönüllülerdi.⁴⁰⁸

Gazneli Mahmut'un Hindistan'a düzenlediği ilk sefer hakkında görüş farklılıkları vardır.⁴⁰⁹ Dönemin çağdaş kaynakları Lamğan seferine kaynaklarında yer vermez. Lamğan, nehrin ortasında yer alan ticaret merkezi olan bir şehirdir.⁴¹⁰ Gazneli Mahmut, bu sefere toplamda on bin atlı ile gitmiştir.⁴¹¹ Kabilin doğusunda bulunan Lamğan denilen bölgede Hintlilerin elinde olan bazı kaleleri kontrol altına aldıktan sonra Gazne'ye geri dönmüştür.⁴¹² Onun Hindistan'a yaptığı seferler sırasıyla şu şekildedir:

3.3.1. Peşaver

(999)

Peşaver, bugünkü Afganistan sınırlarına yakın Kabil Nehri'nin kollarından biri olan Sara'nın sol tarafında bulunur. İslam ilk olarak Sebük Tegin tarafından 986-987 yıllarında bu bölgeye girmiştir. Türkler burayı ele geçirince İslamiyet yayılmaya başladı.⁴¹³ Gazneli Mahmut, Afganlar üzerine sefer düzenleyip galip geldikten sonra Gazne'ye döndü. Fakat Hindistan'a sefere çıkıp İslam'ı yayma çabası onu harekete geçirdi. Hindistan'a yönelerek dar geçitlerden ve tuzaklardan geçti.⁴¹⁴

Gazneli Mahmut, Vayhin kralı Caypal'a karşı sefere çıktı. Caypal, Sebük Tegin'e yenildikten sonra devletini güneye kadar genişletme fırsatı buldu. Neredeyse bütün Pencab'ı hakimiyeti

---

⁴⁰⁶ İzzetullah Zeki, *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*, 180.

⁴⁰⁷ Timur, *Gazneli Devletinden Babürlüler Devletine kadar Bölgede Kurulan Hanedanlıklar*, 35.

⁴⁰⁸ İbrahim Kafesoğlu, "Gazneli Mahmud", 179.

⁴⁰⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 196.

⁴¹⁰ Hududu'l-Alem, Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib, çev. Abdullah Duman, Murat Ağarı (İstanbul, Ayışığıkitapları Yayınları, 2018), 46.

⁴¹¹ Okudan, *Afganistan ve Hindistan Fatihisi Sultan Gazneli Mahmud*, 61.

⁴¹² M. Hanefi Palabıyık, *Yeni Bir Türk İslam Devleti Olarak Gazneliler*, 511.

⁴¹³ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 197.

⁴¹⁴ Hemedani, *Reşidüddin Fazlullah-ı Hemedani'nin Cami'u't- Tevarih Adlı Eserinde Gazneli Mahmud Devrine Dair Kayıtlar ve Değerlendirmesi*, 120.

altına aldı.⁴¹⁵ Gazneli Mahmut, on bin atlıyı yanına alarak Gazne'den harekete geçti. Caypal ise on iki bin atlı, otuz bin yaya ve fillerden oluşan ordusuyla Mahmut'a karşı geldi. Onun ordusu Mahmut'un ordusundan çok daha fazlaydı.⁴¹⁶ İki taraf Peşaver bölgesi yakınlarında karşı karşıya geldi. Gazneli Mahmut savaş taktiği uygulayarak hızlı bir şekilde harekete geçse de Caypal'ın ordusu fillerini istedikleri şekilde kullanamadı. Öğlene kadar süren savaş sonunda Hintliler kaçmaya başladı ve beş bin Hintli öldürüldü. Caypal ve ailesinden on beş kişi esir alındı. Esirler Gazneli Mahmut'un huzuruna getirildikten sonra hapsedildi. Savaş sonunda ise birçok ganimet ele geçirildi. Özellikle Caypal'ın boynundaki gerdanlık dikkatleri çekiyordu. Mücevherlerle süslenmiş kolye iki yüz bin dinar değerindeydi. Caypal iki yüz elli bin dinar ve elli fil karşılığında serbest bırakıldı. Fidyeye olarak da oğlu ve torunu Gazneli Mahmut'un yanında kaldı.⁴¹⁷

Gazneli Mahmut bu savaştan sonra "Gazi" unvanını alarak büyük bir başarıyla Gazne'ye geri döndü. Caypal ise esir düşünce halkın gözünde aşağı durumda kaldı.⁴¹⁸ Diğer oğlu Anandpal'a mektup yazarak şunları söyledi:

Baban hırs marazına müptela olup yas elbisesini giydi. Şansım dübranı edbardan (bahtsızlıktan) doğdu ve ava (ay burcu) zeliller uvasıyla (sedasıyla) menhus (uğursuz) oldu. Cam-i hamam (ölüm kadehi) içeceğim ve cehennemim kaynak suyunda kaynayacağım. Henud ehlinin arasında süre gelen bir kaide (usul) vardır. Bir padişah İslam ehlinin eline esir olursa, tekrar onu padişah yapmazlar. Onun hükmü mülkün düğümlerini çözmek için nafiz olmaz.⁴¹⁹

Hint kültüründe raca esir düştükten sonra tekrar hükümdar olamazdı. Onun artık devletin başına geçmesi mümkün değildi.⁴²⁰ Buna dayanamayan Caypal, ateşe atlayarak intihar edince yerine oğlu Anandpal geçti.⁴²¹ Gazneli Mahmut Caypal'ı yenilgiye uğrattıktan sonra Pehtende taraflarına gidip oradaki Henudlara doğru yola çıktı. Henudlar tepelerde, kamışlarda ve taşların arasında yaşayan ve fesat yayan bir topluluktu. Gazneli Mahmut bu topluluğu ele geçirip onların sonunu getirdi.⁴²²

3.3.2. I. Vayhand

(1001)

Vayhand, büyük bir merkeze sahip olup nehirleri bol, yağmuru çok düzlük bir yerdir.⁴²³ Sind nehrinin kıyısında olup aynı zamanda Lahor ve Peşaver arasında bulunan büyük bir şehirdir.

⁴¹⁵ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/140.

⁴¹⁶ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/140.

⁴¹⁷ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 198-199.

⁴¹⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 17.

⁴¹⁹ Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, 52.

⁴²⁰ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 199-200.

⁴²¹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 17.

⁴²² Utbi, *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*, 52.

⁴²³ El- Makdisi, *Ahsenü't-Tekasim*, 352.

Gazneli Mahmut Caypal'ı yenilgiye uğrattıktan sonra hazırlıklarını yaparak Vayhand'a sefere çıktı ve şehri fethetti. Daha sonra bir grup Hintlinin kendisine doğru saldıracağı bilgisini alınca askerlerini onların üzerine yolladı ve Hinduları kılıçtan geçirdi. Kış mevsimini Vayhand'da güvenli bir şekilde geçirdikten sonra Gazne'ye döndü.⁴²⁴

3.3.3. Bhatiya

(1004)

Bhatiya, Ganj vadisinin kuzeybatısında olup Multan şehrine yakındır. Diğer adı Bhatında olan ve günümüzde "Ucc" ismiyle bilinen şehir, yüksek kaleler ve derin hendeklerle çevrilmiştir.⁴²⁵

Gazneli Mahmut, ikinci Hint seferi sırasında Sebük Tegin ile iyi ilişkiler içerisinde olan Beci Ray'ın sefer sırasında kendisine yardım edeceğini beklemişti. Beklentisi karşılıksız kalınca onu cezalandırmak için sefere çıktı.⁴²⁶ Gazneli Mahmut'un kendisine karşı sefer başlattığını haber alan Beci Ray, ordusunu ve fillerini savaş için hazırladı⁴²⁷ ve Gazneli Mahmut'un ordusuyla üç gün şiddetli bir şekilde savaştı. Dördüncü gün kazanacak gibi olurken son anda Gazneli Mahmut'un ordusu galip geldi. Etrafı geniş hendeklerle çevrili olan kaleye saklanan Beci Ray, Mahmut'un hendekleri doldurup kaleyi kuşatmasıyla bulunduğu yerden kaçtı.⁴²⁸ Onun kaçması askerlerinin moralini bozdu ve Gazneli Mahmut kolay bir şekilde kaleyi fethetti. Beci Ray, birkaç adamını yanına alarak ormanlık bir bölgeye gitti. Gazneli Mahmut'un Beci Ray'ı yakalanması için gönderdiği adamlar sonunda onu yakalamayı başardı.⁴²⁹ Beci Ray, "esir düşmektense intihar ederim" diyerek hayatına son verdi.

Bu savaş sonrasında Gaznelilerin eline birçok ganimet geçti. Aynı zamanda Gazneli Mahmut bölgeye İslam dininin esaslarını öğretmesi için hocalar gönderdi.⁴³⁰ Dönecekleri sırada yağın aşırı yağmur sonrası yolların bataklık hâline gelmesi, ordunun kendisine yük oluşturacak şeyleri yollarda bırakmasına neden oldu. Çok sayıda mal ve silah kayboldu.⁴³¹ Gazneli Mahmut dönüş yolundayken Sistan halkının isyanını haber aldı ve oraya yöneldi. Orada bir gün savaştıktan sonra Gazne'ye döndü.⁴³²

⁴²⁴ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 200-201.

⁴²⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 200-201.

⁴²⁶ Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 232-233.

⁴²⁷ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 202.

⁴²⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneli Devleti Tarihi*, 17-18.

⁴²⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 202-203.

⁴³⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneli Devleti Tarihi*, 17-18.

⁴³¹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 203-204.

⁴³² Gerdizi, *Tarihi Gerdizi*, 50.

3.3.4. I. Multan

(1005)

Hindistan'ın en büyük şehri olan Multan, kaleleri sağlam olan bir yerdir.⁴³³ Şeyh Hamid Ludi'nin torunu Multan Emiri Ebu'l-Fütuh Davud b. Nasr, Sebük Tegin döneminde Gazne devletine bağlandı. Sebük Tegin vefat edince Ebu'l Fütuh itaat etmeyi bıraktı ve Karmatiliği benimseyip halkı bu itikada davet etti. Yaptıklarından dolayı Gazneli Mahmut üzerine yürümeye karar verdi.⁴³⁴ Onun Hindistan'ı fethinde İslam dinini yayma amacının yanı sıra Sünniliği koruma fikri de vardı.

Mart ayında harekete geçen Gazneli Mahmut, çok yağış alan İndus nehrinin sularının taşacağını düşünerek Peşaver üzerinden Multan'a gitmeye karar verdi. Pencab kralı Anandpal'dan geçmek için izin istediye de o buna karşı geldi. Bunun üzerine ilk olarak Pencap'a yürümeye karar verdi.⁴³⁵ Gazneli Mahmut askerlerini serbest bıraktı ve onlar şehre giriş yaptı.⁴³⁶ Savaş sonrasında Anandpal mağlup oldu ve Keşmir'e kaçtı. Mahmut ise geçtiği yerleri ele geçirerek Multan'a vardı. Bütün bu olaylardan haberdar olan Ebu'-l Fütuh ise şehri terk edip halkı kendi başına bıraktı. Kendilerini savunmaya başlayan birlikler bir haftalık bir kuşatmadan sonra yenilgiye uğratıldı. Sultan, her yıl yirmi milyon dirhem verilmesi şartı karşılığında şehir halkıyla anlaşma yaptı. Horasan'daki boşluktan faydalanan Karahan hükümdarı İlig Han'ın istilası üzerine Gazneli Mahmut derhal Gazne'ye geri döndü.⁴³⁷ Gazne'ye dönüşünde Caypal'ın torunlarından Müslüman olan Nevase Şahin'i ele geçirdiği yerlere vali olarak bıraktı.⁴³⁸

3.3.5. Kevakir

(1005)

Gazneli Mahmut Multan'ı fethettikten sonra Kevakir'e sefer düzenledi. Şehri Beyda isminde bir raca yönetiyordu. Bölgede birçok putun bulunduğu haberini alan Gazneli Mahmut, kırk gün boyunca Kevakir'i kuşatma altına aldı. Bütün bu uğraşlar neticesinde kaleyi ele geçirdi ve sayıları yaklaşık altı yüzü bulan putu yaktırdı. Beyda ise kaçarak kaleye sığındı. Kalenin içinde çok sayıda fil ve bir süre bir süreliğine hayatta kalmasını sağlayacak kadar erzak bulunuyordu. Gazneli Mahmut daha sonra kaleye yöneldi fakat kaleye giden yolların sık ağaçların bulunduğu ormanlık alan olduğunu gördü. Ordu ancak ağaçları keserek ilerleyebiliyordu. Ormanlık alanı geçen Türk askerleri bu sefer de derin bir vadi ile karşı karşıya kaldılar. Vadiyi toprakla doldurarak geçmeyi başardılar ve Beyda'nın saklanmış olduğu kaleye nihayet ulaştılar. Kırk üç gün süren kuşatmadan sonra Beyda askerler tarafından yakalandı. Gazneli Mahmut'tan af

⁴³³ Hududu'l- Alem, Mine'l-Meşrik İle'l Magrib, 43.

⁴³⁴ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 204.

⁴³⁵ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 18-19.

⁴³⁶ Gerdizi Tarih- I Gerdizi, 51.

⁴³⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneli Devleti Tarihi*, 18-19.

⁴³⁸ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/141.

diledi fakat o bu affı kabul etmedi. Tam da bu sırada Karahanlı hükümdarı İlig Han Horasan'ı ele geçirmeye kalkıştığı haberi gelince Gazneli Mahmut Beyda ile anlaşma yapmak zorunda kaldı. Üç bin men gümüş, beş yüz fil ve Gazneli Mahmut'un gönderdiği hil'ati giymek şartlarıyla anlaşma sağlandı. Beyda, Gazneli Mahmut'a karşı güven kazanmak için küçük parmağını kesmiş ve ona göndermişti. Ve böylece o, İlig Han ile mücadele etmek için Gazne'ye döndü.⁴³⁹

3.3.6. II. Multan

(1007)

Gazneli Mahmut'un Karahanlılar ile mücadelesinden faydalanan Multan valisi Suhpal (Nevase Şahin), Mahmut'a itaati reddetmiş ve tekrardan Hindu dinine dönmüştü. Bunu haber alan Mahmut, kış şartlarına rağmen Multan'a sefere çıktı. Aralarında çıkan savaş sonrasında mağlup olan Suhpal, akrabası Anandpal'in yanına sığındıysa da sonradan yakalanarak Gazneli Mahmut'un huzuruna getirildi ve Mahmut, Suhpal hakkında dört yüz bin dirhem para cezası ile birlikte tutuklama emrini verdi. Karmatileri ise tekrar cezalandırdı. Multan idaresine kumandan Tegin Hazin'i getirdikten sonra o Gazne'ye geri döndü.⁴⁴⁰

3.3.7. II. Vayhand

(1008)

Gazneli Mahmut, bu seferini Caypal'ın oğlu Anandpal'a karşı düzenledi. Pencab'taki İslam baskısının artmasıyla Anandpal'ın Hindistan'daki diğer krallardan yardım istemeye mecbur bıraktırdı. Onlarla birleşerek büyük bir ordu kurdu.⁴⁴¹ Bu ordunun başına oğlu Brahmanbal'ı geçirdi ve Vayhand'a doğru hareket etti.⁴⁴²

Kışın ortasında bu haberi alan Gazneli Mahmut, hava şartlarının kötü olmasına rağmen 31 Aralık 1008 tarihinde Gazne'den hareket etti.⁴⁴³ Yaklaşık 2-3 metreye ulaşan kar kalınlığı ile şiddetli kışın yaşandığı dönemde savaş meydanına geldi. Karlı dağları ve buzla kaplı boğazları geçerek Sind ovasına varan Gazneli Mahmut, Anandpal'ın ordusuyla karşılaştı.⁴⁴⁴ Gazneli Mahmut Hindistan'da daha önce bu kadar kuvvetli bir ordu ile karşılaşmamıştı. Özellikle Keşmir'den gelen Hokar kabilesinin askerleri Gazne ordusunun savaşta çok zorlanmasına neden oldu.⁴⁴⁵ Zorlu bir savaş sonunda Gazneli Mahmut'un aldığı tedbirler sayesinde savaş

---

⁴³⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 207-208.

⁴⁴⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneli Devleti Tarihi*, 19.

⁴⁴¹ Erdoğan Merçil, *Gazneli Devleti Tarihi*, 19-20.

⁴⁴² Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 209.

⁴⁴³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 19-20.

⁴⁴⁴ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/145.

⁴⁴⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 210.

kazandı. Gaznelilerin hazinesine değerli ganimetlerin yanı sıra otuz filde daha kazandırıldı. Savaş sonunda Hindistan krallarının hepsi kontrol altına alınmış oldu.⁴⁴⁶

Tarih kitapları, savaş hakkında bahsederken Hint ordusunun otuz bin civarında olduğunu yazar. Öyle ki Hintli kadınlar değerli mücevherlerini ordu için harcamıştı. Gazneli Mahmut ordusunun sayıca daha az ve askerlerinin yorgun olduğunun farkındaydı. Bu sebeple savaşı başlatan taraf olmak istemedi. Anandpal'ın binmiş olduğu filin ürküp kaçması ve Gazneli Mahmut'un savaş taktikleri ile bu savaş Gazneli Mahmut'un lehine sonuçlandı.⁴⁴⁷

Savaş sırasında kaçan bir grup, Nagarkot kalesine sığındı. Bu kalenin içinde meşhur bir tapınak bulunuyordu. Gazneli Mahmut onları takip etti ve üç günlük kuşatmanın sonunda kaleyi fethetti. Bunun neticesinde yetmiş milyon dirhem para, yetmiş bin men ağırlığında altın ve gümüş külçeler, süslü bir taht, mücevherat, kumaşlar gibi birçok ganimet ele geçirildi.⁴⁴⁸

Gazneli Mahmut Hindistan içlerine atını sürerek çok ünlü bir mabed olan Belhini Nagar'ın hakimi oldu. Dönemin tarihçilerine göre hesaplamada zor olan birçok ganimet ele geçirildi.⁴⁴⁹ O, ele geçirdiği ganimetleri sarayın önüne döktü. Ganimetler arasında altın ve gümüşten yapılmış bir taht vardı. Sultan'ın daha sonraları o tahtı kullandığı bilinmektedir.⁴⁵⁰ Bu savaşın sonucu, Gazneli Mahmut'un ne kadar yetenekli bir komutan olduğunu bir kez daha ortaya koyulmuş oldu.⁴⁵¹

Anandpal'ın ağır yenilgisini ardından yerine oğlu Trilocanpal geçti. Savaş sonucunda kuzey Hindistan'daki bazı devletleri yenilgiye uğratan Mahmut aynı zamanda Hintlilerin Müslüman Türklerden yılmasını sağlamıştır.⁴⁵²

Gazneli Mahmut'un birleşen Hint ordularını yenilgiye uğratması racalarının içine korku saldı ve onlar için büyük bir yıkım gerçekleştirdi. Bundan sonra yapacağı seferlerin önünü açtı. Bu durum İslam ülkelerinde sevince sebep oldu ve Hindistan fetihlerine katılan asker sayısında artış meydana getirdi.⁴⁵³

3.3.8. Narayan

(1009)

Gazneli Mahmut, büyük bir ticaret merkezi olan Narayan'a 1009 yılında sefere çıktı. Raca bu duruma dirense de savaşta başarılı olamadı ve Türk askerler şehri ele geçirdi. Narayan racası

---

⁴⁴⁶Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 19-20.

⁴⁴⁷ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/145-146.

⁴⁴⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 19-20.

⁴⁴⁹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/146.

⁴⁵⁰ M.Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, 169.

⁴⁵¹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 19-20.

⁴⁵² Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/146.

⁴⁵³ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 211.

bir müddet sonra Gazneli Mahmut'a elçi göndererek barış istemek zorunda kaldı. Savaş sonucunda yıllık vergi, her yıl iki bin asker hizmete gönderme ve elli fil vermek şartıyla barış sağlandı.⁴⁵⁴ Aynı zamanda bundan sonra başa geçecek racalar da yapılan anlaşmaya sadık kalacaktı.⁴⁵⁵ Bu savaş sonucunda Hindistan ve Horasan arasında ticaret hız kazandı.⁴⁵⁶

Bu savaşın öneminden şöyle bahsedilmektedir: "Sultan, İslam dininin şerefi için Hint hükümdarı adına gelen elçilerin önerge ve dileklerini kabul etti. Ve bu barış üzerine Horasan ve Hindistan arasındaki yollar kabileler ve tüccarlar için açıldı." ⁴⁵⁷

3.3.9. III. Multan

(1010)

1010 yılında Multan'a tekrar sefer düzenleyen Gazneli Mahmut, önceki Hint seferinde Karahanlılar yüzünden yarım kalan seferi tamamlamak istemekteydi. Karmatilere ağır bir darbe indirerek kolay bir şekilde bu şehri kontrol altına alan Mahmut, Karmetilerin büyük çoğunluğunu ya öldürttü ya da tutuklattı.⁴⁵⁸ Multan'ı kontrol altına almasına rağmen liderleri Ebu'l-Fütuh Davud'u bir türlü yakalayamamış ve o bölgede karışıklık çıkarmaya devam etmişti. Büyük çabalar sonucunda Gazneli Mahmut onu yakalamayı başardı.⁴⁵⁹ Onu Gazne'ye getirdi ve hayatı boyunca Gurek kalesinde hapiste tuttu.⁴⁶⁰

3.3.10. Nandana

(1014)

Bu şehir tarihçiler tarafından farklı isimlendirmelere tabi tutulmuştur. Kaynaklarda Nandana ya da Naranin olarak geçer.⁴⁶¹ Gazneli Mahmut, Toğan Han ile aralarındaki anlaşmayı fırsat bilen Gazneli Mahmut, İlig Han'ın da ölmesiyle tekrar Hindistan üzerine dokuzuncu seferine çıktı.⁴⁶² Başta Triloçanpal olmasına rağmen şehri oğlu Nidar Bhimpal yönetiyordu. Bhimpal'in kendisine tabi olmayı reddetmesi Gazneli Mahmut'un Nandana üzerine harekete geçmesine neden oldu. Kış ayının şiddetli olması Mahmut'u geri dönmek zorunda bıraktı.⁴⁶³ Hindistan'a sefer düzenlenirken şu unutulmamalıdır ki Hindistan'da Türkler için en iyi savaş zamanı kış

---

⁴⁵⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 20.

⁴⁵⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 213.

⁴⁵⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 20.

⁴⁵⁷ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/147.

⁴⁵⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 20-21.

⁴⁵⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 213.

⁴⁶⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 20-21.

⁴⁶¹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 214.

⁴⁶² Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/151.

⁴⁶³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 21.

aylarıdır. Bu sebeple Türk askerleri Hindistan'a sonbahar aylarında girip ilkbahar aylarında ise oradan ayrılmak durumunda kalırdı.⁴⁶⁴

Gazneli Mahmut gelecek yılın bahar ayında ordusunu tekrar hazırlayarak Nandana üzerine sefere çıktı ve iki ayın sonunda Nandana'ya vardı.⁴⁶⁵ Bu durumdan haberdar olan Triloçanpal idareyi tamamen oğlu Bhimpal'e bırakarak yardım istemek için Keşmir kralının yanına kaçtı.⁴⁶⁶ Gazneli Mahmut sağ tarafına kardeşi Ebu Nasr'ı, sol tarafına Arslan Cazib'i, öncü birliklerinin başına ise Ebu Abdullah Muhammed b. İbrahim et-Tai'yi atadı. Bhimpal ise ordusunu zor geçitli yüksek dağlar arasındaki vadiye kurdu ve vadinin önünü fillerle kapattı. Gazneli Mahmut, ordusunu vadinin yakınlarına getirmesine rağmen Hintlileri vadiden çıkarmayı başaramadı. Bhimpal yardım çağrısında bulunarak yazdığı mektuplar karşılık buldu ve birçok Hintli Bhimpal'in ordusuna yardım için geldi. Bhimpal'in askerlerinin sayıca artması onu cesaretlendirdi ve askerlerini dışarı yolladı.

Gazneli Mahmut'un ordusu gayretle savaşıyordu. Hintliler daha fazla dayanamayarak Nandana kalesine çekildi. Çekilen ordunun filleri ve yükleri Gazneli Mahmut'a kalmıştı. Gazneli Mahmut kalenin duvarlarını yıkmak için kalenin alt tarafından kazdırmaya başladı. Aynı zamanda askerlerine ok atmaları emrini verdi. Bu durum karşısında daha fazla dayanamayan Hint askerleri teslim oldu. Gazneli Mahmut kalenin ele geçirilmesinden sonra içeri girip birçok ganimeti ele geçirdi. Kalenin içinde bir put hane vardı. Ona kırk bin yıllık taştan yapılan bir put gösterdiler.⁴⁶⁷

Dönemin tarihçileri savaş hakkında şöyle bahseder:

Hint padişahı ise Sultanın ordusunu görünce yüksek çıkılması zor iki dağ arasında bir boğaza girdi. Boğazın ağzını dağ parçası gibi fillerle kapattı. 'Atlı, yayan, büyük, küçük kim varsa koşsun gelsin' diye hüküm ettiği yerlere haber gönderdi. Tekmil halk koştu; silah kullanamayan fakat taş atabilen çocuklarda geldi. Hint padişahı savaşmak istemiyordu. O işi uzatmak ve Sultanı bekletmek istiyordu. O kendi aklınca düşünüyordu ki Sultan boğaza hücum etmez bizde boğazdan çıkmayız. Sultan da bir bekler iki bekler sonra usanıp gider.⁴⁶⁸

Savaşı kazandıktan sonra Gazneli Mahmut, Triloçanpal'ın arkasından Keşmir'e doğru yola çıktı. Keşmir kuvvetlerinin kumandanı Tunga, Mahmut'un başarısını duymuş ve morali bozulmuştu. Gazneli ordusundan kaçarak canını kurtarmaktan başka çaresi yoktu. Bu sırada Triloçanpal kuvvetlerini toplayıp servetini korumaya çalışsa da yenilmekten kurtulamadı. Gazneli Mahmut zafer sonrasında Gazne'de büyük yankı uyandırdı. Uzak yerlerde bile onun ne kadar güçlü bir komutan olduğu duyuldu. İslamiyet'i kabul edenlerin sayısı arttı. Gazneli Mahmut onlara dini öğretmek için hocalar gönderdi ve bölgeye camiler yapılmasını emretti. Sefer sonrasında

⁴⁶⁴ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/152.

⁴⁶⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 214-215.

⁴⁶⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 21.

⁴⁶⁷ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 215-216.

⁴⁶⁸ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/152.

Gazne'ye dönerken Emir Sarug'u bölgeye bıraktı.⁴⁶⁹ Gazne'ye döndükten sonra Abbasi halifesi Kadir Billah kendisine "Nizameddin"⁴⁷⁰ ve "Nasıru'l-Hak" lakapları verdi.⁴⁷¹

Onun Hindistan'a yaptığı seferler arasında Nandana seferinin ayrı bir yeri vardır. Gazneli Mahmut'un bu sefere kardeşi ve önde gelen komutanları ile katılması seferin önemini göstermektedir.⁴⁷² Bu seferin sonunda Gazneli Mahmut Halife Kadir Billah'a mektup göndererek Horasan ve diğer beldelerin valiliğini kendisine vermesini istedi ve halife bu isteği kabul etti.⁴⁷³

3.3.11. Taniser

(1014)

Taniser, Kuzey Hindistan Haryana eyaletindeki Saraswati nehrinin kıyısında olan hac merkezidir. Bu bölgenin adı "kuru" arazisi olarak da geçer. Bununla birlikte Taniser, Vasudeva'nın Bharata savaşlarını yaptığı ve kötülerin yok edildiği yer olarak bilinir. Bu sebepten ötürü, buranın Hindular için önemli bir merkez olduğu bilinmektedir. Şehrin ismi kaynaklarda Tanışer ya da Tenişera olarak geçmektedir.⁴⁷⁴

Bu sefer Gazneli Mahmut'un Hindistan'a yaptığı seferler arasında belki de en önemlilerinden biridir. Delhi'nin 150 kilometre kuzeyindeki Thanesar, içinde birçok tapınağın ve putun bulunduğu bir şehir olmasından dolayı Hintliler tarafından kutsal sayılmaktaydı. Putlar arasında en meşhur olan Çakrasvami burada yer alıyordu. Gazneli Mahmut hem bölgede bulunan hazinelere ve fillere sahip olmak için hem de meşhur putu kırmak için Thanesar'a hareket etti. Triloçanpal putu korumak için elli fil teklif ettiyse de Mahmut bunu kabul etmedi.⁴⁷⁵ Çöl arazilerinden ve aşılması zor vadilerden geçerek Setlac nehri yakınlarına geldi. O, nehrin önüne geldiğinde iki durumla karşılaştı. İlki, nehrin akımının şiddetli olmasından dolayı karşıya geçmenin zorluğuydu. İkincisi ise, Taniser'deki Çakrasvamin putunu kutsal sayan Dera bölgesi racası Ram'ın nehrin karşısında savaşa hazır bir vaziyette, önüne filleri almış bekliyor olmasıydı

Gazneli Mahmut bu zorluklar karşısında ordusunu ikiye bölüp nehri geçmek için hareket etti. Savaşta bizzat kendisi ön safta yer aldı. Gazneli Mahmut'un ordusuna daha fazla dayanamayan Hint askerleri mallarını ve filleri bırakarak kaçmak zorunda kaldılar. Artık Taniser'e gitmek için bir engel kalmamıştı. Şehirde bulunan halk ise Gazneli Mahmut'un geldiği haberini alınca

⁴⁶⁹ GÜNGÖR AKSU, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 217-218.

⁴⁷⁰ ERDOĞAN MERÇİL, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 21-22.

⁴⁷¹ M. HANEFİ PALABIYIK, "Gaznelilerin Hindistan Seferi", 147.

⁴⁷² GÜNGÖR AKSU, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 217-218.

⁴⁷³ İBN KESİR, *el-Bidaye*, 15/553-554.

⁴⁷⁴ GÜNGÖR AKSU, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 217-218.

⁴⁷⁵ ERDOĞAN MERÇİL, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 22.

yerlerini terk ettiler. Böylece Gazneli Mahmut hiçbir zorluk çekmeden şehre hakim oldu.⁴⁷⁶ Şehirdeki bütün putlar kırıldı fakat Mahmut, meşhur put Çakrasvami'yi yanına alarak Gazne'ye götürdü.⁴⁷⁷ Gazneli Mahmut seferlerden ele geçirdiği altın putları eriterek bunlarla şekli tam olarak bilinmeyen paralar bastırdı.⁴⁷⁸

3.3.12. I. Keşmir

(1015)

Keşmir, içinde çok fazla tüccarın bulunduğu büyük bir şehirdir. Aynı zamanda Hinduların hac için geldikleri birçok put bu bölgede yer alır.⁴⁷⁹ Gazneli Mahmut, Nandana seferinde Triloçanpal'a yardımda bulunan Keşmir kralına yaptırımında bulunmak istiyordu. Mahmut ilk olarak Keşmir yolu üzerindeki Lokhot kalesini kuşattı. Fakat kış o kadar şiddetliydi ki kuşatmayı mecburen kaldırmak zorunda kaldı.⁴⁸⁰ Dağlık bölgelerden kaleye yardıma kimselerin gelmemiş olmasının da etkisiyle, Gazneli Mahmut askerlerinin daha fazla zorlanmasını istemedi ve kuşatmaya son verdi.⁴⁸¹

Dönüş yolu Gazneli Mahmut ve askerleri için zorlu bir süreç oldu. Kılavuzların yolları şaşırması üzerine kendilerini sulak alanlarda buldular. Gazneli Mahmut ve askerler suların içinde yürüdü ve suların yükselmesiyle birçok asker boğuldu. Güç bela Horasan'a ulaştılar.⁴⁸²

3.3.13. Kannuc ve Mathura

(1018)

3.3.13.1. Kannuc

Şehrin ismi kaynaklarda "Kinnevc" ya da "Kannuc" olarak geçmektedir. Tarihçiler şehir hakkında şunları söyler:

Kannuc, Ganj nehrinin batısında bulunan büyük bir şehirdir. Şehir, Hindistan'ın ortası olarak kabul edilir. Deniz ve dağların ortasında yer alması, Hindistan'ın doğu ve batı sınırlarının ortasında olması sebebiyle önemli bir coğrafi ve siyasi merkezdir. Bölgede önemli hanedanlar hüküm sürmüştür ki bunların en meşhuru Pandu Hanedanlığı'dır. Bölge kaynaklarda Hindistan'ın en eski başkentlerinden biri olarak geçer.⁴⁸³

⁴⁷⁶ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 219-220.

⁴⁷⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 22.

⁴⁷⁸ Beyhaki, *Beyhaki Tarihine göre Gazneliler Devlet Teşkilatı ve Kültür*, 70.

⁴⁷⁹ Hududu'l-Alem, *Minel-Meşrik İle'l-Magrib*, 46.

⁴⁸⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 22.

⁴⁸¹ İbn Kesir, *el-Bidaye*, 15/563-564.

⁴⁸² İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/607.

⁴⁸³ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri* 221-222.

Gazneli Mahmut bu seferi, zengin ve güzel olan Kannuc'a yaptı. Türkistan'dan gelen yirmi bin kişilik bir grup Sultan'ın ordusuna dâhil olarak ordunun daha da güçlenmesini sağladı. 27 Eylül 1018 tarihinde Gazne'den ayrılan Mahmut'un kendisinden önce isminin gideceği yerlere ulaşması insanlarda korkuya neden oldu.⁴⁸⁴ Toplamda üç aylık bir yürüyüşün sonunda Keşmir Derbendi'ye ulaştılar. Racası ilk başta direnmek istedi fakat Gazneli ordusunun büyüklüğünü görünce direnmenin faydasız olduğunu anladı. Gazneli Mahmut'tan eman isteyen raca Cenka, Müslümanlığı kabul etti. Cenka sefer esnasında kılavuzluk yapma teklifinde bulduysa da Gazneli Mahmut bu teklifi kabul etmedi. Onun şehirde olduğunu haber alan racalar yanına gelerek itaatlerini bildiriyordu. Böylelikle Gazneli Mahmut herhangi bir direnişle karşılaşmadı.⁴⁸⁵

Daha sonra Cemne Irmağı aşılarak Cemne ile Gence arasında bulunan birçok kent ele geçirildi.⁴⁸⁶ Gazneli Mahmut, Cemne ırmağını kuşattıktan sonra Sirsava kalesini de kuşattı. Racanın kaçması birliklerin ise teslim olmasıyla kısa sürede galibiyet yaşandı. Bir milyon dirhem ve otuz fil ganimet ele geçirildi. Daha sonra Gazneli Mahmut Baran şehrine doğru hareket etti. Raca Hardat hemen itaat edince bölge kolay bir şekilde ele geçirildi. Aynı zamanda on bin kişi İslamiyet'i kabul etti.⁴⁸⁷

Racalar arasında kuvvetli oluşuyla bilinen Kulçend, kendisini Hindistan'daki racalardan üstün görürdü. Savaş zamanında yüz elli bin at ve sekiz yüz fili sahaya sürdüğü bilinmektedir.⁴⁸⁸ Gazneli Mahmut, onu ve ordusunu ele geçirmek için askerlerini harekete geçirdi. O, Cemne kıyısındaki Mehaven Kalesine saklanmıştı. Raca kale yolu üzerinde bulunan ormanlık alanda pusuya yatmış Gazneli Mahmut'u bekliyordu. Onun ordusunun alana girmesiyle Hintli askerler saldırmaya başladı. İki taraf şiddetli bir şekilde savaştı. Savaşın sonucunda⁴⁸⁹ Gazneli Mahmut onları mağlup etti ve kaçmalarına neden oldu. Kaçan askerden bir kısmı nehirde boğularak hayatını kaybetti.⁴⁹⁰ Kulçend fillerin arasında en güçlü filin üzerine binerek suyu geçip⁴⁹¹ kaleye sığındı. Bunun üzerine Gazneli Mahmut ordusuyla ve filleriyle beraber kaleye doğru yürüdü. Gazneli Mahmut'un savaş taktikleri sonucu kale daha fazla dayanamayarak teslim oldu. Kulçend teslim olmak istemeyip kaçmaya çalıştıysa da yakalanacağını anladı, karısını ve kendisini öldürdü. Kalenin ele geçirilmesiyle çok sayıda ganimet elde edildi. Bu ganimetler arasında yüz seksen beş tane fil bulunuyordu. Savaş sonucunda ise yaklaşık elli bin Hintli öldürüldü.

---

⁴⁸⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 23.

⁴⁸⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 224-225.

⁴⁸⁶ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/161.

⁴⁸⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 23.

⁴⁸⁸ Hududu'l-Alem, *Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib*, 43.

⁴⁸⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 226.

⁴⁹⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 23.

⁴⁹¹ Gerdizi, *Tarih-i Gerdizi*, 55.

3.3.13.2. Mathura

Şehrin ismi kaynaklarda Meherra, Mahura, Mütran, Matura, Mathura, olarak geçmektedir.⁴⁹² Gazneli Mahmut Kulçend'i yenilgiye uğrattıktan sonra Mathura üzerine sefer düzenledi. Bu şehir İslam dünyasında Kudüs neyse onunla eş değerdı. Aynı zamanda kahraman Krişna'nın doğduğu yer olarak kabul edilmekteydi. Şehir mabetleri ve devasa yapıtları ile biliniyordu⁴⁹³ ve şehirde mermerden yapılmış köşkler bulunuyordu. Bu köşkerin arasında çok sayıda tapınak bulunmaktaydı. Köşkerler yivli çivilerle birbirine bağlanmıştı ve bu durum onların tek bir köşk gibi gözükmesini sağlamıştı. Keşen b. Basedyu, Hindular tarafından nebi olarak kabul ediliyor ve onun bu şehirde doğduğuna inanılıyordu. Şehre girer girmez şehrin büyüüne hayran kaldığını Gazneli Mahmut'un yazdığı mektuptaki ifadelerden anlamaktayız: "Bir kimse böyle bir şehrin muadili bir şehri inşa etmek istese yüz bin kere bin dirhem harcıyıp eli yatkın ustalar, mahir ressamılar getirse bile iki yüz yılda bu mümkün olmazdı." diye bahsetmektedir.

Şehir zahmetsiz bir şekilde Gazneli Mahmut'a teslim oldu ve o zamana kadar elde edilen en büyük ganimet ele geçirildi. Özellikle tapınaklardaki putlarda çok sayıda ziynet eşyası bulunuyordu. Saf altından yapılmış beş tane put vardı ve bunlardan birinin gözleri ise mavi yakuttan oluşmaktaydı. Bu yakutların tanesi elli bin dinar kadardı. Diğer bir putun üzerinde ise daha önce hiç görülmeyen dört yüz elli miskal ağırlığında bir yakut bulunuyordu. Her bir putun ayağında dört bin dört yüz miskal değerinde altından süslememler vardı. Bütün bunların yanında iki yüz adet gümüşten yapılmış put daha ele geçirildi.⁴⁹⁴ Daha sonra askerler mabetleri yakıp oradan ayrıldılar.⁴⁹⁵

Gazneli Mahmut ve ordusu Künk nehrinden geçerek Bari kentine ulaştılar. Gazneli Mahmut Raca Racaybal'ın şehri terk etmesi üzerine yedi tane kaleyi fethetti. Şehre girince on bin kadar putun imha edilmesi için askerlerine emir verdi.

O, Gazne'ye dönerken başka bölgelere seferler yapmaya devam etti. İlk seferi Brahmanlar'a ait Munc Kalesi'ne oldu. Gazneli Mahmut kaleyi kuşattıktan sonra Brahmanlar kaleyi savunmuş fakat daha fazla dayanamamışlardı. Teslim olmayı tercih etmeyen Brahmanlar kaleden atlayarak intihar ettiler. Çok azı da kaçarak kurtuldu. Yoluna devam eden Gazneli Mahmut Jaunpur kalesine geldi. O, burayı kuşattıktan tam on beş gün sonra fethetti. Fakat Hintliler teslim olmak yerine "Jauhar" ismi verilen bir ayinle intiharını tercih etti.⁴⁹⁶

Gazneli Mahmut daha sonra Asi Kalesi'ne yöneldi. Burası Raca Çendal'ın kontrolü altındaydı. Çendal Hint racalarının büyüklerinden kabul ediliyordu ve diğer racalarla sürekli kavga halindeydi. Diğer racalar onun kalesini kuşatmaya teşebbüs etmişlerse de sık ormanlar ve

⁴⁹² Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 226-227.

⁴⁹³ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/161.

⁴⁹⁴ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 227-229.

⁴⁹⁵ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/161.

⁴⁹⁶ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 229-231.

hendekler yüzünden başarı gösterememişlerdi. Bunlara rağmen Gazneli Mahmut'un kendisine doğru hareket ettiği haberini alınca kaleyi terk etti. Gazneli Mahmut askerlerine Çendal'ı takip etme emrini verdi. Askerlerin bir kısmı yakalanmasına rağmen Çendal kaçmayı başardı ve Gazne ordusu kaleden birçok ganimet elde etti.⁴⁹⁷

Gazneli Mahmut son olarak Şarva kralı Candar Ray ile karşı karşıya geldi. Candar Bey o sırada damadı Bimpal'i hapsedirmişti. Bimpal, Gazneli Mahmut'un ordusunun yaklaştığı haberini alınca kayınbabasına şunları söyledi:

Mahmut senin Hint hükümdarı cinsinden değildir ki, onunla savaş alanında oyun oynayasın, yahut onun bayrakları karşısında dayanasın. O senin kurganından daha güçlü kurganları ova yapmış, senin ordundan güçlü orduları zebun etmiştir. Onun önünden kaçmayı ganimet bilmek, asker önünden kaçmaya bakmak gerekir.⁴⁹⁸

Bimpal'in kayınbabasına söylediği bu sözler onun Gazneli Mahmut'un korkusuna dayanamayıp Müslüman olur korkusuyla yazılmıştı. Candar Ray bu nasihati kulak ardı etmedi ve bütün servetini alarak dağa kaçtı. Fakat kaçarken hazine yollara döküldü.⁴⁹⁹ Gazneli Mahmut Candar'ın kaçtığını görünce onu takibe başladı ve üç günlüğünün sonunda Candar Ray'ın askerlerine yetişti. Candar Ray ise birkaç adamıyla kaçmayı başardı. Savaşın sonucunda Şerve Kalesi'nde birçok ganimet ele geçirildi. Altın, gümüş gibi ganimetlerin toplam değeri üç milyonu geçiyordu. Bu ganimetlerin içinde savaş filleri de bulunuyordu. Bazı filler kendilerini yakalamada zorluk çıkarsa da bir kısmı zorluk çıkarmadan askerlerin yanlarına geldi. Zorluk çıkarmadan yanlarına gelen bu fillere "Hüda Averd" yani "Allah Verdi" ismini verdiler.⁵⁰⁰

Bu savaşla beraber Gazneli Mahmut'un şöhreti İslam ve Hint dünyasında bir kat daha arttı. Kavanc bölgesinden alınan ganimetlerle Gazne'nin ünlü Ulu Camisi yaptırıldı.⁵⁰¹ Ayrıca ele geçen savaş esirlerinin pazarlarda satılmasıyla Hintli köle sayısı artmıştır.⁵⁰²

3.3.14. Kalincar

(1019)

Hindistan'ın iç kesimlerinde bulunan Bundelkhand bölgesinin sınırları içerisinde olan kale-şehirdir.⁵⁰³ Gazneli Mahmut'un, Kalincar racası Nanda'nın üzerine sefer düzenlemesi iki

⁴⁹⁷ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 229-231.

⁴⁹⁸ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/162.

⁴⁹⁹ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/162.

⁵⁰⁰ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 232.

⁵⁰¹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 23.

⁵⁰² Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 233.

⁵⁰³ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 233.

sebepten dolaydır. İlki bu raca'nın kendisine itaat etmiş olan Kanevc racasını öldürmesi diğeri ise onun Gazneli Mahmut'tan Pencab şehrini geri almak için planlar yapmasıdır.⁵⁰⁴

Gazneli Mahmut Kalincar Racası Nanda'nın önderliğinde kendisine karşı bir ittifak kurulduğu haberi gelince Hindistan'a doğru hareket etti. Öncelikle Trilocanpal üzerine yürüdü çünkü o ittifak kuranların arasındaydı. Nanda, Trilocanpal'a, Gazneli Mahmut'a karşı kaybettiği toprakları almada yardımcı olacağı sözünü vermişti.⁵⁰⁵

Trilocanpal'ı kovalamak için yola çıkan Sultan onu Ruhut ırmağının kenarında yakaladı. Trilocanpal gecenin çökmesini böylece onun suyu geçememesini amaçlıyordu. Bu durumu anlayan Gazneli Mahmut, askerlerinin suyu geçmelerine teşvik etmiş ve her kim suyu geçerse ömründe rahat edeceği sözünü vermiştir.⁵⁰⁶

Gazneli Mahmut'un ordusunun nehri geçmesiyle Trilocanpal ve askerlerinin morali bozuldu. Hintlilerin bu moral bozukluklarını fırsat bilen Gazneli ordusu Hintlileri ağır bir yenilgiye uğrattı ve onların birçoğunu kılıçtan geçirdi. Kalanlar da esir alındı.⁵⁰⁷ Anandapal ile oğlu Trilocanpal bu savaşta yara almış bir şekilde kaçmayı başarsalar da ilerleyen zamanlarda Anandapal kendilerinden olan bir adam tarafından öldürüldü. ⁵⁰⁸ Onların ölümüyle Gazneli Mahmut büyük bir düşmandan kurtuldu. Savaşın sonunda altın, mücevher, gümüş ve silah gibi birçok ganimet ele geçirildi. Daha sonra Bari şehrine geldi ve orayı boşaltılmış halde buldu.

Gazneli Mahmut, Bari şehrini tahrip ettikten sonra Kalincar Racası Nanda'nın üzerine doğru yürüdü.⁵⁰⁹ Buna karşılık Nanda da rivayet edildiğine göre otuz beş bin atlı, yüz kırk beş bin yaya, altı yüz kırk filden oluşan ordusuyla Gazneli Mahmut'un üzerine yürüdü. Sultan ordusunu düzenleyip son kontrolleri sağladıktan sonra ilk olarak Nanda'ya İslam dinini kabul etmesi için elçi gönderdi. Savaş tam başlamadan önce yaşanan çatışmada Gazne ordusunun galip gelmesi Nanda'nın korkup gece vakti kaçmasına sebep oldu. Gazneli Mahmut bu durumdan haberdar olmayıp tekrar bir elçi yolladı. Elçi, düşman ordugahının boş olduğunu görünce Sultan'a haber verdi. Kaçanlardan pek çok kişi yakalanıp öldürüldü ya da esir edildi. Beş yüz seksen fil geride bırakan Nanda kaçmayı başardı.⁵¹⁰

O, Nanda'yı takibe başladı. Nehirden tam geçeceği vakitte ona yetişti. Onun önüne su akıtarak orayı çamurlaştırdı. Sultan yanında elli altı bin süvari, yüz seksen dört bin piyade ve yedi yüz kırk altı fil getirmişti. Karşı tarafında bir bu kadar ordusu vardı. Gece oluncaya kadar şiddetli bir çarpışma yaşandı. Sabah olur olmaz Gazneli Mahmut saldırıya geçmek için hazırlandığında

---

⁵⁰⁴ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/163.

⁵⁰⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 234.

⁵⁰⁶ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/164.

⁵⁰⁷ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 235.

⁵⁰⁸ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/164.

⁵⁰⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 236.

⁵¹⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 24-25.

karşı tarafın kaçmış olduğunu fark etti. Silahlarını ve mallarını bırakıp gitmişlerdi. Ganimet ele geçirdikten sonra peşlerine düşüp onları ormanlık bir alanda yakalayiverdi. Birçoğunu öldürüp bir kısmını esir aldılar. Nanda ise tek başına kaçarak kurtuldu.⁵¹¹

3.3.15. II. Keşmir

(1021)

Gazneli Mahmut Kirat seferinde Afganlarla savaştıktan sonra 1020-1021 yıllarında tekrar Keşmir üzerine yürümeye karar verdi. O, 1015 yılında Keşmir'e sefer düzenlemiş fakat başarı elde edememişti. Onun ve ordusunun Keşmir'e düzenlediği ilk sefer dönüşünde rehberlerin yolu şaşırması sonucu birçok asker boğulmuştu bu yüzden o, bu seferde daha dikkatli olmak için çaba sarf etti.⁵¹² İlk olarak Lahot kalesini ele geçirmek için uğraşsa da bu mümkün olmadı ve kışın şiddetli bir şekilde bastırması sonucu ordu geri çekilmek zorunda kaldı. Böylelikle Gazneli Mahmut'un Keşmir'i ele geçirme fikri nihayete erdi. Ordusuyla Pencab'a geçti, baharın gelmesiyle Gazne'ye geri döndü.⁵¹³

3.3.16. Gvalyar

(1022)

Gazneli Mahmut'un Hindistan'ın ortalarındaki Gvalyar şehrine yaptığı sefer en önemli seferlerden sayılmaktadır. Gvalyar Kalesi, Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'nin 319 km güneyinde bulunan ve tarih boyunca farklı kültürlerle ev sahipliği yapan bir bölgedir.⁵¹⁴

On üçüncü Hind seferinde Nanda kaçmayı başarmış, itaat altına alınamamıştı. Gazneli Mahmut bu sebeple tekrar 1022 yılında Nanda'nın üzerine harekete geçti. İlk olarak ona bağlı olan Gvalyar racası Arcan'ın üzerine yürümeye karar verdi. Gazneli Mahmut kayalar üzerine bina edilmiş kuşatılması zor olan Gvalyar Kalesi'ni zapt etmekle işe başladı.⁵¹⁵ Kalenin ele geçirilmesi o kadar zordu ki içinde beş yüz bin adam, yirmi bin hayvan ve beş yüz fil aynı anda barınabilmekteydi.⁵¹⁶ Kuşatmanın dördüncü günü pes eden Arcan, otuz beş fil teklifinde bulunarak savaşa son vermek istedi. Gazneli Mahmut teklifi kabul ederek barış sağlandı.⁵¹⁷

Gazneli Mahmut bu sefer Gvalyar Kalesi gibi sarp kayalar üzerine inşa edilen Kalincar şehrine hareket etti.⁵¹⁸ O, Kalincar seferinde Nanda'nın şaçmasıyla zafer elde etmiş Bu sebeple Kalincar

---

⁵¹¹ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/652-654.

⁵¹² Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 237.

⁵¹³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 25.

⁵¹⁴ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 238.

⁵¹⁵ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 25.

⁵¹⁶ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/166.

⁵¹⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 25.

⁵¹⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 25-26.

kalesini kuşatmamıştı. Bu kale üzerine yürüyüp artık Nanda'nın işini bitirmek istiyordu.⁵¹⁹ Sultan, kaleyi kuşatarak diğer bölgelerle olan bağlantısını kesti. Gazne ordusunun hücumlarından korkan raca üç yüz fil, yıllık haraç ve hediyeler karşılığında barış teklifinde bulundu. Mahmut teklifi kabul etti ve kuşatmayı kaldırdı. Hediyelerin içinde kumruya benzer bir kuş vardı. Bu kuşun özelliği zehirli bir yemek geldiğinde gözlerinden yaşların akmasıydı. Akan yaşlar taşa dönüşüyor ve büyük yaralara sürülünce yaranın iyileşmesini sağlıyordu. Aynı zamanda Gazneli Mahmut'u öven bir şiir de hediye edilmişti. Sultan bu şiirden o kadar çok hoşnut oldu ki bunun karşılığında Nanda'ya on beş tane kalenin kontrolünü bıraktı ve 1023 yılında Gazne'ye geri döndü.⁵²⁰

3.3.17. Sumnat

(1025)

Sumnat, Hindistan'ın batısında bulunan Arap Denizi kıyısındaki kale şehirdir. Şehrin Afrika, Çin ve Orta Doğu deniz yolu üzerinde yer alan ticaret gemilerinin uğradığı bir limanı da bulunmaktadır. Hindistan'ın en mühim nehirlerinden Sarsati Nehri bu şehirden denize dökülür.⁵²¹

Gazneli Mahmut'un Hindistan seferleri içerisinde en meşhur olanı on altıncı seferidir. Sultan bu seferini Hindistan'ın batısındaki Sumnat şehrine yapmıştır. Burada Hintliler için şehri kutsal kılan Siva adında meşhur bir put bir de tapınak bulunmaktaydı.⁵²² Sume, "ay" nath ise "efendi" anlamına gelmektedir.⁵²³ Bir diğer rivayete göre Sumnat adındaki put burada bulunmaktaydı ve Hindistan'daki putların en büyüğüydü. Ayın tutulunca geceleri Hindular put haneye gelirdi ve gelenlerin sayısı yüz bini geçerdi.⁵²⁴ Sumnat putu kurşunla kaplı elli altı direk bulunan bir tapınağın içinde bulunuyordu. Mücevher işlemeli kandiller ile ışıklandırılan bu tapınak, karanlık bir ortama sahipti. Sumnat putu insan suretinde yapılmamıştı ve boyu beş zira uzunluğundaydı. Hintliler bu putun yanında tenasüh yoluyla izin verdiği insanın bedeninde tekrar dirildiklerine inanırlardı. Kör, felçli, cüzzam gibi hastalıkları tedavi ettiğini kabul ederlerdi.⁵²⁵

Tapınağı ziyarete gelen Hintliler değerli mücevherlerini puta sunardı.⁵²⁶ Tapınağın hizmetinde bin Brahman, tıraş olan hacılar için üç yüz berber, üç yüz elli oyuncu kadın bulunmaktaydı. Bu put, her gün bin metreden fazla yol gidilmesi gereken Gence ırmağının suyu ile

---

⁵¹⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 240.

⁵²⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 25-26.

⁵²¹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 241.

⁵²² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 26.

⁵²³ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 242.

⁵²⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/684-687.

⁵²⁵ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 242-243.

⁵²⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 26.

temizlenmekteydi.⁵²⁷ Tapınağın kapısında iki yüz men ağırlığında çanlarla donatılmış ve altından yapılmış bir zincir vardı. Çanlar çalınmaya başladığı an Brahmanlar ibadete başladılar. Sravana ayının dolunay gününde Hintliler Sumnat orucu tutarlardı.⁵²⁸ Tapınağa hizmet eden bin kişi bulunuyordu. Ayrıca tapınağa bir şehir ve on bin köy vakıf olarak bırakılmıştı. Putlardan uzaklarda yaşayan kimselerin tek istekleri putun yanına gelip ziyaret etmektir.⁵²⁹

Brahmanlar tapınaklarının çok kudretli olduğunu ve hiçbir hükümdarın kendi tapınaklarını yıkmaya gücünün yetmeyeceğini düşünürdü.⁵³⁰ Gazneli Mahmut hangi şehri fethetse veya bir put kırsa Hindular şunu söyledi: “Bu putlar Sumnat’ın gazabına uğradı; eğer Sumnat onlardan hoşnut olsaydı, hiç şüphesiz kötü niyetle ona yaklaşanı helak ederdi.”⁵³¹

Ancak bu bölgeye sefer yapmak kolay değildi. Çünkü Gazne ile Sumnat arasında bulunan takriben yüz mil uzunluğunda olan Rajputana çölünü geçmek gerekiyordu. Gazneli Mahmut bu durumun farkında olduğu için Gvalyar seferinden döner dönmez hemen hazırlıklara başladı.⁵³²

Kaynaklarda, Hintlilerin: “Yeminü’-d-devle Mahmut’un, Hindistan bölgelerinde yaptığı seferlerde kırdığı putların Sumnat putunu kızdırdığı ve bu sebeple onlar üzerine Yeminü’-d-devle Mahmut’un musallat olduğunu, şayet Sumnat bu putlardan razı olsaydı hiçbir gücün onlara zarar veremeyeceği” yönünde Hintlilerin bir inanca sahip olduğu bilgisi yer almaktadır.⁵³³

Sultan, 18 Ekim 1025 tarihinde otuz bin atlı ve binlerce gönüllüden oluşan ordusuyla meşhur putu yıkmak için Sumnat şehrine doğru harekete geçti. Mahmut ilk olarak Multan şehrine ulaştı.⁵³⁴ Yol hazırlığı yapmaları için emri altında bulunanlara elli bin dinar dağıttı. Ayrıca yiyecek ve sularını taşıması için her askere iki deve verdi. Develer askere yetmeyince yirmi bin deve daha ilave yaptı.⁵³⁵

Büyük Tar çölünü geçmek için askerleriyle birlikte hazırlık yaptı. Tar çölüne girdikten sonra ilk kale Lodorva’ya vardı. Kaleyı alarak devam eden Mahmut bir ay gibi bir süre sonra çölü geçti. Gazne ordusu aralık ayının sonlarına doğru Anhalvara şehrine vardı. Ordu buraya da hakim olduktan sonra güneye doğru yürüdü. Sultan’ın ordusunu durdurmak için Mundher bölgesinde yirmi bin kişi ile bekleyen Hintliler yenilmekten kurtulamadı. Delvada halkı ise Gazneli Mahmut’a hiçbir zorluk çıkarmadan teslim oldu.

---

⁵²⁷ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/175.

⁵²⁸ Güngör Aksu, *Yeminü’-d-Devle Mahmud el-Gaznevi’nin Siyasi Faaliyetleri*, 243.

⁵²⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye*, 15/615-617.

⁵³⁰ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/175.

⁵³¹ İbnü’l-Esir, *el-Kamil*, 7/684-687.

⁵³² Durak, *Hindistan’a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 34.

⁵³³ Güngör Aksu, *Yeminü’-d-Devle Mahmud el-Gaznevi’nin Siyasi Faaliyetleri*, 243.

⁵³⁴ Erdoğın Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 26-27.

⁵³⁵ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/177.

Nihayet ocak ayında ordu Sumnat şehrine vardı ve kaleyi kuşattı. Gazne ordusu büyük ustalıklar gösterip şehrin duvarlarını ele geçirdi.⁵³⁶ Hindular Müslümanların bir benzerini daha önce görmemişlerdi. Surlara merdiven dayayan Müslümanlar üzerlerine çıkıp “La ilahe illallah Muhammedun Rasulullah” diye bağırmağa başladılar. Hindular Sumnat putuna yüz sürüp ondan yardım dilediler. Grup grup Sumnat’ın yanına giderek ona sarılıp ağlayıp yalvardılar. Şiddetli bir çatışmanın ardından az sayıda Hindu sağ kalmıştı. Hayatta kalan Hindular kurtulmak amacıyla iki gemiye bindilerse de Gazneli Mahmut’un ordusu onları yakalayıp öldürdü.⁵³⁷

Güç bela Sumnat kalesi zapt edildi. Müezzin kaleye çıkarak ezan okudu. Tapınakta bulunan bütün putlar kırılıp yakıldı.⁵³⁸ Brahmanlar tapınakta bulunan putu kırmadıkları taktirde fazlaca miktarda fidye vereceklerini söylemeleri üzerine Gazneli Mahmut: “Aziz ve Celil olan Allah’a istihare yapmadan bu hususta karar veremem.” deyip bir süre bekledi. Sabah vakti gelince oradakilere şöyle bir açıklamada bulundu: “Bu işi düşündüm. Sonunda şu karara vardım: Kıyamet günü olduğunda putları kıran Mahmut nerede? diye çağırılması beni için dünyalığa kavuşmak uğruna put kırmayıp öylece bırakan adam denilmesinden daha hoşuma gider.” dedi ve putu kırmaya başladı.⁵³⁹ Gazneli Mahmut’un putu kırdığı an içinden mücevherler ve altınlar çıktı.⁵⁴⁰ Putun içinden çıkan hazine yirmi milyon değerindeydi. Aynı zamanda çok sayıda altın ve gümüş ele geçirildi.⁵⁴¹ Taştan yapılan bu büyük put dört parçaya ayrılıp ikisi Gazne Ulu camine diğer ikisi Mekke ve Medine’ye götürüldü. Tapınakta bulunan ganimetler ordu tarafından ele geçirildi.⁵⁴²

Daha sonra Gazneli Mahmut Enhelvara racası Behim’in Kendehe isimli adaya kaçtığını haber aldı. Sumnat ile Kendehe arası kırk fersahlık bir mesafede bulunmaktaydı. Sultan Kendehe’ye doğru yola çıktı. Kalenin oraya gidince karşısında çıkan iki avcıya: “Buradan denize girmek mümkün mü?” diye sordu. Avcılar: “Mümkün, fakat azıcık rüzgar eserse denizdekiler boğulur.” cevabını alan Gazneli Mahmut, Allah’tan hayırlısını isteyip denize girdi ve sağ salim karaya çıktı. Kendehe’ye varınca Behim ve adamlarının kaçmış olduğunu gördü.⁵⁴³

Savaş sonunda ele geçirilen ganimetleri rivayete göre iki yüz bin yük hayvanı taşımaktaydı. Gazneli Mahmut Hintlilerin yolunu kesmesinden çekinerek Mansura-Pencap sahil yolu üzerinden Gazne’ye varmayı hedefledi. Gerçekten de kuvvetli orduları ile Hintliler yarımadaın kuzeyinde Gazne ordusunu bekliyordu. Gazneli Mahmut Gazne’ye giderken Karmati Mansura

---

⁵³⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 26-27.

⁵³⁷ İbnü’l-Esir, *el-Kamil*, 7/684-687.

⁵³⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 26-27.

⁵³⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye*, 15/615-617.

⁵⁴⁰ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/177.

⁵⁴¹ Güngör Aksu, *Yeminü’ d-Devle Mahmud el-Gaznevi’nin Siyasi Faaliyetleri*, 246-247.

⁵⁴² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 26-27.

⁵⁴³ İbnü’l-Esir, *el-Kamil*, 7/684-687.

hakimi Hafif yakalandı ve birçok taraftarı öldürüldü.. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra ordu Gazne'ye vardı. Gazneli Mahmut'un göstermiş olduğu bu başarı bütün İslam dünyasını sevince boğdu.⁵⁴⁴ Ve kendisine "Hint Fatihi" unvanı verildi.⁵⁴⁵ Abbasi halifesi Kadir Billah, Sultan'a Hindistan, Horasan, Harezm, Nimruz ahd ve livasıyla birlikte bir de mektup gönderdi. Kadir Billah Gazneli Mahmut'a ve çocuklarına bazı lakaplar verdi; Sultan'a "Kehfu'd-Devle ve'l-İslam", kardeşi Emir Yusuf'a "Adudu'd-Devle ve Müeyyedü'l-Mille", çocukları Emir Mesud'a "Şihabu'd-Devle ve Cemalu'l-Mille", Emir Muhammed'e "Celalu'd-Devle ve Cemalu'l-Mille" verildi. Gazneli Mahmut adına kahramanlık öyküleri yazılmış olup⁵⁴⁶ aynı zamanda dönemin şairleri tarafından övülmüştür.⁵⁴⁷

Padişahların şahı Somnat'a sefer edince
Gaza eserlerini mucizelerine bayrak yaptı
Bir şah melikiyle mülk satrancını aldı
Her Şah'ı başka bir oyunla mat etti.⁵⁴⁸

3.3.18. Cat (Zut)

(1027)

Catlar Sind, Pencab, Racastan ve Uttar Pradeş'in batısında düzensiz halde yaşayan bir topluluktu. Bu kabile Fars, Urdu ve Hindu kaynaklarında Cat; Arap kaynaklarında ise Zut olarak geçmektedir. Tarihçiler onları Hint bölgesinin gayrimüslim topluluğu olarak bahseder. Aynı zamanda onların su kuşları ve balık türleri ile beslendiklerini yazar. Yine kaynaklarda Catlar'ın en eski kabilelerden olduğunu ve tekne kullanmada usta olduklarını ifade edilir.

Gazneli Mahmut bu seferini Sumnat dönüşü yolda ordusuna büyük zorluklar çıkaran Catlar'ın üzerine yaptı. Catlar İndus nehrinin her iki yakasına sahip olan savaşçı bunun yanında usta gemici olan bir halktı.⁵⁴⁹ Türk ırkından olan Catlar yüzyıllar boyunca Sind bölgesinde yaşayan Hinduizm dinini benimseyen cengaver bir millettir. Onlar, Pencap'ta kurulan Müslüman- Türk yönetiminin başına bela oldular.⁵⁵⁰

Gazneli Mahmut, Cat halkıyla daha iyi savaşabilmek için bin dört yüz gemiden oluşan bir filo yaptırdı. Gazneli Mahmut'un yaptığı hazırlıkları duyan Catlar ailelerini ve servetlerini uzak yerlere gönderdi ve dört bin gemiden oluşan filoları ile savaşa hazırlandılar. İki ordu karşı karşıya gelince savaş başladı. Catlar cesur bir şekilde savaşsalar da Mahmut'un ordusunu

⁵⁴⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 26-27.

⁵⁴⁵ Galip - Gömeç, *Hindistan'da Türkler*, 29.

⁵⁴⁶ M. Hanefi Palabıyık, "Gaznelilerin Hindistan seferleri", 149.

⁵⁴⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 26-27.

⁵⁴⁸ Cüzcani, *Tabakat-ı Nasrı*, 33.

⁵⁴⁹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 28.

⁵⁵⁰ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/178.

yenemediler. Delinerek ya da yakılarak batırılan Cat gemileri onların daha fazla dayanamamasına sebep oldu ve mağlup edildiler. Gazneli Mahmut uzaklara gönderilen aileleri yakalayıp esir aldı ve ganimetlerin hakimi oldu. Onların bu seferlerden elde ettiği ganimetler dönemin İslam devletlerinin sahip olduklarıyla ölçülemeyecek derece fazlaydı. Hindistan'a yüzyıllarca sürecek Türk hakimiyetinin temellerini Gazneli Mahmut atmıştır.⁵⁵¹ Gazneli Mahmut'dan sonra Hindistan seferleri devam etmiş ancak onun kadar kimse başarılı olamamıştır. Bunun sebebi hem Gazneli Mahmut gibi bir hükümdarın başa geçmemesi hem de devletin Selçukluların varlığıyla gerileme sürecine girmiş olmasıdır.⁵⁵² Hindistan'da İslamiyet'in yayılması 1947 de kurulacak olan Pakistan Devleti'nin temellerini atmaya yardımcı olmuştur.⁵⁵³

---

⁵⁵¹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 28.

⁵⁵² M. Hanefi Palabıyık, "Gaznelilerin Hindistan Seferi", 149.

⁵⁵³ Erdoğan Merçil, *Mahmud-ı Gaznevi*, 363-364.

IV. BÖLÜM

DİĞER ASKERİ SEFERLER

4.1. Taberistan

Ziyari hanedanlığının başında bulunan Kabus b. Vuşmgir, halka çok zulmetmiş, bu zulüm karşısında ordusu isyan etmiş ve tahttan uzaklaştırılmıştı. Onun yerine ise 1012 yılında oğlu Felekü'l-Me'ali Menuçehr getirildi.

Kabus'un diğer oğlu Dara, bir vakit babasıyla anlaşmazlığa düştü ve Gazneli Mahmut'a sığındı.⁵⁵⁴ Gazneli Mahmut onu sarayında ağırladı ve ikramlarda bulundu. Fakat Dara, bir gün ona yanlış tutumda bulundu ve saraydan kaçarak Garcistan Şar'ına sığındı. Bunu haber alan Gazneli Mahmut, Şar'a Dara'yı teslim etmesi için tehdit içerikli bir mektup yolladı ve kendisi mecburen Sultan'a teslim edildi. Gazneli Mahmut'un Dara'nın yaptığı bu davranışa karşı öfkesi geçince onu Cürcan ve Taberistan valiliğine görevlendirdi.⁵⁵⁵ Daha sonra onun Taberistan'ın başına geçmesi için Aslan Cazib komutasındaki orduyu Ziyariler'in üzerine gönderdi. Menuçehr'in, Gazneli Mahmut'un üstünlüğünü kabul edip yıllık elli bin dinar haraç ödemeyi teklif etmesi sonucu ülkenin başında durmaya devam etti.⁵⁵⁶ Aynı zamanda Gazneli Mahmut kızlarından birini Menuçehr ile evlendirdi.⁵⁵⁷ Fakat bu evlilik onun için bir ayrıcalık oluşturmadı.

Rey'in Gazneli Mahmut tarafından ele geçirilmesinden sonra Menuçehr, Sultan'ın kendi topraklarına saldırma ihtimalini düşünerek ona düşmanca tavır takındı ve Gazne'ye giden köprüleri tahrip ederek yolları kapattı. Olanlardan haber alan Gazneli Mahmut, bu duruma çok kızdı ve Menuçehr'in üzerine sefer düzenledi. Menuçehr, yaptıklarına pişman olup beş yüz bin dinar karşılığında Sultan'dan özür diledi ve 1029 yılın da vefat etti. Onun yerine oğlu Anuşirvan geçti. O, Gazneli Mahmut'un hükümdarlığını kabul ederek beş yüz bin dirhem para karşılığında yönetiminin varlığını sürdürdü.⁵⁵⁸

4.2. Sistan

Günümüzde Afganistan ve İran sınırları içinde kalan Sistan, Farsçada "Sakaların ülkesi" anlamına gelen *sakastan* kelimesinden türemiş olup halkı Fars kökenliydi.⁵⁵⁹

---

⁵⁵⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 41.

⁵⁵⁵ M. Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, 63.

⁵⁵⁶ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 41.

⁵⁵⁷ Charles Edward Yate, *Horasan ve Sistan*, çev. Resul Şahsi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022, 217.

⁵⁵⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 41.

⁵⁵⁹ Vural Öntürk, *Tarih-i Sistan Adlı Eserin Tercüme ve Tanıtımı* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 4-5.

Gazneli Mahmut ile kardeşi İsmail mücadele ederken, Saffari Hanedanı Halef b. Ahmed, Gazneli Mahmut'un amcası Buğracuk'un idaresindeki Puşenc'i işgal etmişti. Gazneli Mahmut tahta çıktığı vakit amcasına burayı kontrol altına alması için asker gönderdi. Savaşın sonunda Gazneli Mahmut'un orduları galip geldi. Buğracuk sarhoş bir halde, savaşı kazanmış olmalarına rağmen ordunun arkasından giderek düşmanı takip etti. Halef b. Ahmed'in oğlu Tahir, bu durumu fırsat bilerek Buğracuk'u yakalayarak öldürdü.⁵⁶⁰ Tahir, Buğracuk'un kellesini aldı ve çok sayıda deve, at ve para ele geçirdi. Onun bu başarısı babasını hoşnut etti ve kahramanlığına kahramanlık kattı.⁵⁶¹

Amcasının ölümünden dolayı intikam almak isteyen Gazneli Mahmut, Sistan'a sefer düzenledi ve Halef b. Ahmed'in İspehbed kalesine çekilmesi üzerine kaleyi kuşattı. Kan dökülmeden yüz bin dinar para verip Gazneli Mahmut'un adına hutbe okutma şartı ile savaş son buldu.⁵⁶² Sultan geri dönüş yolundayken Tahir, anlaşmayı bozarak baskın yapmak istese de ordusu hazırlanmakta geç kaldı ve planını gerçekleştiremedi. Gazneli Mahmut'un ordusu çoktan bölgeyi terk etmişti. Bu durum karşısında Tahir, babasının kendisine yapacaklarından korkup Kirman'a kaçtı. Halef b. Ahmed boş durmayıp Gazneli Mahmut'un ordusuna erzak gönderenlerin ürünlerinin yakılmasını emretti. Şehrin ileri gelenlerine kızıp Tak kalesine çıktı ve ramazan ayını orada geçirme kararı aldı, kimseyi yanına kabul etmedi. Bir gün oğlunu yanına çağırarak onu kaleye hapsedti ve Tahir orada vefat etti. Yaşanılan olayların ardından Sistan'ın önde gelen isimleri Gazneli Mahmut'a biat ettiler. Ebu Said isminde bir komutan davul çalıp Sultan adına slogan atmaya başladı.

Halef b. Ahmed, Gazneli Mahmut'un adamlarından birkaçını öldürmesi üzerine Mahmut, Tak kalesine doğru hareket ederek Halef'e savaş açtı. Halef, Sistan halkının da Gazneli Mahmut'un yanında yer aldığını görünce barış istemek zorunda kaldı. Gazneli Mahmut bu istek karşısında:

Nasıl istersen öyle gel ve hiç kimse ne senin servetine ne de halkına dokunmayacak. İstedığın bir yer seç seni oraya göndereyim. Çünkü Sistan halkı sen onların içinde kaldığın sürece huzur bulmayacak. Ben senin başına sorun açmadım aksine ne ettiysen sen kendine ettin. Artık sen bu olanlar karşısında ne yapabilirsin ki?

cevabını verdi. Bunun üzerine Halef kaleden indi. Gazneli Mahmut'un yanına gidip kucaklaştılar.⁵⁶³

Sistan'da hutbeler Gazneli Mahmut adına okutulmaya başlandı. Onun şehirde olmadığı bir zamanda Sistan halkının ayak takımı Huh'ta toplanarak kargaşa çıkardı. Gazneli Mahmut, bu

⁵⁶⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 16.

⁵⁶¹ Öntürk, *Tarih-i Sistan Adlı Eserin Tercüme ve Tanıtımı*, 311.

⁵⁶² Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 231-232.

⁵⁶³ Öntürk, *Tarih-i Sistan Adlı Eserin Tercüme ve Tanıtımı*, 312-316.

yaşananlar sırasında Hindistan'da sefere çıkmıştı. Halef b. Ahmed'in torunu Ebu Bekr yanına aldığı birkaç adamla isyan başlattı ve cuma günü hutbeyi kendi adına okuttu.⁵⁶⁴

Gazneli Mahmut bir süre sonra Sistanlılar'ın Ebu Bekr öncülüğünde kendisine karşı ayaklandıkları haberini aldı ve kardeşi Nasr, Emir Altuntaş ve Ebu Abdullah'ı yanına alarak Sistan'a doğru sefere çıktı. İsyancılar Sultan'ın geldiğini görünce, Ereğ Kalesi'ne kaçıp saklandılar.⁵⁶⁵ Buna karşılık olarak Gazneli Mahmut güçlü bir ordu ile bölgeye gelerek Halfabad'da karargahını kurdu. Etrafı mancınıklarla kuşattı. Kalenin bir kısmını yıkıldığını görünce Sultan: "Bu iyiye alamettir, biz muzaffer olabiliriz" dedi. Gazneli Mahmut geçeden faydalanarak adamlarını üzerlerine gönderdi. Onlar, kalenin duvarlarına tırmanarak galip geldiler. Onun lehine slogan atıp evleri yaktılar ve camilere hakim oldular. Müslümanları camilerde Hristiyanları kiliselerde öldürdüler. Öğlen vakti yaklaştığında Gazneli Mahmut, adamlarına durma emrini verdi. Kendisinden de eman isteyenleri koruma altına aldı.⁵⁶⁶

Sultan yapmış olduğu bu savaşla Sistan'ı tamamen kontrol altına almayı başardı.⁵⁶⁷ Sistan'ın idaresini kardeşi Nasr'a bırakarak Gazne'ye geri döndü.⁵⁶⁸

4.3. Tarum

Tarum, Cibal'e bağlı Kazvin ve Cilan bölgeleri arasında bulunan yerin adıdır. Herkes tarafından bilinen meşhur bir bölge değildir.⁵⁶⁹ Tarum emiri Salar⁵⁷⁰ künyesiyle meşhur olan İbrahim b. el-Merzuban, Büveyhoğulları hükümdarı Fahrüddeve'nin vefatından sonra hakimiyeti ele geçirdi. Gazneli Mahmut Rey'i fethettiği zaman Deylem hükümdarının torunlarından olan aynı zamanda kendisine sığınan el-Merzuban b. el- Hasan'ı, Salar İbrahim'in üzerine gönderdi. El-Merzuban bölgeye gidip yanına adam topladı.

Gazneli Mahmut'un Horasan'a dönmesini fırsat bilen Salar İbrahim, adamlarını Kazvin'e yolladı ve şehir halkının da yardımıyla Gazneli Mahmut'un birçok askeri öldürüldü. Daha sonra Salar İbrahim, etrafı dağlar ve nehirlerle kuşatılmış Sercehan'a gidip kendisini koruma altına aldı. Bu olaydan sonra Sultan Mesut devreye girdi ve Salar İbrahim üzerine asker yollayarak onu kontrol altına almayı başardı.⁵⁷¹

---

⁵⁶⁴ Öntürk, *Tarih-i Sistan Adlı Eserin Tercüme ve Tanıtımı*, 317-318.

⁵⁶⁵ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 28-29.

⁵⁶⁶ Öntürk, *Tarih-i Sistan Adlı Eserin Tercüme ve Tanıtımı*, 319-320.

⁵⁶⁷ İbnü'l- Esir, *el-Kamil*, 7/529-530.

⁵⁶⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 28-29.

⁵⁶⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 158.

⁵⁷⁰ Farsçada lider, komutan, emir anlamına gelmektedir.

⁵⁷¹ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/710-713.

4.4. Gur

Dağların arasında bulunan Gur, engebeli bir ülkedir.⁵⁷² Sebük Tegin hayattayken kontrolünde olan Gur bölgesi, onun vefatından sonra Gaznelilere karşı düşmanca tavır sergiledi. Yol kesmekle birlikte her türlü kötülüğü yaparak Gazneli Mahmut'un halkını rahatsız ediyorlardı.⁵⁷³ Ülkelerinin sarp bir vadide olmasından faydalanarak, Herat'ın doğusundan geçen kervanları yağmalayıp zenginleştirdiler.⁵⁷⁴ Bölgeye yapılacak bir istilaya karşı hemen aşılması zor olan dağların arkasına saklanırlardı.⁵⁷⁵

Yaşanılan bu olaylar üzerine 1011 yılında Gazneli Mahmut, Gur bölgesine doğru sefere çıktı. Gazneli Mahmut bu sefer de iki büyük kumandanlarından⁵⁷⁶ Altuntaş ve Aslan Cazib'i onların üzerine yolladı.⁵⁷⁷ Kendisi de Büst'ten hareket ederek üzerlerine yürüdü. Bu durumdan haberdar olan Gurlular, dağlık bölgelere kaçarak kendilerini korumaya çalıştılar ve başarılı oldular. Altuntaş'ı dar boğazlarda sıkıştırarak yenilgiye uğrattılar.⁵⁷⁸ Türklerin komutanı Gurlularla anlaşma yapmak istedi fakat onlar: "Biz Gurluyuz, siz Türksünüz, bir yerde geçinemeyiz."⁵⁷⁹ dediler.

Durumların kötüye gittiğini gören Gazneli Mahmut, şehri iki oğlu Mesut ve Muhammed'e bırakarak süratli bir şekilde ilerledi. Fakat Gurlular, Gazneli Mahmut'a karşı aynı başarıyı gösteremediler. İlk olarak Gur'un başkenti Ahengeran'a yürüyen Gazne ordusu⁵⁸⁰ on bin askerle öğleye kadar savaştılar. Gurlular, karşısındaki ordunun güçlü olduğunu anladılar. Gazneli Mahmut, ordusuna geri dönmeyi emretti. Ordu emre itaat edip geri döndü ve onlar bu durum karşısında karşı tarafın pes ettiğini düşündü ve Gazne ordusunu şehrin dışına kadar takip ettiler. Tam da bu sırada Gazneli Mahmut'un ordusu geri dönüp düşmana saldırdı. Kimilerini öldürdüler kimilerini ise esir aldılar.⁵⁸¹

Gur bölgesi hakimi İbn Suri ve oğlu Şis, Gazneliler tarafından esir edildi. Esir düşmeyi kendisine yediremeyen İbn Suri yüzüğündeki zehri içerek kendisini öldürdü. Gazneli Mahmut, Gur'u İbn Suri'nin Müslümanlığı seçen oğlu Ebu Ali'nin emri altına bıraktı ve sonraki yıllarda da Gur

---

⁵⁷² Hududu'l-Alem, Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib, 65.

⁵⁷³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 39.

⁵⁷⁴ Bayur, *Hindistan Tarihi*, 1/148.

⁵⁷⁵ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamani*, 70.

⁵⁷⁶ İbnü'l- Esir, *el-Kamil*, 7/570-571.

⁵⁷⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 39.

⁵⁷⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 39.

⁵⁷⁹ V. V. Barthold, *Orta-Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, haz. Kazım Yaşar Koprıman- İsmail Aka (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), 134.

⁵⁸⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 39.

⁵⁸¹ İbnü'l- Esir, *el-Kamil*, 7/570-571.

bölgesine seferler düzenlenmeye devam etti. O, 1015 yılında Gur'un Havabin kentine doğru yürüdü. Bazı kalelere hakim olduktan sonra tekrar Gazne'ye döndü.⁵⁸²

Daha sonraki yıllarda oğlu Mesut'u Gur bölgesinin batı kısmındaki Teb bölgesine gönderdi. Mesut, 1020 yılında Herat'tan hareket etti. Altı günde bölgeye geldi ve yanında Eb'ul-Hasan Halef ve Şirvan bulunuyordu. Böylelikle Mesut gücüne güç kattı. Berter ve Rezan kalelerini kontrol altına aldı ve Teb'in içine doğru ilerledi. İlk olarak Mesut, Teb hükümdarına bir elçi yolladı ve itaat etmesini söyledi. Fakat hükümdarın kabul etmemesi üzerine kaleyi ele geçirdi. Bundan sonra Tur adı verilen kaleyi fethetmek için harekete geçti ve bir hafta süren şiddetli çatışmadan sonra bölgeye hakim oldu.⁵⁸³ Böylece Gazneli Mahmut, Gur'u tamamıyla kontrol altına almış oldu.⁵⁸⁴

4.5. Kusdar

Günümüzde Pakistan, İran, Afganistan sınırları içerisinde bulunan Belucistan'ın kuzey doğusuna düşen Kusdar, Sebük Tegin döneminde Gaznelilerin idaresi altına girmişti. 997-998 yıllarında yıllık haraç vermek ve hutbeyi Sebük Tegin adına okutmak şartıyla bölgenin hakimiyeti serbest bırakıldı. Fakat sonraki yıllarda hükümdar bölgenin dağlık olmasına güvenip aynı zamanda Karahanlılar ile anlaşmaya varınca yıllık haracı göndermedi.⁵⁸⁵

Gazneli Mahmut Kusdar'a doğrudan saldırmak istiyordu fakat Karahanlı hükümdarı İlig Han'dan biraz çekiniyordu. Sonraki zamanlarda Kusdar hükümdarı ve Karahanlıların arası bozuldu. Bunun sonucunda Gazneli Mahmut, Kusdar üzerine yürümeye karar verdi. 1011 yılında Gazne'den hareket ederek Kusdar'a vardı. Gazneli Mahmut, o kadar sakin ve habersiz gitti ki bir gece vakti şehrin etrafını sardı. Kusdar hakiminin Gazneli Mahmut'tan eman istemesi⁵⁸⁶ üzerine haraç ödemek ve yanında on beş fiil vermek şartıyla karşılıklı anlaşma sağlandı.⁵⁸⁷

4.6. Garcistan

Garcistan, çok fazla tarlaya sahip olan dağlık bir bölgedir.⁵⁸⁸ 999 yılında Gazneli Mahmut, bu bölgeye dönemin meşhur tarihçilerinden Ebu Nasr el-Utbe'yi elçi olarak gönderdi. O, bölgenin hakimi Ebu Nasr Muhammed b. Esed'e kendisine itaat etmesi emrini verdi. Hükümdar bu durumu kabul ederek hutbeyi Gazneli Mahmut adına okutmaya başladı. Fakat kendisinden sonra gelen oğlu Şir Muhammed, Hint seferi sırasında Gazneli Mahmut'a yardıma gitmediği gibi Karahanlıları da Gaznelilere karşı kışkırtmıştı. Bütün bunları haber alan Sultan,

⁵⁸² Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 39.

⁵⁸³ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 70-71.

⁵⁸⁴ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 39.

⁵⁸⁵ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 40.

⁵⁸⁶ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 7/576.

⁵⁸⁷ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 40.

⁵⁸⁸ Hududu'l Alem, Mine'l-Meşrik ile'l Magrib, 60.

komutanlarından Altuntaş, Aslan Cazib ve Merv-rud valisi Ebu el-Hasan el-Meni'yi Garcistan'a yolladı.⁵⁸⁹

Gazneli Mahmut askerleriyle birlikte kenti ele geçirdi. Şir Muhammed kaçarak bir kaleye sığındı. Kale mancınıkla yıkıldı ve o yakalandı, dövüldü ve hapsedildi.⁵⁹⁰ Şir Muhammed, Belucistan'daki Mesteng şehrine gönderildi ve orada yaşamını yitirdi.⁵⁹¹ Garcistan hükümdarlığını Ebu el-Hasan el-Meni'nin emri altına verdi. Yaşı ilerlemiş olan Ebu Nasr Muhammed'i Gazne'ye getirdiler ve Gazneli Mahmut onu sarayında güzel bir şekilde ağırladı. 1015 yılında da vefat etti.⁵⁹²

4.7. Harezmi

Harezmi, Ceyhun nehrinin döküldüğü Aral gölü ile nehrin aşağı kısmında kalan bölgedir. Bölge, Asya'nın Mısır'ı olarak tanımlanır.⁵⁹³ Bir grup İslam tarihçisi Harezmi anlatırken ondan güneyde Horasan, doğuda Maverünnehir, batıda Oğuz Türklerinin ülkesiyle çevrili bir ülke olarak bahseder.⁵⁹⁴

Gazneli Mahmut, Hindistan seferlerinin yanı sıra batıya da nüfuz etmekteydi. O, Samanilerin yıkılmasıyla birlikte kendisini Samanilerin mirasçısı saydı ve onların hakim olduğu bölgelerin kendisine itaat etmesini istedi. İşte Harezmi bu bölgelerden biriydi. Gazneli Mahmut'un devletinin başında olduğu dönemde Harezmi'de Me'muni Hanedanlığı hüküm sürüyordu. Memuniler, Harezmi bölgesini kaybetmemek için Gazneli Mahmut ile Karahanlıların arasında yaşanan çekişmelerden dolayı bazen Gazneli Mahmut'un bazen de Karahanlıların yanında yer aldı. Bunun neticesinde bölge 1017 yılına kadar Memuniler'in elinde kaldı.

Gazneli Mahmut ile Memuniler arasındaki ilişkisi kız alıp verme ile daha da ilerledi. Me'muniler'in son hükümdarı Ebu'l Abbas Memun b. Memun, Gazneli Mahmut ile aralarının iyi olması için çaba sarf ediyordu.

Gazneli Mahmut ile Ebu'l Abbas'ın aralarının bozulması, ilk olarak Abbasi halifesinin Ebu'l Abbas ile yakınlaşmasıyla başladı. Halife, Ebu'l Abbas'a hilat göndererek ona Ayn'üd-devle ve Zeyn'ül-mille lakaplarını verdi. Harezmişah Me'mun bu durum karşısında Gazneli Mahmut'tan çekiniyordu bu sebeple hediyelerin gizlenmesini istedi. Gazneli Mahmut ile Harezmişah Memun, arasında bir anlaşma yapılmıştı ama Memun, Gazneli Mahmut'un dostluğuna hep bir şüphe ile bakmıştı. Gazneli Mahmut, Karahanlılar ile yaptığı Özkent savaşından sonra anlaşma

---

⁵⁸⁹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 40.

⁵⁹⁰ M. Hanefi Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, 64.

⁵⁹¹ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 40.

⁵⁹² Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 62-63.

⁵⁹³ Coşkun Erdoğan, "Harezmi'de Gazneli Hakimiyetinin Tesisi ve Altuntaşlar Dönemi (1017-1041)", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 50, (Haziran 2013), 144-145.

⁵⁹⁴ Abdülkerim Özyayın, "Harizm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/217-220.

yapmak için kendi elçilerinin yanında Harezmsah elçisinin de gitmesini istedi fakat Memun bu duruma sıcak bakmadı. Bütün bu olanlara Gazneli Mahmut şüphe ile yaklaştı ve bunu veziri ile paylaştı.⁵⁹⁵ Vezir Ebu'l-Kasım Ahmed b. Hasan Meymendi, Gazneli Mahmut'a Me'mun'un sadakatini test etmesi tavsiyesinde bulundu. Bir gün vezir, Me'mun'un emiriyle konuşurken güya kendi isteğiyle Gazneli Mahmut'un adına hutbe okutulması gerektiğini⁵⁹⁶ şu sözlerle söyledi: "Sizin emiriniz ne kadar manasız şeyler düşünüyor ve hanlara elçi göndermek hususunda boş hayallere kapılıp kendini töhmet altında bırakıyor. Eğer sizin emiriniz dünyanın tamamının kendi ülkesinden kesilmesini istemiyorsa neden Sultan adına hutbe okutmuyor."

Memun, Gazneli Mahmut'tan çekinmekle birlikte aynı zamanda yanına müttetik bulma çabasıdaydı. Bir süre Karahanlılar ile yakınlaşmış fakat Gazneli Mahmut'tan çekinmesi üzerine ondan özür dilemişti.⁵⁹⁷ Bir gün Gazneli Mahmut, Me'mun'a şu ilginç mektubu yolladı:

Aramızda ne şartlar altında sulh ve ittifak yapıldığı, Harezmsah'ın bize ne kadar borçlu olduğu bilinmektedir. Hutbe hususunda emrimize uydu çünkü kendi hakkında nasıl neticeleneceğini biliyordu fakat milleti kendisini serbest bırakmadı. "Muhafızlar ve tebaalar" tabirini kullanmıyorum çünkü hükümdara bunu yap şunu yapma diyebilecek insanlar zaaf ve acz içinde idi. Bu millet beni öfkeliendirdiği için hükümdarlarının iradesine karşı muhalefet gösteren hainleri cezalandırmak ve yol göstermek vazifesini yerine getirmek üzere bir müddet Belh'te kaldım. Yüz bin süvari ve piyade ile beş yüz fil topladım. Aynı zamanda kardeşimizi ve eniştemiz olan emiri ikaz edeceğiz ve memleketin nasıl idare edildiğini göstereceğiz. Zayıf bir emir bu vazifeyi yerine getiremez. Ancak bizden özür dilendikten sonra Gazne'ye döneceğiz. Bununla beraber aşağıdaki üç şarttan birini yerine getirmelidir: 1) Vadettiği gibi itaat etsin ve Sultan adına hutbe okutsun; 2) Bize layık olan hediyeler ve paralar göndersin; 3) Bizden merhamet dilemek üzere memleketinden imamlar, fakihler ve diğer ileri gelenleri göndersin.⁵⁹⁸

Gazneli Mahmut bu üç şartın da yapılmasını istiyordu. Bu mektup üzerine Me'mun hutbeleri Gazneli Mahmut'un adına okutmaya başladı. Aynı zamanda şehrinde bulunan şeyhleri ve kadıları göndermekle birlikte, üç bin at ve seksen bin dinarı da Sultan'a hediye yolladı.⁵⁹⁹ Me'mun, kendi içlerinde yaşanan çekişmelerden de korkmaktaydı. Korkularında haklı çıktı ve Harezm ordusunun komutanı Bozorg Alptekin, yaşananları duymuş ve isyan çıkarmıştı. İsyancılar, Harezmsah Me'mun'un evini ateşe vererek onu öldürdüler.

Onun ölümünden sonra yerine kardeşi⁶⁰⁰ Ebu'l Haris Muhammed b. Ali b. Me'mun henüz on yedi yaşındayken 1017 tarihinde tahta geçti. Böylelikle Alptekin kontrolü tamamıyla eline aldı

⁵⁹⁵ Erdoğan, "Harezm'de Gazneli Hakimiyetinin Tesisi ve Altuntaşlar Dönemi (1017-1041)", 148-156.

⁵⁹⁶ V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 295.

⁵⁹⁷ Erdoğan, "Harezm'de Gazneli Hakimiyetinin Tesisi ve Altuntaşlar Dönemi (1017-1041)", 148-156.

⁵⁹⁸ V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 296-297.

⁵⁹⁹ V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 296-297.

⁶⁰⁰ Bazı kaynaklarda yeğeni olarak geçmektedir. Bknz. V.V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 297.

ve halk üzerine baskı kurmaya başladı. Bu olanlara dört ay sabreden Gazneli Mahmut, Harezm'e elçisini göndererek Me'mun'un katillerini, kız kardeşi Hurre'nin Gazne'ye gönderilmesini ve hutbelerin adına okutulmasını istedi. Gazneli Mahmut'un istekleri yerine getirildi ve elçi Gazne'ye gönderildikten sonra Gazneli Mahmut Alptegin'in öldürülmesi için haber gönderdi.

Gazneli Mahmut savaş için hazırlıklara başladı ve Amul yolu üzerinden Harezm'e doğru hareket etti. İki ordu bir araya geldi ve savaşta Harezm ordusu büyük bir direniş gösterdi. Her ne kadar direnseler de sonunda daha fazla dayanamayıp mağlup edildiler. İsyancılar birçok esirle birlikte Gazneli Mahmut'un huzuruna getirildi. Yaklaşık beş bin kişi esir edildi ve hazinelerine el konuldu. Onları fillerin ayaklarında ezdirerek halkın içinde dolaştırılması emri verdi.⁶⁰¹ İsyancılar Me'mun'un mezarına dikilen üç darağacına asıldı. Diğer isyancılar ise işlemiş oldukları suçlara göre cezalandırıldı. Cezaya çarptırılanlar arasında sadece Me'mun'un katilleri değil aynı zamanda şii olduklarından şüphelenilen kimseler de bulunuyordu. Harezmşah ailesi çeşitli kalelere hapsedildi. Askerleri ise zincir vurularak Gazne'ye götürüldü. Bir süre sonra affedilmeleri üzerine Gazneli Mahmut onları ordusuna dahil ederek Hindistan'ın fethi sırasında onlardan yararlandı.⁶⁰²

4.8. Afganlar

Gazne ile İndus nehri arasında bulunan dağlık bölgede yaşayan Afganlar, zaman zaman Gazneli Mahmut'un ülkesinin sınır bölgelerine akınlarda bulunuyor ve Hindistan'a giden kervanları yağmıyorlardı. Gazneli Mahmut, 1019 yılında Hindistan'dan dönerken Afganların Sultan'ın birliklerine hücum etmesi son nokta oldu ve aynı yılın sonunda Gazneli Mahmut Afganların üzerine sefer düzenledi.⁶⁰³ Afganlar dağlık ve engebeli bölgelerde yaşıyorlardı. Herhangi bir saldırı sonucu buralara saklanıyorlardı. Bu durumun önüne geçmek için Gazneli Mahmut, Kusdar'da olduğu gibi seferi gizli tutarak Afganlar üzerine yürüdü. Onlar bir anda Gazneli Mahmut'u karşılarında görünce şaşkına döndüler.⁶⁰⁴ Mahmut'un ordusu kadınlar ve çocuklar haricinde kalan bütün herkesi öldürdü.⁶⁰⁵

4.8.1. Nur ve Kırat vadilerinin fethi

Gazneli Mahmut'a Nur ve Kırat nehirlerindeki vadilerde yaşayan kişilerin Aslan'a tapıtlıkları haberi geldi. Bu haber üzerine Gazneli Mahmut oraları ele geçirip İslamiyet'i yayma kararı aldı. O, 1020 yılında harekete geçti ve aşılması zor olan yollar için tedbir amaçlı kazmacı, taşçı, dülger, demirci gibi işçileri yanına aldı. Kırat vadisi hükümdarı zorluk çıkarmadan itaat etti ve Müslüman oldu. Bundan dolayı Sultan ona dokunmadı ve yerinde bıraktı. Fakat Nur vadisi

⁶⁰¹ Erdoğan, "Harezm'de Gazneli Hakimiyetinin Tesisi ve Altuntaşlar Dönemi (1017-1041)", 148-156.

⁶⁰² V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 298-299.

⁶⁰³ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 45.

⁶⁰⁴ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 185-186.

⁶⁰⁵ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamani*, 74.

hükümdarı Sultan'a gereken hürmeti göstermedi. Buna karşılık Gazneli Mahmut, veziri el-Karibi'yi üzerlerine gönderdi. O, kısa bir sürede bölgeyi kontrol altına aldı. Bunun sonucunda Gazneli Mahmut, bölgeye dini anlatmaları için muallimler göndererek Gazne'ye geri döndü.⁶⁰⁶

4.9. Mekran

Mekran, doğusunda Hindistan, kuzeyinde Sicistan, batısında Kirman bulunan çöllerin yoğun olduğu bir bölgedir.⁶⁰⁷

Bu bölgenin emirleri Büveyhilerin güçlü oldukları zamanlarda onlara bağlı olarak varlıklarını sürdürüyorlardı.⁶⁰⁸ Büveyhilerin güç kaybetmesine neden olan Sebük Tegin, onları kontrol altına almaya başarmıştı. Onun vefatıyla birlikte Gazneli Mahmut'un kontrolü altına girdiler. Gazneli Mahmut'un Sumnat seferi sırasında Mekran emirlerinden iki kardeşin, İsa ve Ebu'l-Askerin arasında yaşanan taht kavgası İsa'nın tahtı ele geçirmesiyle sonuçlanmıştı. Ebu'l-Asker ise Sistan'a gitmek zorunda kalmıştı.⁶⁰⁹

Gazneli Mahmut'un Hindistan seferi dönüşü Ebu'l-Asker Gazne'ye çağırılmıştı. Bu durumu haber alan İsa, endişelenerek Gazneli Mahmud'a mektup yollamış ve mektupta Sultan'a itaatini bildirmiş ve kendisinin emirliğe devam etmesini istemişti.⁶¹⁰ Aynı zamanda babasının döneminde olduğu gibi hutbeleri onun adına okutacağını haber etmişti. Gazneli Mahmut bu mektuba sıcak bakarak İsa'nın başta olmasını kabul etti.

Fakat bu anlaşma uzun sürmedi. Gazneli Mahmut'un Selçuklular üzerine sefere çıkmasını haber alan İsa, isyan başlatmış ve Gaznelilere karşı düşmanca tavır almıştı. Bunu haber alan Gazneli Mahmut, Ebu'l-Asker'i görevlendirerek sefer hazırlığı başlatsa da ömrü buna yetmemiştir.⁶¹¹

---

⁶⁰⁶ Nazım, *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, 73.

⁶⁰⁷ İstahri, *Ülkelerin Yolları*, çev. Murat Ağarı (İstanbul: Ayışığıkitapları Yayınevi, 2020), 167-168.

⁶⁰⁸ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 45.

⁶⁰⁹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 188-189.

⁶¹⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 46.

⁶¹¹ Güngör Aksu, *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri*, 189-190.

SONUÇ

Çalışmamızda Gazneli Mahmut'un yaptığı askeri seferleri tahlil etmeye çalıştık. Bu süreçte Gazneli Mahmut'un gerçekleştirdiği seferleri kronolojik tespitler dahilinde değerlendirmeye özen gösterdik.

Gazneliler, Samanilerin içinde yeşeren küçük bir beylikken Gazneli Mahmut'un babası Sebük Tegin zamanında devletleşmiş ve Gazneli Mahmut ile birlikte tam bağımsızlığa kavuşmuştur. Kardeşi ile aralarında yaşanan çekişmenin ardından devletin başına geçen Gazneli Mahmut, sınırlarını güvence altına aldıktan sonra seferlerine başlamıştır. Otuz iki yıllık hükümdarlığı boyunca birçok sefere imza atmıştır. Özellikle Hindistan'a yaptığı seferlerle dünya çapında tanınan bir hükümdar olmuştur. Girdiği her savaşta galip gelmiş aynı zamanda İslamiyet'i yaymak için büyük çaba sarf etmiştir. Onun gerçekleştirdiği savaşlar günümüzde hala etkilerini sürdürmektedir.

Gazneli Mahmut gibi bir Türk hükümdarını tanımak özellikle babası Sebük Tegin'in ona verdiği öğütleri bilmek günümüz Türkiye açısından önem arz etmektedir. "Tarih tekerrürden ibarettir" sözüne karşılık Mehmet Akif Ersoy'un "Tarih'i tekerrür diye tarif ediyorlar; hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?" sözünü kılavuz edinerek olayları bu cihetle okumayı kendimize ve milletimize karşı ödenmesi gereken bir borç olarak görüyoruz.

Son olarak çalışma sırasında kaynaklardan edindiğimiz bilgiyi göz ardı etmeden yer verme gayreti içerisinde olduk. Sıkıntılı olduğunu düşündüğümüz bazı verilerin elde ettiğimiz bilgiler dahilinde tahlilin yapılmasına dikkat ederek bilgi aktarımında bulunmaya çalıştık. Bu tespitler esnasında gözden kaçırdığımız, yanıldığımız durumların olabileceğini, tespitinin yapılması dahilinde ilk fırsatta bunları düzeltileceğini belirtmek isteriz.

KAYNAKÇA

Akkuş, Mustafa. "Gazneli Mahmud'un Mutasavvıflarla İlişkisi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 45 (Nisan 2019), 353-369. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/836626>

Aksu, Güngör - Topsakal, İlyas. "Gazneli Mahmud ile Karahanlı İlig Han'ın Horasan Mücadelesi". *Türk Dünya Araştırmaları* 117/231, (Kasım-Aralık 2017), 115-126. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1513695>

Aksu, Güngör. *Yeminü'd-Devle Mahmud el-Gaznevi'nin Siyasi Faaliyetleri (998-1030)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET004377.pdf>

Arnold, Thomas Walker. *İntişar-ı İslam Tarihi*. çev. Hasan Gündüzler. Ankara: Akçağ Yayınları, 1982.

Aslanapa, Oktay. *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1993.

Ayan, Ergin. "Gazneli Mahmud'un Mirası". *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Aylık Dergi* 495-496, (Temmuz-Ağustos 2004).

Barthold, Vasilij Viladimiroviç. *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*. haz. Hakkı Dursun Yıldız. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.

Barthold, Vasilij Viladimiroviç. *Orta-Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*. haz. Kazım Yaşar Koprıman-İsmail Aka. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.

Barthold, Wilhelm. *İslam Medeniyeti Tarihi*. çev. M. Fuad Köprülü. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1963.

Bayur, Y. Hikmet. *Hindistan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1987.

Belazuri, Ebû'l Hasen Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud. *Fütuhu'l- Büldan*. çev. Mustafa Fayda. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

Beyhaki, Ebû'l Fazl Muhammed b. Hüseyin. "Tarih-i Beyhaki'ye Göre Selçuklu-Gazneli İlişkileri ve Selçuklu Algısı". çev. Mustafa Akkuş - İzzetullah Zeki. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 5, (Güz 2016), 181-204. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/285684>

Beyhaki, Ebû'l Fazl Muhammed b. Hüseyin. *Beyhaki Tarihine göre Gazneliler Devlet Teşkilatı ve Kültür*. çev. Güller Nuhoglu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=KonL5uo0J3j17cbQZKpFiQ&no=KonL5uo0J3j17cbQZKpFiQ>

Beyhaki, Ebû'l Fazl Muhammed b. Hüseyin. *Büyük Selçuklu-Gazneli Devleti İlişkileri (Tarih-i Beyhaki'ye Göre)*. çev. Sevil Coşkun. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Bilgin, Azmi. "İlk Müslüman Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet/Gazneliler (962-1186)". *Yeni Türkiye* 8/43 (2002), 625-629. https://isamveri.org/pdfdrq/D01266/2002_43/2002_43_BILGINA3.pdf

Cüzcani, Minhac-i Sirac el-. *Tabakat-ı Nasiri*, çev. Erkan Göksu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015),

Demir, Kemal. "Gazneli Sultanlarının Ölüm sebepleri". *Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi* 3 (Aralık 2021), 145-172. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2046243>

Devletşah, *Tezkire-i Devletşah*. çev. Necati Lugal. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1963.

Durak, Neslihan. *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999.

Durant, Will. *İslam Medeniyeti*. çev. Orhan Bahaeddin. Tercüman 1001 Temel Eser, ts.

Ebü'l-Fida, *Ebü'l Fida Coğrafyas*. çev. Ramazan Şeşen. İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2017.

Erdoğan, Coşkun. "Harezm'de Gazneli Hakimiyetinin Tesisi ve Altuntaşlar Dönemi (1017-1041)". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 50, (Haziran 2013), 143-180. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31756>

Galip, Mübarek - Gömeç, Saadettin Y. *Hindistan'da Türkler*. Ankara: Berikan Yayınevi, ts.

Gerdizi, *Tarih-i Gerdizi*. TTK Kütüphanesi Tercüme Eserler Koleksiyonu, Yer Numarası: T/0021 Demirbaş: T000046- T000047.

Gökhan, Asuman. "Gazneli Mahmud'un Son Yolculuğuna Bir Ağıt". *İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Mecmuası* 33, (2018-2), 1-22. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/884736>

Göksu, Erkan. "Alp Tegin: Köle Pazarından Gazne Tahtına". *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı* 96/191, (2011),97-116.
https://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/erkan_goksu_alptegin_kole_pazarindan_gazne_tahtina.pdf

Hemedani, Reşidüddin Fazlullah-ı. *Reşidüddin Fazlullah-ı Hemedani'nin Cami'u't- Tevarih Adlı Eserinde Gazneli Mahmud Devrine Dair Kayıtlar ve Değerlendirmesi*. çev. Aybüke Gülbeyaz. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/57972.pdf>

Hududu'l Alem. *Mine'l-Meşrik İle'l Magrib*. çev. Abdullah Duman-Murat Ağarı. İstanbul, Ayışığıkitapları Yayınları, 2018.

İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*. çev. Ramazan Şeşen. İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2017.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer eş-Şâfiî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. 'Abdullâh b. 'Abdi'l-Muhsin et-Turkî. Kâhire: Dâru Hicr, 1418/1997, 9/218.

İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *el-Kâmil f't-Târîh*, thk. 'Umar 'Abdusselâm Tedmurî. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1417/1997, 7/734.

İstahri, *Ülkelerin Yolları*. çev. Murat Ağarı. İstanbul: Ayışığıkitapları Yayınevi, 2020.

Kafesoğlu, İbrahim. "Gazneli Mahmud". *Türk Ansiklopedisi*. 23/176. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1976.

Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020.

Kanar, Mehmet. "Firdevsi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Kök, Bahattin. "Gazneli Mahmud'la Abbasi Halifesi el- Kadir Arasındaki İlişkiler". *Ekev Akademi Dergisi*, 1/2 (1998), 117-126. https://isamveri.org/pdfdrq/D01777/1998_2/1998_2_KOKB.pdf

Konukçu, Enver. "XIII-XVI. Yüzyılda Hindistan'da Türk Kurucular ve Hanedanlar". *Erdem*, 9/27 (1997), 1177-1182. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/688648>

Merçil, Erdoğan. "Mahmud-ı Gaznevi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/362-365. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Merçil, Erdoğan. "Sebük Tegin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/262-263. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Merçil, Erdoğan. *Gazneli Mahmud*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

Merçil, Erdoğan. *Gazneliler Devleti Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1989.

Merçil, Erdoğan. "Gazneliler ve Hindistan". *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu 31 Ekim- 1 Kasım 2002*, 26/12. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.

Muheyim, Ali b. Salih el-. "Karahanlılar Devleti'nin Gaznelilerle Siyasi İlişkileri (389-536/999-1141)". çev. Ali Aksu. *İstem* 15 (2010), 291-319. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/260830>

Mukaddesi. *Ahsenü't-Tekasim*. çev. Ramazan Şeşen. İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2022.

Müstevfi, Hamdullah el-. "Hamdullah Müstevfi'nin "Tarih-i Güzide" Adlı Eseri Tercüme ve Tanıtımı". çev. Nazlı Özgökçe. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Nazım, Muhammed. *Gazneli Mahmud'un Hayatı ve Zamanı*, çev. Necati Lugal. TTK Kütüphanesi Tercüme Eserler Koleksiyonu, Yer Numarası: T/0070, Demirbaş: T:000178.

Nizamülmülk. *Siyasetname*. çev. Mehmet Taha Ayar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Basım, ts.

Noorulhak, Ahmad Jawid. *İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine kadar Afganistan'ın İslamlaşma Süreci*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Okudan, Gülseri. *Afganistan ve Hindistan Fatih Sultan Gazneli Mahmud*. Ankara: İksad Yayınevi, 2020.

Öntürk, Vural. *Tarih-i Sistan Adlı Eserin Tercüme ve Tanıtımı*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Özaydın, Abdülkerim. "Harizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/217-220. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Palabıyık, M.Hanefi. *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996.

Palabıyık, M. Hanefi. *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2002.

Palabıyık, M.Hanefi. *Yeni Bir Türk İslam Devleti Modeli olarak Gazneliler*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Palabıyık, M. Hanefi. "Gaznelilerin Hindistan Seferleri". *Ekev Akademi Dergisi* 11/32 (Yaz 2007), 139-152 https://isamveri.org/pdfdrq/D01777/2007_32/2007_32_PALABIYIKMH.pdf.

Palabıyık, M. Hanefi. "Hindistan Tarihinde ve Hindistan'ın İslamlaşmasında Türklerin Rolü ve Katkıları", *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyet'e Katkıları Sempozyumu 31 Mayıs-1 Haziran*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2007.

Palabıyık, M. Hanefi. "Hindistan Tarihinde ve Hint Kültüründe Müslüman Türkler". *Ekev Akademi Dergisi* 11/33 (Güz 2007), 67-94. https://isamveri.org/pdfdrq/D01777/2007_33/2007_33_PALABIYIKMH.pdf

Palabıyık, M. Hanefi. "Hindistan Tarihinde Gazneli Türk Hakimiyeti". *Tarihte Türk- Hint ilişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.

Palabıyık, M. Hanefi. "Gazneli Devletinde Ehli Sünnet ve Hanefilik". *Devirleri Aydınlatan Meş'ale İmam-ı Azam Ulusal Sempozyum Tebliğler Kitabı*. Eskişehir: 28-30 Nisan 2015, 247-259.

Palabıyık, M. Hanefi. *Gazneli Mahmud-Önderlerimiz-12*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023.

Parmaksızoğlu, İsmet. "Gazneliler". *Türk Ansiklopedisi*. 17/195. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1969.

Prasad, Iswari. *Hindistan'da Müslüman Saltanatının Kısa Bir Tarihi*. çev. Mihri Pektaş. TTK Kütüphanesi Tercüme Eserler Koleksiyonu Yer Numarası: T/0066, Demirbaş: T/000168.

Şahin, Hilal. "Tarihsel bir panorama: Hint-Türk Tarihine Dair "Babürler Dönemine Kadar". *Türk Dünyası Araştırmaları* 119/234, (Mayıs-Haziran 2018), 127-142. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1511587>

Şebankarei. "Gazneli Mahmud'un Karakteri". çev. Ahmed Hesamipour. *Tarih Okulu* 2009/111 (İlkbahar 2009), 133-137. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/144955>

Talay, Mehmet Sedat. *Gaznelilerin Hindistan Politikası*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019. <https://dSPACE.trakya.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/trakya/4715/0166719.pdf?sequence=1&isAllo wed=y>

Timur, Mujiburahman. *Gazneli Devletinden Babürlüler Devletine kadar Bölgede Kurulan Hanedanlıklar*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Togan, A.Zeki Velidi. *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

Uluşık, Hatice. "İbn Sina". *Müslümanların Engizisyonu-3*. ed. Mehmet Azimli. İstanbul: Mana Yayınları, 2021.

Utbi, Muhammed b. Abdülcebbar. *Tarihi Yemini'nin Gazneli Mahmud Kısmı Tercümesi*. çev. Nooreddin Samedoğlu. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Utbi, Muhammed b. Abdülcebbar. *Tarihu'l Utbi'nin Tercüme ve Değerlendirilmesi*. çev. Ömer Filiz. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Yate, Charles Edward. *Horasan ve Sistan*. çev. Resul Şahsi. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022.

Yazıcı, Nesimi. *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.

Yıldız, Hakkı Dursun. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. İstanbul, Çağ Yayınları, 1992.

Yılmaz, Sefanur. "Biruni", *İslam Medeniyetinde Bilim Öncüleri*. proje ed. Mehmet Azimli- kitap ed. Muharrem Samet Bilgin, İstanbul: Mana Yayınları, 2021.

Zeki, İzzetullah. *Gazneli Mahmud'un Dini Siyaseti*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.